

ŞEHİRLİ
DERNEĞİ

Marmara Üniversitesi
Dr. İbrahim Üzümcü
Konferans Salonu

SÜRDÜRÜLEBİLİR DİRENÇLİ ŞEHİRLER-I

Konferans Bildirgeleri Kitapçığı

Kent Sorunları ve Yerel Yönetimler
Araştırma ve Uygulama Merkezi

Uluslararası Sürdürülebilirlik
Uygulama ve Araştırma Merkezi

2024

ŞEHİRLİ YAYINLARI

KONFERANS BİLDİRİLERİ-22 Mart 2023*

YAYINA HAZIRLAYANLAR

S. GÜLŞEN ŞANAL
SENANUR ÖZTÜRK

YAYIMLANMA TARİHİ

ŞUBAT 2024

Şehirli Derneği, güzelliğin hakim olduğu ve gelecek nesillere aktarıldığı; sürdürülebilir ve yaşanabilir şehirlerin oluşumunu sağlayacak her türlü çabayı şehirliler eliyle gerçekleştirmek adına çalışmalar yürüten bir sivil toplum kuruluşudur.

© Tüm hakları saklıdır. Şehirli Derneği'nin yazılı izni olmadan bu eserin hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz.

*Bu eser; 1. Sürdürülebilir Dirençli Şehirler Konferansında sunulan bildiri ve gerçekleştirilen konuşmaların transkripsiyonlarıyla oluşturulmuştur.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
AÇILIŞ KONUŞMALARI	
<i>Dr. Murat ACAR- Şehirli Derneği Yönetim Kurulu Başkanı</i>	3
<i>Dr. Öğr. Üyesi Betül Hande Gürsoy HAKSEVENLER- Marmara Üniversitesi KEYEM Müdürü</i>	5
<i>Prof. Dr. İmam Bakır KANLI- Marmara Üniversitesi ICS Müdürü</i>	6
1.OTURUM: RİSK YÖNETİŞİMİ:	
Oturum Başkanı: Prof. Dr. İmam Bakır KANLI	
<i>Marmara Bölgesi Deprem Tehlikesi Yaratan Faylar ve İvme Senaryoları</i>	9
Prof. Dr. Cenk YALTIRAK	
<i>Dirençli Şehirler Afet Lojistiği Planlaması</i>	15
Prof. Dr. Sibel SALMAN	
<i>Dirençli Kentler İçin Afet Yönetimi</i>	22
Prof. Dr. Himmet KARAMAN	
<i>Türkiye’de Şehirlerin Yer Seçimi ve Dirençli Şehir İlişkisi</i>	29
Prof. Dr. Cemalettin ŞAHİN	
2.OTURUM: DAYANIKLI ÇEVRE DİRENÇLİ TOPLUM OTURUMU	
Oturum Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Betül Hande Gürsoy HAKSEVENLER	
<i>Kentsel Çevresel Adalet:İstanbul’da Çevresel Fayda ve Yüklerin Bölüşüm Analizi</i>	37
Prof. Dr. Tüzin BAYCAN	
<i>Şehir Yıkımları ile Eski ve Yeni Şehirlerin Ruhu Üzerine Düşünmek</i>	44
Prof. Dr. Aynur Atmaca CAN	
<i>Pro-Aktif Yönetim: Dayanıklı Şehirler</i>	52
Prof. Dr. Yüksel DEMİRKAYA	
<i>Geleceğin Dirençli Şehirleri İçin Bakış Açısı Değişimi</i>	57
Prof. Dr. Alev ERKİLET	
3.OTURUM: GÜÇLÜ SİVİL TOPLUM OTURUMU	
Oturum Başkanı: Dr. Murat ACAR	
<i>Gönüllü, Organize ve Çevik STK’lar</i>	65
Prof. Dr. Nihat ERDOĞMUŞ	
<i>Mazlum Coğrafyaların Türkiye Depremine Yönelik Yardımları</i>	73
Hüseyin ORUÇ	
<i>Toplum Vicdanının Sesi: Sivil Toplum</i>	78
Dr. Kurtuluş ÖZTÜRK	
<i>Güçlü Sivil Toplum İçin İnsan İzinin Yaklaşımları</i>	84
Umut SARIKAYA	

GİRİŞ

Kahramanmaraş merkezli gerçekleşen ve Hatay başta olmak üzere birçok şehrimizde binlerce canımızın yitmesine ve büyük bir yıkımın gerçekleşmesine neden olan depremler sonrasında Şehirli Derneği, Marmara Üniversitesi Kent Sorunları ve Yerel Yönetimler Araştırma ve Uygulama Merkezi ile Marmara Üniversitesi Uluslararası Sürdürülebilirlik Uygulama ve Araştırma Merkezlerinin işbirliğinde dirençli şehirlerin inşa edilmesi ve dirençliliğin sürdürülebilir kılınması amacıyla Türkiye’de ilk kez “Sürdürülebilir Dirençli Şehirler Zirvesi” gerçekleştirilmiştir.

Üç oturumdan oluşan ve her biri alanında söz sahibi bilim insanı, sivil toplum kuruluşu temsilcisi ve uzmanlardan oluşan isimlerin konuşmacı olarak yer aldığı zirve 22 Mart 2023 tarihinde Marmara Üniversitesi Göztepe Kampüsü İbrahim Üzümcü Konferans Salonu’nda gerçekleştirilmiştir.

22 Mart 2023 tarihinde Marmara Üniversitesi Göztepe Kampüsü Dr. İbrahim Üzümcü Konferans Salonu’nda düzenlenen “Sürdürülebilir Dirençli Şehirler Zirvesinde” gerçekleştirilen bildirilerin ve sunumların transkripsiyonu ışığında hazırlanmış olan bu elektronik kitapla, Sürdürülebilir Dirençli Şehirlerin inşasına büyük bir katkı sunulması amaçlanmaktadır.

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Dr. Murat ACAR

Şehirli Derneği Yönetim Kurulu Başkanı

Dr. Öğr. Üyesi Betül Hande Gürsoy HAKSEVENLER

Marmara Üniversitesi KEYEM Müdürü

Prof. Dr. İmam Bakır KANLI

Marmara Üniversitesi ICS Müdürü

Dr. Murat ACAR

Şehirli Derneği Yönetim Kurulu Başkanı

Sayın Rektör Yardımcım, Saygıdeğer Bilim İnsanlarımız, Kıymetli Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcilerimiz ve Değerli Katılımcılarımız;

Marmara Üniversitesi Kent Sorunları ve Yerel Yönetimler Araştırma ve Uygulama Merkezi ile Uluslararası Sürdürülebilirlik Araştırma ve Uygulama Merkezleri işbirliğinde gerçekleştirdiğimiz Türkiye'nin ilk Sürdürülebilir Dirençli Şehirler Zirvesine hoş geldiniz, sefalar getirdiniz.

Konuşmama 6 Şubat tarihinde yaşadığımız acı depremlerde vefat eden tüm canlarımızı rahmetle anarak başlamak istiyorum. Tedavi süreci devam edenlere acil şifalar diliyorum, en kısa zamanda ülke olarak iyileşebilmemizi temenni ediyorum.

Şehirli Derneği olarak kurulduğumuz ilk günden bu yana çalışmalarımızı dirençli, sağlıklı, erişilebilir ve her canlının yaşamaktan keyif alacağı şehirleri tüm şehirlilerin katkısıyla kurma gayesiyle sürdürüyoruz. Çocuklarımızdan gençlerimize, yaş almışlarımızdan özel gereksinimli bireylerimize şehri var eden ve güzel kılan tüm şehirlilerimizle birlikte üretmekten büyük bir mutluluk duyuyoruz. 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında İstanbul Beylikdüzü ilçesinde 4000'i aşkın çocuğumuzun "Nasıl bir şehirde yaşamak istersiniz?" sorumuza yazarak, çizerek, boyayarak verdiği yanıtlarla şehre çocukların gözünden bakmaya çalışıyor; 2023 yılında yine İstanbul'un Fatih ilçesinde yer alan liselerimizdeki gençlerimizle "İstanbul'u nasıl daha yaşanabilir kılabiliriz?" sorusuna belirlediğimiz temalar altında yeni yanıtlar arıyoruz. Böylelikle her bir şehirlinin, şehrin çok kıymetli ve biricik sakini olduğu düşüncesini hep birlikte güçlendirmeye çalışıyoruz.

Bu çalışmalarımızın yanı sıra şehirlerimizin birbirinden önemli meselelerine ilişkin farkındalık oluşturacak yaklaşımlar geliştiriyoruz. 2022 yılında 81 ilimizden 1200 şehirlinin katıldığı ve çarpıcı sonuçlarını kamuoyuyla paylaştığımız "Deprem Riskine Yönelik Algının Ölçülmesi " anketi bireysel ve kamusal hazırlıklarımızın gözden geçirilmesine ışık

tutmasının yanı sıra “risk” temelli bir kültürün oluşturulması adına önemli bir katkı sundu. Bu ve benzeri çalışmalarımızla her bir şehrimizin etkilenebileceği muhtemel risklere karşı toplum olarak hazırlıklı olma seviyemizi yükseltmek adına bir sivil toplum kuruluşu olarak sürdürülebilir bir yaklaşım geliştirmeye gayret ediyoruz.

6 Şubat depreminin ardından ülkemizde risklere karşı artık yeni bir yaklaşım geliştirmemizin bir tercih değil zorunluluk olduğunu düşünüyoruz. Bu gerçekten hareketle sizlerle; bugünden itibaren şehirlerimizi “Sürdürülebilir bir dirençlilikle hep birlikte kurmamız ve şekillendirmemiz gerektiği çağrımızı paylaşmak istiyoruz. Depremi, seli, heyelanı ve benzeri tehlikeleri “afet” olarak görmekten vazgeçerek her bir olaya “risk” yaklaşımı üzerinden bakmamız gerektiğini; böylelikle dirençli şehirlerin inşası için gerekli önlemleri bütüncül bir yaklaşımla almamız gerektiğini dile getiriyoruz.

Şehirlerimize yönelik ; insanı, doğayı ve diğer tüm canlıları birbiriyle uyum içerisinde ele alan bir yaklaşımla başta deprem olmak üzere doğa, insan ve teknoloji kaynaklı bütün risklere hazırlıklı hale getirecek bir anlayış geliştirilmesi gerektiğini vurguluyoruz. Evlerimiz, yaşam alanlarımız, sokaklarımız, caddelerimiz, kamusal mekanlarımız ve bütün şehirlerimizi bir an evvel dayanıklı ve sağlam hale getirmemiz gerektiğini ifade ediyoruz.

Sürdürülebilir Dirençli Şehirler Zirvesinin; kamu yönetiminin, üniversitelerin, sivil toplumun, özel sektörün ve toplumumuzun tüm unsurlarının dayanıklı ve dirençli şehirlere ulaşmak adına ortaya koyacağı çabayı güçlü kılacak önemli bir inisiyatif olduğunu düşünüyoruz. Bu etkinliğin gerçekleştirilmesinde desteklerini esirgemeyen Marmara Üniversitemize, üniversitemizin Kent Sorunları ve Yerel Yönetimler Araştırma ve Uygulama Merkezi ile Uluslararası Sürdürülebilirlik Araştırma ve Uygulama Merkezlerine, etkinliğimize teşrifleriyle bizleri onurlandıran bilim insanlarımıza, sivil toplum kuruluşu temsilcilerimize ve siz değerli katılımcılarımıza canı gönülden teşekkür ediyor, zirvemizin hayırlı ve etkili sonuçlar üretmesini temenni ediyorum.

Saygı ve selamlarımla...

Dr. Öğr. Üyesi Betül Hande Gürsoy HAKSEVENLER

Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi
KEYEM Müdürü

Bugünkü Sürdürülebilir Dirençli Şehirler başlığıyla bir aradayız. Neyin sürdürülebilirliği, neye dirençli dediğimizi herhalde çok sıcak deprem, sel felaketleri yakın zamanda yaşadığımız yangın felaketleri, iklim değişikliğinin etkileriyle karşılaştığımız, karşılaşmak üzere olduğumuz su krizleri, gıda krizleri üzerinden göstermek mümkün gibi gözüküyor.

Muhtemeldir ki insanoğlunun ki homo sapiens dediğimiz binli yaşlarda olduğumuz varsaydığımızda ilk defa başına gelen felaketler olmasa gerek. Ancak şu da denebilir ki insan bugün daha akıllı, insan bugün teknolojik anlamda daha donanımlı fakat bir tarafta da insan aynı insan. Ama şunu da görmek lazım ki biz bugün yaptıklarımızla hem fail hem de mağdur durumundayız.

Dolayısıyla şunu önemsiyoruz ki; kendimize kapanmak yerine hele şimdiden sonra ne yapabiliriz sorusuna bir cevap arayışı için tüm bu çabalarımız.

Bugün de sizlerle bu soruya cevap arayışında bir araya gelmekten büyük bir heyecan duyduğumuzu, büyük bir memnuniyet duyduğumu ifade etmek isterim. Saygılarımı sunuyorum. Sözü sürdürülebilirlik araştırma merkezimiz müdürü İmam Bakır hocamıza teslim ederken hepinize tekrar hoş geldiniz diyorum.

Prof. Dr. İmam Bakır KANLI

*Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi
ICS Müdürü*

Sayın Rektör Yardımcım, saygıdeğer katılımcılar, kıymetli öğrenciler ve çok kıymetli hazırun. Toplantımıza göstermiş olduğunuz ilgi için teşekkür ederim, arz ederim.

Bugün birbirinden seçkin konuk ve değerli bilim insanlarının, sivil toplum temsilcilerinin onların vizyonundan, birikiminden, saha tecrübelerinden istifade etmek için bir araya gelmiş bulunuyoruz.

Davetimizi kabul ettikleri ve bize bu imkanı sağladıkları için bu seçkin bilim insanlarına ve sivil toplum temsilcilerine araştırma ve uygulama merkezimize teşekkürlerimi sunmak, sonrasında da 6 şubat depreminin büyük depremde ve sonrasında bölgede yaşanan sel felaketinde hayatını kaybeden vatandaşlarımız için rahmet, kalanlara sabır ve yaralılara da acil şifalar dileyerek sözlerime devam etmek istiyorum.

Bugün geldiğimiz noktada yaklaşık 80 yıldır düğmelerini yanlış iliklediğimiz kentleşme gömleğinin son düğmesiyle karşı karşıyayız.

Bugün kamu yararını sağlamak, kamu kaynaklarını korumak, en etkin ve verimli şekilde kullanmak için kentlerimizi sürdürülebilir kılmak ve onları tüm bileşenleriyle dirençli hale getirmek dünden daha önemli bir hale gelmiştir. Öyle ki Türkiye için sürdürülebilir dirençli kentler inşa etmek, onun siyasal bağımsızlığının sürdürülebilirliğiyle neredeyse aynı anlama gelmiştir. Kaldı ki yaşadığımız bu bölgesel felaket bu durumu daha bir görünür hale getirmiştir.

Bugün kentlerimizi kurma ve geliştirmeye yönelik paradigmada değişiklik yapma vaktidir. Bugün bütünleşik afet yönetimi uygulamalarından risk yönetimine çok daha fazla önem verme vaktidir. Bugün kamu yönetiminin çok daha cesur ve kararlı durma vaktidir. Artık hiçbir şey eskisi gibi de olmayacaktır, olmamalıdır. Sadece afet yönetimi paradigmaları değil tüm mevcut paradigmalar 7,6 ve 7,7 ile kırılmıştır. Yenisini bilim, ortak akıl, irfan ile çok ama çok daha fazla çalışarak, üreterek yeniden kurmalıyız

geliştirmeliyiz, geliştirebiliriz. Arkamızda bıraktığımız Türkiye'ye bakarak ileriye yürüyemeyiz. Ancak arkada bıraktığımız Türkiye'den çıkaracağımız derslerle çok daha güçlü ve kararlı bir şekilde, inovasyonu önceleyen bir vizyonla hedeflerimize ulaşabiliriz, ulaşmalıyız.

Dünkü Türkiye'nin, bizim gençlik zamanlarımızın sahip olmadığı neredeyse her türlü imkana sahip olan bir Türkiye olarak öğrencilerimiz de bugünün Türkiye'sinin daha ileriye götürme konusunda kararlılar, kararlı olmadırlar. İşte bugün düzenlediğimiz bu organizasyon Türkiye'nin gelecek vizyonuna sağlayacağı katkıyı ben çok önemli buluyorum. Ve toplantımıza katkı ve katılımlarıyla destek veren herkese teşekkür ederim. Ve burada oluşturmaya çalıştığımız akademik ekosistemin çıktılarının başarılı olmasını dileyerek sözlerime son vermek istiyorum. Teşekkür ederim.

1.OTURUM-RİSK YÖNETİŞİMİ

Oturum Başkanı: Prof. Dr. İmam Bakır KANLI

Marmara Bölgesi Deprem Tehlikesi Yaratan Faylar ve İvme Senaryoları

Prof. Dr. Cenk YALTIRAK

Dirençli Şehirler Afet Lojistiği Planlaması

Prof. Dr. Sibel SALMAN

Dirençli Kentler İçin Afet Yönetimi

Prof. Dr. Himmet KARAMAN

Türkiye’de Şehirlerin Yer Seçimi ve Dirençli Şehir İlişkisi

Prof. Dr. Cemalettin ŞAHİN

Marmara Bölgesi Deprem Tehlikesi Yaratan Faylar ve İvme Senaryoları

Prof. Dr. Cenk YALTIRAK

Şimdi süre dar tabii, konu uzun. Herkes de merak ediyor. Maraş depremlerinden sonra daha da gündeme geldi. Aslında 20 yıldır bu işi yürütüyoruz ama insanlar ancak bazı şeyleri gözüyle gördüğü zaman anlamaya başlıyor. Şu anda söyleyeceğim şey Maraş'ta gördüğümüz gelecekte göreceğimizin belki de onda biri. Çünkü Maraş'ta olan olaya baktığımız zaman, bilimin hakkıyla yapılmadığı zaman, idarenin bilimi hakkıyla takip etmediği zaman insanların başına geliyor bunlar.

Fay haritaları diye haritalar var. Tehlike haritaları var. Bunlarla Türkiye yıllardır risk planlıyor. Fay diyor ki "sizin yaptığınız bu haritalarla benim geçeceğim yer aynı yer değil ben buradan geçiyorum". Bunu söylediğimiz zaman da bu haritaları yapan kamu kurumları tepki gösteriyor. Hocam "haritalara yanlış demeyin işte 30 yıllık emek." Ben de diyorum ki ben yanlış demiyorum fay yanlış diyor. Çizgi yanlış yerde diyor. Çok basit bir nedenini anlatayım size. Türkoğlu'nda fay hemen dağın kenarından geçiyor. Doğalgaz boru hattı da petrol boru hattı da buna göre planlandı. Fayın oradan geçtiği varsayımıyla. Fay, üç yerde bu hattı kesti. Büyük bir kamu zararı var. Yani bir yerde çizdiğiniz yer inanılmaz büyük bir kamu zararına yol açtı. Yani bu çizginin doğru şekilde çizilmemiş olması, kentlerin doğru planlanmaması, doğru şekilde yapılanmaması doğru yönlendirilmemeye neden olur ki ilk başta eğer gittiğiniz adres yanlışsa orada doğru kişiyi bulma olasılığınız sıfır. Bir işi en başında doğru yapmazsanız oradan bilimsel olarak bir çıktı elde ettiğinizi zannedebilirsiniz; bu sosis makinası gibidir. İçine ne koyarsanız sonuçta sosis çıkar, ekme de atsanız un da atsanız et de atsanız görüntü sosistir. Eğer gerçekten et atarsanız buradan yenebilecek sosis çıkar. Bilim de matematiktir, program. Siz ona ne verirseniz o size onun sonucunu verir. Eğer doğru bir şey vermezseniz doğru bir sonuç alamazsınız.

Mesela yeni binalar yıkılmaz, güvenli. Hepsi hasar gördü, bütün hepsi çıktı elden. 7 katlısı da çıktı 20 katlısı da elden çıktı. Tam ortasından bölerek patladı çoğu. Tüm zemin döşemeleri patladı. Fayın dibinde bazı iki katlı,

tek katlı kerpiç binalar, taş binalar, ahşap binalar ya da eski yığma tuğla binalar yıkılmadı, hasar görmedi. Yepyeni binalar hasar gördü. Çünkü genel fizik yasalarına aykırı davranıldı.

Gelelim Marmara'ya çok ışınli batimetri yapılıyor. Türkiye petroleri ve bizim haritamız bu batimetriye uyuyor. Oysa insanlar bu batimetriyi temsil etmeyen bir fay haritasını kabul ediyorlar. Baktık ki bu işi çözemiyoruz. Yani anlatamıyoruz insanlara bu fay haritası eksik. Dedik ki baştan en yeni teknolojiyle yapalım ki bu işi harita işini, yani bu artık bir kabul görsün. Kağıdın üstünden matematiksel üç boyutlu hale getirdik şimdiye denizde kadar toplanmış bütün datayı. Onun için denizin tabanından bulunan karada bulunan bütün datayı birleştirdik.

Sonra inanılmaz bir sismik veri yoğunluğu elde ettik. Haritadaki çizgilerin her biri Marmara'yı dilim dilim ediyor. Yani BT var ya bilgisayarlı tomografi. Sizin üzerinizden geçiyor tık tık bir bakıyorsunuz kalbiniz üç boyutlu anjiyoya girmeden anjiyo yapıyor size. Tüm kalbinizdeki plakları tespit ediyor. Bu gördüğünüz her çizgi belirli bir yeri kesiyor jeolojik olarak. Bu 22000 km en sonunda böyle bir harita çıkıyor. Sonra bu haritayı üç boyutlu interaktif hale getirdik. Her türlü sismik aktivite Marmara'da olduğu anda biz Marmara'da olan herhangi bir depremin hangi fay üzerinde olduğunu ve etrafındaki fayların üzerinde ne kadar stres değiştirdiğini biliyoruz artık. Onun için de buradaki sismik hareketlerin nasıl etkilediğini bu haritada hesapladık. Marmara Denizi içerisindeki hareketin ne kadar atıma gidiyor, ne kadar saklanıyor yani istasyonda birikiyor bunu görüyoruz. Biz fayların üzerinde kırıldığı yerden nerede ne kadar biriktiğini görüyoruz. Ve bu fayların nereden başlayarak kırılacağını, hangi büyüklükte kırılacağını, ne kadar süreyle kırılacağını söylüyor. Bu dünyada ilk defa test edilen bir şey. Çok ciddi bir matematik var arkasında.

Yetmiyor. Bu fayların üzerindeki stres dağılımının nasıl olduğunun tespiti yapılıyor bu çalışmada. Yani bu fayların üzerinde bakın burada bir deprem aktivitesi var. Üzerindeki stresler bunların hepsi hesaplanıyor ve burada olan son depremden bu yana biriken stresler. Hani %65 olasılıkla deniliyor ya böyle bir olasılık yok. Bir kova var kovanın hepsi dolmuş. Yani aslında

olasılığı %100, sadece anını bekliyor. Bizim yaptığımız iş deterministik bir iş. Yüzyıllık bir istatistiğe bakmak yerine bu kovanın ne kadarının dolduğunu, hangi ölçekte olduğunu, ne kadar yeri su basacağını hesaplıyoruz. Bu başka bir bakış açısı. Diğerlerinden çok farklı. Deprem olasılığından bahsetmiyoruz biz. Şu anda dolu olduğundan söz ediyoruz.

Tarihsel depremler var. Bakın bu tarihsel depremleri hiçbir fay olmadan sadece hasar alanlarını görebilirsek iç içe geçiyor bu hasarlar. Bu hasarlara baktığımızda ilginç bir dağılım var. Burada görüyorsunuz gruplar var. 6,6,6 ve 3. Baktığınız zaman büyüklükle ilgili oran bu. Güç yasası var, jeodezik jeolojik büyüklükler de birbirleriyle matematiksel olarak ilişkili. Ve depremde de doğudan batıya doğru geçiyor. Şimdi bunu bildiğimiz için buradaki her bir tarihsel depremden bu yana geçen zamanı biliyoruz. Fayımız var, o zaman fayın üzerinde biriken biliyoruz. Her biriken fayı hangi büyüklükte alanında stres yarattığını ve bu stresten ne kadar büyüklükte deprem ürettiğini biliyoruz. Yapılan şey aslında burada basit: yılda 19 milimetre atım birikiyor İstanbul' dan Armutlu'ya doğru her yıl. Bu değişmiyor. Ancak 50-60 bin yılda +- küçük miktarlarda değişiyor. 19 standart bir rakam jeolojide. Uydularla bakıyorsunuz, gps haritasında. Şimdi bunu biliyorsanız kovadaki musluğu biliyorsunuz Bilmemiz gereken ne? Kovanın hacmi. Nasıl biliyorsunuz? Üç boyutlu harita yapıyorsunuz. Üç boyutlu çıkardığınız fayın alanını biliyorsunuz. Yani kovanın alanını. Şimdi ne yapıyorsunuz? Kovayı dolduruyorsunuz, Şimdi kovayı doldurduğunuz zaman alanını biliyorsanız oradan logaritmik bir sayı, depremin büyüklüğu çıkıyor. Yani her kovanın hacmi çıkıyor. Yani kovanın büyüklüğünün yanında bir de doldurduğunuz çıkıyor. Ve buradan da bunu boşalttığımız zaman yani depremi oluşturacak neyi biliyorsunuz, ivmeleri biliyorsunuz.

Anahtar kelime ivme. Eğer fayınız doğru değilse boyu değilse, atımı doğru değilse sizin yapacağınız tasarım ivmesi yanlış. Aynısı Maraş'ta olduğu gibi. Tasarım ivmesi yanlışsa yaptığınız bütün mühendislik işlemleri aslında varsayılmış gerçekçi olmayan bir sayıyla tasarlanıyor ve o sayı yanlış olduğu takdirde bütün her yer tarumar oluyor. Demek ki doğru ayıya ulaşmamız lazım onun için de doğru yöntemi kullanmak lazım. Şimdi bakın burada Şu İzmit'teki fayın ortalaması. Ne kadar ortalaması? 1500 yıllık stres ortalaması. Bu da bugünkü hali. Bakın bembeyaz hiçbir şey yok.

Bakın burada diğerleri de var aynı şekilde her biri hesaplanmış şekilde. Yalnız dikkatimizi çekecek bir şey var: bakın İzmit'te hiçbir şey yok ama neredeyse ikisinin arasındaki farkı görüyorsunuz; ikisi de aynı. Çok az farklar var yani noktasal. Ondan sonra bakın diğer bütün segmentlerde geçmişte olan ortalama formatı tamamlamış bir bakıma. Kovalar dolmuş. Hepsi dolu. Ve bütün bu dolu kovaları görüyorsunuz. Ve bu dolu kovaları gördüğümüz zaman bakın şunlar depremlerin ortalama büyüklükler her birinin buldukları alanlar. Burada İzmit'te hiçbir tehlike yok. Bakın burada deprem potansiyeli olmasına rağmen bakın burada Ganos fayında bir tehlike yok. Ama bakın buraya, her biri bardağı taşırma üzere. Şimdi bardak ne zaman taşacak?

Bakın ne oldu biliyor musunuz bu Maraş depreminde? Maraş depremini başlatan deprem 6.8 büyüklüğünde 18 kilometrelik küçük bir fayda olan bir deprem. Bu depremden 4 saniye sonra Türkoğlu'nda hem doğuya hem de güneybatıya doğru iki ayrı segment tetiklendi ve arka arkaya kırıldı. Yetmedi öğle vakti aradan 9 saat geçtikten sonra çardak fayını da kırıldı çardak fayı 12 bin ile 6 bin yıl arasında kırılmıştı daha önce. Binlerce yıl uyuyan bir fayı uyandırdı. Çünkü o fayda depremini bekliyordu, kovanı da doluydu sadece son damlayı bekliyordu. Onun için Marmara'da da durum bu.

Şimdi bu bilgiyi topluma ve kente nasıl çevireceğiz? Bir şey yaptık dedik ki; dünyada 12 tane azalım modeli var. 12 tane formül var. Binlerce atf almışlar hocalar, hepsi faydalı. Biz ne yapalım yeni bir kod yazalım. Bizim herhangi bir Marmara'da olan depremde bu farklı formülle hepsini çalıştıralım. Ve bakalım gerçek dataya hangisi uyuyor. Bu formüllerde gerçek data var. Marmara'nın içinde 100 tane ivme ölçer var. Sonra baktık gördük ki bu formüllerin-bakın burada eğrisi var- hiçbirisi %60'ın üzerinde başarı sağlayamıyor. Yani demek ki siz herhangi bir faya azalan ilişkisi atıyorsanız bunun %60'ın üzerinde başarı sağlama olasılığı yok. Dedik ki biz bu formüllerin hatalarını çözemeyiz, bununla ilgili vaktimiz yok, yeterli veri yok. Onun üzerine yeni bir algoritma icat ettik. Ona göre bir algoritma yazdık. Bu 12 tane formülü çalıştırıyoruz, gerçek datayla karşılaştırıyoruz. Gerçek dataya hangi formül hangi mesafelerde uyuyorsa algoritmada bundan sonra- ki esas haritayı üretirken ne yapıyor; 120 bin noktada yeni

bir hesap yapıyor. 120 bin nokta içinde sadece 100 raslantısal noktada ivme ölçer var ve o noktalarda başarı %95. Bu ne demek biliyor musunuz? Siz oraya ne kadar yeni nokta koysanız da bu formül aynı oranda aynı sonucu verecek. Çünkü rastlantısal. Şimdi baktığımız zaman İstanbul içinde 3 tane alet var. Aynısını İzmir’de test ettik. Orada da başarılı oldu. Sonuç olarak 99 depreminde modelimiz uygulandığında -haritaya baktığımızda bazı yerler kırmızı bazı yerler mavi-fakat AFAD’ın haritasına baktığımızda her yer kıpkırmızı. Ve bu gerçek dataya uyuyor 99 depremiyle. Sonra farklı deprem senaryoları var. Başka hocaların modelleri var onları da çalıştırdık. Yani şu anda deprem olsa nerede olacak. Bakın tek fay kırıldığında hiçbir şey yok. Güneydoğuda yok. İstanbul Tekirdağ arasındaki sahil. İkinci parçalı olan fay kırılırsa o sadece İstanbul’u biraz da Marmara’yı etkiliyor bakın hiçbir şey yok. Ama gerçek öyle değil. Gerçekte orada bir fay var. Ve o faya “Efendim biz bu fayın aktif olmadığına karar verdik” diyorlar. Neye göre? Hangi kritere göre? O kriter yok. Sadece böyle olması gerekir üzerinden. Böyle olması gerekir düşüncesi sanki tartışılmayan bir Mekke putu gibi kabul edilmiş ve böyle bir bilgi oluşmuş. Hiçbir şekilde tartışmıyorsunuz. Baktığımız zaman aslında 4 tane deprem bekliyoruz biz. 4 depremin de mekânsal dağılımlarına baktığımız zaman her biri farklı alanları etkiliyor. Hasar görmeye başlıyoruz bu tabloda. Bu ne demek biliyor musunuz? Bizim haritalarda hesaplanan ivmeler 750 metreye 750 metre pikselde ve bize göre yeterli değil. Eğer biz bunu 100 metreye indirsek sizin evinizin altında oluşacak ivmeyi bizatihi, aynı zamanda periyodunuzu hesaplayabiliyoruz. Yani aslında laboratuvarında deneyle aynı hasta grubuyla kanseri tedavi etmek. Şimdi bunun topluma yayılması gerekiyor. Böyle özel bir şeyi biliyorsunuz kanseri tedavi etmeyi öğrendiniz ama bana özelde mail atan eşe dosta, onların evini hesaplayıp gönderemiyorsunuz. Onun için bunu devletin yapması lazım. Bunu toplumun talep etmesi lazım. Eğer bunu talep ederseniz devlet bunu yapmak zorunda.

Benim kendi düşüncem şu: eğer devlet yapmazsa millet var. Arkadaşlarım diyor ki bir vakıf kuracağız başlıklarını alacağız bu sistemin elemanlarının çalışanlarının yaratacağı ve en sonunda her bina için bunları ücretsiz dağıtacağız. Bu bir tercihi de ortaya çıkararak. Değerlere göre A da mı B de mi C de mi yaşamak istiyorsunuz diye sunulacak insanlara. İşte o zaman

bunun sonuçlarını hep birlikte karşılayacağız. Eğer buna göre A'ya inanırsanız büyük deprem olursa sonuçlarına katlanacaksınız. Onun için milletin yapması gereken şey bilimde gerçek yolu izlemektir. Gerçek yol sınanabilir, yanlışlanabilir, denetlenebilir ve spekülatif olmayan herkesin görebileceği verilerdir.

Yani bir kâğıdın üzerine çizilmiş bir çizgiye dayanan bir faya inanırsanız denetleyemezsiniz. Ama matematiksel olarak uzaydaki üç boyutluyu denetleyebilirsiniz. Bize lütfen ne zaman deprem olacağını sormayın. Biz çalıştığımız kovaları biliyoruz ama ne zaman taşacağını bilmiyoruz. Bilmiyoruz lafı çok bilgili bir laftır. Biliyorum lafı çok cahil bir laftır. Çünkü bilmek için hiçbir verin yok. Ne bilmediğini biliyorsan çok bilgisindir. Onun için internette, sosyal medyada vs. bilmiyorum dediğim zaman “bu da ne biliyor ki zaten” diyorlar. Öyle değil. Ne bilmediğimi biliyorum, ne bildiğimi de biliyorum.

Dirençli Şehirler Afet Lojistiği Planlaması

Prof. Dr. Sibel SALMAN

Merhabalar. Hoş geldiniz. Şehirli Derneğine ve Marmara Üniversitesine beni davet ettikleri için teşekkür ediyorum. Şimdi, geçmişte gerçekleşen bazı afetlerden bahsederek bazı rakamlarla giriş yapmak istiyorum.

Aslında son 10 yılda dünya çapında çeşitli afetlerden kaynaklanan ortalama ölüm sayısına bakarsak her yıl dünyada yaklaşık 45 bin kişinin doğal afetlerden öldüğünü görüyoruz. 6 Şubatta yaşadığımız deprem maalesef 100 binin üzerinde yaralı ve 50 bin kişiden fazla can kaybına yol açtı. Yani bu zamana kadar tüm dünyada depremler yüzünden gerçekleşen can kaybından fazla can kaybı oldu. Ve ilginç bir şekilde, afetlerin sıklığı artsa da son 100 yılda iklim değişikliğinden dolayı meydana gelen afetler daha az can kaybına sebep olmaktadır. Yani neden? Aslında dünya daha dayanıklı hale geldi. Afetlerde ölen insan sayısı bugün daha az. Tarihsel olarak ölümlere en çok sel, kuraklık gibi afetler ve salgın hastalıklar yol açarken şimdi sadece büyük oranda depremler ve bunu takip eden tsunami gibi diğer afetler sebep olmaktadır. Tarihte en çok can kaybına yol açan depremlere baktığımızda haritada bölgesel olarak kırmızı gördüğünüz yerler en fazla can kaybının olduğu yerler ve maalesef Maraş'ta bunların arasında. Tarihteki en büyük ilk 10 deprem listelenmiş. Ve burada Antakya'daki depremlerin can kaybı açısından tarihsel olarak 3. ve 4. sıradaki en büyük deprem olduğunu görüyoruz. 115 yılında ve 525 yıllarındaki afetlerin her ikisinde de 250 bin civarında can kaybı olmuş ve ağır hasara da neden olmuştur.

Afetlerin sonuçlarını biliyorsanız, depremler ve buna bağlı gelişen olaylar düşük frekanslı. Yani çok sık olmuyor ama Cenk hocanın da bahsettiği gibi ne zaman olacağını bilmiyoruz. Ama bu olayların olması önlenemez. Bunun yanında sonuçları önlenebilir. Yüksek insan kayıpları önlenebilir. Daha dayanıklı altyapılar, üst yapılar, acil durum koridorları ve acil müdahale sistemleri ve bunların bilimsel olarak planlanması sayesinde afet ölümlerinde önemli bir azalma görüldüğünü biliyoruz. Dünyada örnekleri var. Şili örneğini sıklıkla son zamanlarda duyuyoruz. Japonya örneğini gayet iyi

biliyoruz. Ve işin acı tarafı afetlerdeki can kaybı ve hasar en çok düşük gelirli bölgelerdeki düşük gelirli insanları yani en savunmasız olanları etkilemekte. Ve bunun için yapılması gereken aslında belli, hepimiz biliyoruz. Altyapının, üst yapının, müdahale sistemlerinin iyileştirilmesi şart.

Afet yönetimine biraz odaklanmak istiyorum. Benim çalışma alanlarım afet yönetimi ve afet lojistiği üzerine. Örneğin 6 Şubatta yaşadığımız depremler gibi durumlarda gerçekten çok büyük zorluklar var bunu kabul etmemiz gerekiyor. Bir defa olayın boyutu çok büyük. Bu afetteki en büyük problem aslında lokal olarak o bölgede yeterli kapasitenin olmaması ve dışarıdan yardım gerekmesi. Burada çok zorlu ve karmaşık bir şekilde operasyonların yönetilmesi gerekiyor. Çok karar verici var. Örneğin merkezi otorite olarak AFAD koordinasyondan sorumlu, bunun yanında yerel valilikler var, belediyeler var, sivil toplum kuruluşları (STK'lar) var çeşitli kurumlar var. Ve bunların koordinasyonunda çok büyük sorunlar yaşadık.

Önceden işbirliği, beraber çalışma ve bilgi akışı gerektiren durumların koordinasyonun sağlanması gerekiyor ancak bu çok da kolay değil. Çok amaçlı hedefler var. Herkesin amacı farklı olabilir bu aktörlerden. Aslında genel olarak insani hedef tüm kritik hizmetlerin ve yardımların en çok kişiye en kısa zamanda ve eşitlik, hakkaniyet ilkesine göre ulaştırılması. Ama bu amaçların bir kısmı birbiriyle çelişki içerisinde olabilir. Örneğin siz her bölgeye eşit miktarda arama kurtarma ekibini en kısa sürede yetişmesini sağlamak isterseniz bu durum toplamda daha az kişiyi kurtarma sonucuna yol açabilir. Burada çok ciddi etik konular da var. Karar vericilerin hangi amaca göre karar alacağı önemli bir sorun.

Afet yönetimindeki amaçlar aslında üç başlık altında toplanıyor. Etkinlik, örneğin en kısa sürede ulaşmak. Verimlilik, en az harcamayla en etkin sonucu elde etmek. Burada maddi boyut da önemli; çünkü bu uzun zaman gerektiren bir süreç. Bir yerde yaptığımız israf başka bir yerde kritik harcamaları etkileyebilir. Ve eşitlik ilkesi.

Afet yönetiminin özelliklerinden bir de bu planlamaları yaparken afet önce-

sinde büyük bir belirsizlik mevcut olması. Çeşitli olası senaryolar çalışılıyor. Cenk hocanın belirttiği gibi pek çok deprem senaryosu var. Bunların içinden genelde en kötü senaryo seçiliyor. Ve bu tip depremlerin yol açabileceği hasarları az çok tahmin edilebiliyor. Tabii olasılıksal bunlar. Birden fazla senaryo var. Biz planlarımızı bu senaryolar altında; beklenen durumu yani tüm senaryoları ve olasılıkları düşünerek, tahmin ederek beklenen durumu en iyi bütünleştirecek şekilde planları yapıyoruz. Afet sonrasındaki müdahalede ise en önemli konu zamanla yarış olması yani dinamik gelişen bir durum olması. Örneğin, bilginin zamanla doğrulanması, zaman içinde yardım ekiplerin ulaşması, ihtiyaçların zaman içinde ortaya çıkması ve bu ihtiyaçların karşılanma durumlarının zamana göre değişmesi gibi. Bu depremde de gördüğümüz gibi farklı kaynaklardan verinin gelmesi ve verinin güvenilirliği sorunu mevcut. Tüm bu farklı kaynaklardan gelen verilerin doğrulanması ve teyit edilmesi gerekiyor ki buna göre müdahalemizi planlayabilelim.

Yöneylem araştırması endüstri mühendisliğinin bir alt dalı olarak ya da pek çok alanla kesişen bir bilim dalı. Burada kullandığımız metotlardan birisi optimizasyon Türkçesi en iyileme olarak geçiyor. Ne yapıyoruz? Çeşitli kararlara yardımcı olacak matematiksel modeller geliştiriyoruz. Belli amaçlar altında, belli kısıtlar altında en iyi kararları vermeye çalışıyoruz. Ve bunlara çözüm algoritmaları geliştirerek çeşitli çözümler elde ediyoruz. Ve bu çözümleri karar vericilerin değerlendirip, içinden bir tanesini seçmesi gerekiyor. Ve bu süreçte de çeşitli analiz modelleri kullanarak seçim yapmak mümkün. Eğer şu veri farklı olsa farklı senaryolar olsa bu politika farklı olsa ne gibi sonuçlar elde ederiz? Çeşitli raporlar çıkarmak mümkün.

Simülasyon, kullandığımız tekniklerden bir tanesi. Gerçekte olan sürecin analiz edilip çeşitli veriler altında genelde rassal dağılımlar altında modellenerek araştırılması ve gerçek sistemde bazı şeyleri denemek çok zor ve bazen imkânsız olduğu için bir model üstünde çeşitli durumların denenmesi, sınanması. Tahminleme, kullandığımız metotlardan bir tanesi. Veri analizinde, daha çok yapay zekaya, öğrenme algoritmalarına, istatistiksel ekonometrik analizlere dayanarak tehlike analizlerini ve çeşitli sistemlerin ne durumda olacağını tahmin ediyoruz. Örneğin Cuma günü

bir telefon operatörüyle görüştük. Biliyorsunuz afette iletişimde çeşitli zorluklar yaşandı. Olası bir İstanbul Marmara depreminde operatörlerin sistemleri ne durumda olacak? Bunu tahmin etmek, modellemek önemli bir konu ki ona göre önlem alınsın. Daha dirençli hale getirilebilsin, ek kaynaklar yönlendirilsin.

Optimizasyon aslında şu aşamalardan oluşuyor: biraz daha bilgi vermek gerekirse; hangi kararların optimize edileceği ve kısıtların belirlenmesi, girdi olan çeşitli parametrelerin ve kontrol edemediğimiz verilerin elde edilmesinden sonra matematiksel formülasyonun yapılması ve çözüm yöntemleri geliştirilmesinden sonra elde edilen çözümlerin analizi. Ve nihai olarak da uygulanması.

Şimdi ben bazı uygulama yani optimizasyon yapılabilecek uygulamalardan, kararlardan bahsetmek istiyorum, örnekler vermek istiyorum. Afetten önce çeşitli tesislerin yer seçimi. Mesela barınma noktalarının yer seçimi. Toplanma, barınma ve afet müdahale merkezlerinin, sahra hastanelerinin yer seçimi önceden çeşitli olasılıklar altında planlanabilir ki afetten sonra çok daha hızlı sorunsuz olarak hareket edebilelim.

Kaynak planlaması, iş planlaması, tahliye-afetten etkilenen insanların bölgeden tahliyesinin planlanması-, önemli ekiplerin mesela arama kurtarma, sağlık ve lojistik ekiplerinin bölgeye en kısa sürede ulaşması için sürecin yönetilmesi. Ki bu depremde bu sıkıntıyı gördük. Çeşitli yollarda, havaalanlarında hasarlar vardı. Fakat trafik de iyi yönetilemedi. İnsanlar iyi niyetle yollara çıkıp yardım götürmeye çalıştı. Oysaki ilk müdahale ekiplerine o yolların ayrılmış olması gerekiyordu. Ve zarar azaltmak için binalarımızın altyapı sistemlerinin; elektrik, su, doğalgaz ve haberleşme gibi sistemlerin fiziksel olarak güçlendirilmesi. Acil müdahale aşamasına geldiğimizde de ilk önce yeterli bilgi toplanması. Durum tespiti, ihtiyaç tespitinden sonra çeşitli ekiplere ekipmanın bölgeye acilen ulaştırılması için yine optimizasyondan faydalanabilir. Mesela yolların tamiri, açılması, yardım malzemelerinin acil ve hızlı dağıtımı, yaralıların sahra hastaneleri kullanılarak mevcut kapasitenin en iyi şekilde kullanılacak şekilde yönlendirilmesi, barınakların, geçici tıbbi müdahale merkezlerinin kurulması gibi konularda optimizasyon çalışmaları yapıyoruz. Ve daha

sonra enkazın kaldırılması, onarma gibi aşamalarda da yine planlamaya ihtiyaç var. Örneğin ben 20 senedir bu konuda çalışmalar yapıyorum.

Çeşitli çalışmalarımızdan örnekler vermek istiyorum. Aslında ben bu afet yönetimi konusunda Amerika Carnegie Mellon Üniversitesinde işletme fakültesinde öğretim üyesi iken inşaat mühendisliğinde çalışan bir öğretim üyesiyle işbirliği yaparak başladım. Indiana eyaletinde depreme karşı köprülerin güçlendirilmesinde kaynakların nasıl kullanılması gerektiği konusunda bir proje vardı. Ve orada optimizasyon yönteminden faydalanarak olası bir depremde acil müdahalenin en iyi şekilde yapılması, hasarların en aza indirilmesi için kaynakların nerelere yönlendirilmesi, güçlendirmenin hangi kritik noktalarda yapılması gerektiğini araştırıyorlardı. Yüzlerce köprü var ama sizin sınırlı kaynağınız var. Zaman içinde kaynak elde edebilirsiniz ancak önceliklendirme gerekiyor. Kaynakların sınırlı olduğu ve ihtiyaçların çok fazla olduğu durumda pek çok konunun önceliklendirilmesi gerekiyor. Yani çok basit bir örnek. Binaların hangileri en riskli durumda? İlk önce onların güçlendirilmesi ya da yıkılıp yenilenmesi gerekecek. Milyonlarca insan konteyner kentlere taşınacak. Hangileri en kırılgan durumdaysa onların önceliklendirilmesi lazım ki fırsat eşitliği kriterlerine göre hareket edilmiş olsun. Engelli, yaşlı, çocuklara, gelir durumunun düşük olduğu insanlara öncelik tanınması gibi. En basitinden çeşitli vakıflar burs için kaynak ayırıyor, başış topluyor. On binlerce başvuru oluyor. Mesela Türk eğitim vakfının açtığı programa 1000 kişiye verilecek bursa 90 bin kişi bir anda başvuruyor. Ve bunların arasında nasıl bir seçim yapılacak? Kriterler ne olmalı, ki o verinin analiz edilmesi bile başlı başına bir durum. O yüzden önceliklendirmenin altını çizmek istiyorum.

Yaptığımız diğer bir çalışma İstanbul Büyükşehir Belediyesinden aldığımız verilerle hangi bölgede ne kadar yaralı olacağı olası bir depremden sonra tahmini zaman içinde yaralı sayılarının her mahalle bazında-900 mahalle var İstanbul'da- bunları tahmin etmek, hastane kapasitelerinin belirlenerek bunların hangi bölgede ekstra kapasiteye ihtiyacı var hangi bölgede acil müdahale kapasitesine ihtiyaç var bunun belirlenmesiydi. Ve çeşitli durumlar altında hangi bölgede insanların ne kadar süre beklemek zorunda olduğunu ortaya koyduk. Şunu direkt diyemiyorsunuz tabi; şu

kadar beklerken bu kadar geldi ama en azından insanların saatlerce beklemek zorunda olacağını görmüştük.

Bu da acil müdahale merkezimizin yer seçimiyle ilgili bir çalışmaydı. Acil müdahale merkezleri neler olabilir? Arama kurtarma ekiplerinin, ekipmanlarının toplanacağı hemen afet sonrasında yönlendirileceği, çeşitli kararların verileceği, yardımların toplanıp yönlendirileceği alanlar kurulabilir. Onların yer seçimi ile ilgili bir çalışmaydı.

Geçici barınma açılırken yerlerinin seçilmesi ile ilgili Kartal ilçesi için yaptığımız bir çalışma. Önceden vatandaşlara hangi geçici barınma merkezine gitmelerinin doğru olacağını bildirilmesi gerekir. Bu planların önceden yapılıp bu bilgilerin halka duyurulması gerekir. Aynı şekilde tahliyeyle ilgili hangi yolları biz kullanmalıyız, ne zaman yola çıkmalıyız, yardımlar nerelerden sağlanacak, nasıl dağıtılacak bunların aslında afetten önce bilinmesi lazım.

Çok kısa İstanbul'daki deprem riskinden biraz bahsetmek istiyorum. Ve en sonunda neler yapmamız gerektiğinin bir özeti. Son 1500 yılda İstanbul'da çok kuvvetli ve hasara yol açan birçok deprem yaşandı. Her 50 yılda 7, 8 ölçeğinde her 300 yılda 8,9 ölçeğinde deprem yaşanmış. Çok iyi bir dergide çıkmış çalışmaya göre, burada simülasyon ve olasılık kullanılarak yapılmış çok bilinen bir çalışma. 2000 yılında İstanbul'da 30 yıl içinde büyük bir deprem olasılığını %62, ama +-15 hassasiyet olduğu belirtilmiş. Hasar tahminleri var bu depremlere dair, başka çalışmalar da var yapılmış. 2019 yılında Kandillinin yaptığı bir çalışma var tüm ilçeler için. Fakat onların çok optimistik olduğu söyleniyor. Mesela 2001 yılındaki tahminlere göre 50000 kadar ağır hasarlı bina, 6000 çökme 5000 kadar ölü ve 300000 kadar yaralı tahmini var. 1.2 milyon kişilik barınma ihtiyacı, 25 milyon ton enkaz çıkacağı tahmin edilmiştir. Aslında yapılması gerekenler belli bunları kamu yönetimi, siyasal bilimlerden bazı engelleri var. Ekonomik açıdan bazı engelleri var ve önceliklendirme önemli. Kentsel dönüşüm, altyapı sistemleri, iletişim ağlarının güçlendirilmesi şart. Bu şekilde büyük felakete yakalanmamamız için hazırlık yapmak zorundayız.

Her türlü senaryoya karşı afet yönetimi için tatbikatlar yapılmalı, koordi-

nasyonun sağlanması için hazırlık yapılmalı. Simülasyonlarla karar vericiler eğitilmeli. Ve ani hızlı doğru kararları alma becerileri geliştirilmeli. Bunları yapmak mümkün. Burada saydığımız her şeyi yapmak mümkün. AFAD koordinasyonunda depremden hemen sonra çeşitli çalışma kurulları oluşturuldu akademik insanlardan oluşan. Ben de lojistik çalışma grubunun koordinatörüyüm. Çeşitli sorumlu kurumlardan verilerin alındığı, bundan sonrası için çalışmalar yapılması planlanıyor. Umarım başarılı olur. Bunun gibi farklı girişimler de var. İstanbul Büyükşehir Belediyesinin, Cumhurbaşkanlığı nezdinde kurumların var, simülasyon kurulları var.

Temennimiz tüm bu çalışmaların paralelde çok çalışmalar olacaktır. Temelde temennimiz kararlar alınırken bu bilimsel çalışmalardan da faydalanılması.

Dirençli Kentler İçin Afet Yönetimi

Prof. Dr. Himmet KARAMAN

Teşekkür ediyorum böyle bir etkinliği düzenlediğiniz için tüm katılımcılara da hoş geldiniz diyorum. Yapmış olduğumuz çalışmalarını paylaşma imkânı tanıdığımız için çok teşekkür ederim.

Ben de Sibel hocamın anlattığı konulardan devam etmek üzere gerçekleştireceğim konuşmamı. Konuşma konum dirençli kentler için afet yönetimi başlığını taşıyacak. Öncelikle dirençli kent, dayanıklı kent nedir buna değinmek istiyorum. Çünkü afet yönetimi dediğimizde terminolojinin ortak bir kütüphaneye kelimelerle oluşturulması gerekliliği var. Dirençli dediğimiz aslında İngilizce de resilience tam olarak Türkçe karşılığı yok. Bazı yerlerde dirençlilik bazı yerlerde dayanıklılık bazı yerlerde bağımsızlık olarak adlandırılıyor. Bir darbeyi yedikten sonra eski haline kısa sürede geri dönme yeteneği olarak adlandırılıyor.

İstanbul'un ya da diğer kentlerin dirençli olabilmesi için neye ihtiyacı var? Aslında şehir olarak direnç bunu tarif etmiyor. Aslında bizim anladığımız bir darbe karşısında ayakta durabilmemiz, yere yıkılmamamız çökmememiz, canımızın acımaması. Ama afet yönetimi bunu söylemiyor bize. Düşebilirsiniz ama kalkman ve daha iyi duruma gelebilmen gerekiyor. Aslında çocuklar için eski zamanlarda kullandığımız haciyatmaz tam olarak bu durumu özetliyor. Bununla ilişkilendirebiliriz dirençlilik kavramını.

Peki, ne olacak, nasıl olması gerekiyor kentlerimizin? Dirençlilik ya da dayanıklılık kavramları -aslında covid sürecinde çokça yaşadık bunu- covid geçirdiğinde ilk bu hastalığa yakalananlar çok ağır hastalandılar. Daha sonra ne oldu? Bir aşı geliştirildi, bu aşı zayıflatılmış bir virüstü. İnsan vücuduna geldiğinde insan vücudunun buna karşı dayanıklılık kazanmasını, bağımsızlık kazanmasını sağladı. Ve bu aşığı alan insanlar bu hastalığa yakalandıklarında daha kolay atlattılar, ölüm sayısı azaldı, etkileri çok daha azaldı. İşte şehirlere de zarar verebilecek tehlikelere karşı şehirlerimize direnç ve bağımsızlık kazandırmalıyız.

Bizim şehirlerimiz için tehlike analizlerimizin olması gerekiyor. Bazı durumlarda tehlikeleri engelleyemeyiz. Sibel hocamızın bahsettiği üzere afet yönetiminde tehlikelerle boğuşuyoruz. Kentlerimizi etkileyen tehlikeler nelerdir? Bütün tehlikeleri biliyor olmamız gerekiyor. Depremler var, seller var bunun yanında heyelanlar var, kuraklık var birçok tehlikeyle karşı karşıyayız. Aslında zaten Sibel hocamın da bahsetmiş olduğu gibi iklim değişikliği nedeniyle de meteoroloji kaynaklı, ekoloji kaynaklı tehlikelere kuraklık vb. daha fazla maruz kalmaya başladık.

O zaman ne yapmamız gerekiyor? Teorik olarak bütün tehlikelere bakmamız gerekiyor. Kent örneği olarak İstanbul'u ele almamız gerekirse İstanbul'daki tehlikeler nelerdir? İstanbul nelere maruz kalmış, ileride nelere maruz kalabilir? Bunları görmemiz gerekiyor. Ardından bu tehlikelerin her türlü senaryosuna karşı hazırlıklı olmamız gerekiyor. Hatırlayacak olursanız Kahramanmaraş'ta depremi yaşadıkdan sonra bir açıklama yapıldı yöneticiler tarafından. Biz İstanbul'daki depremi bekliyorduk ya da biz bu kadar büyük bir deprem beklemiyorduk. Cenk hoca kendi konuşmasında bahsetti belli bazı şeyleri yanlış yaptığımızda. yanlış kaynaklı olarak önlemlerinizi aldığımız zaman beklemediğimiz boyutta tehlikelerle karşılaşabiliyoruz. Sibel hoca da bahsetti; en kötü senaryolara hazırlanılması gerekiyor. Aslında burada en önemli olan tek şey şu: en kötü olana da en basit olana da hazırlıklı olmamız. Kahramanmaraş'taki gibi deprem vurduğunda biz bunu beklemiyorduk hazırlıklı değiliz, bu kadar büyük alanda etki göstermesini beklemiyorduk dememeliyiz. Bu senaryoları dikkate aldıktan sonra Cenk hocanın konuşmasında bahsettiği gibi deprem tehlikesi için örnek verecek olursak deterministik olarak da olasılıksal olarak da dikkate alıp senaryolar oluşturmalıyız. Şimdi yapılan çalışmaların çoğu olasılıksal yorum yapıyor. İşte 30 yıldır deprem olma olasılığını konuşuyoruz. 175 yıllık bir periyotta deprem olma ihtimalleri deprem büyüklükleri. 475 yıllık süreçte deprem olma olasılıkları. 1400 yıllık periyotta neler olabilir şeklinde olasılıksal olarak da bunlar konuşuluyor. Bu simüle edildikten sonra ona göre oluşabilecek ivme değerleri hangi değerler arasında olacak bunlarla ilgili senaryolar. Cenk hocanın da bahsetmiş olduğu gibi, benim de çalışmalarım da kullandığım gibi bu verileri dikkate alabiliriz. Burada neye ihtiyacımız var: Cenk hocanın belirttiği gibi nokta atışı senaryolara ihtiyacımız var.

İşte kova doldu taşması için bekliyoruz diyor ya Cenk hoca; o durum afet yönetimi için önemli sonuçlar veriyor. Depreme hazırlıklı olma sürecinde bu tür senaryolar daha nokta atışı durumu görebilmemizi sağlıyor. Bunları ortaya koymamız gerekiyor. Bu tür çalışmalar yapıldıktan sonra artık işin tehlike boyutunu cebimize koymuş oluyoruz. Tehlike boyutu tabii ki bu kadar kısa sürede anlatılamaz ama işin daha detaylı süreçleri var. Aslında toplantıya girmeden Cenk hocayla da konuştuk. İşin zemin analizi var jeolojik analizi var, geoteknik analizi var, topoğrafik analizi var. Bu etmenlerin birçoğu deprem tehlike haritasını etkiliyor, bunların da mutlaka çok disiplinli olarak ele alınması gerekiyor.

Tehlikeyi bir tehlike haritasıyla ortaya koyduktan sonra yanlış çıkan şeyler olursa bunları da mutlaka güncellememiz gerekiyor. Yani hangi binalar yıkılacak, hangi yollar yıkılacak, hangi altyapı hatları hasar görecektir, hangi köprüler bize kaç gün boyunca servis sağlayamayacak, iletişim hatlarında nerede problem olacak, hangi baz istasyonları hasar görecektir, hangi baz istasyonları sarsıntı nedeniyle yıkılmayacak ama hattı kopacak, bağlantısı kopacak güç noktaları kopacak gibi karşılıklı bağımlılıkları ortaya koymamız gerekiyor. Bunları yapabilmek için nelere ihtiyacımız var? Hasar görebilirlik bilgilerine ihtiyacımız var. Cenk hocanın bahsettiği gibi azalım fonksiyonlarına ihtiyacımız var. Depremi merkez üssünden belirlediğimiz alana kadar deprem etkilerinin ne kadar azaldığını gösteriyorsa hasar görebilirlik fonksiyonları da depremin ne kadar bir hasar alacak onu gösterir. Bunlar nasıl elde edilebilir?

Bunlar doğrudan yapısal analizlerle elde edilen fonksiyonlar. Depremi senaryosuna göre bir bina hangi yönde yıkılıyor, hangi birimleri hasar görüyor hangi durumda orta hasar görüyor bunları elde edebiliyoruz. Bu yapılar için de, alt ve üst geçitler için de köprüler için de yollar için de doğalgaz ve su hatları için de baz istasyonları için de yapılır. Tehlikenin riske dönüşmesi nasıl oluyor bunu görme imkânımız oluyor böylece. Bu aşamayı ortaya koyduktan sonra coğrafi bilgi sistemleri üzerinde deprem tehlike haritalarını, zarar görebilirlik fonksiyonlarını ve envanterlerimizi - hangi birim ne kadar hasar görecektir- ekleyerek bunu sağlayabiliyoruz. Ve bu simülasyonlar sayesinde bizim hangi bölgelere müdahale etmemiz gerekiyor bunu öğrenmemiz ya da ortaya koymamız sağlanıyor. Bunu

ortaya koyduktan sonra ne yapıyoruz? İstanbul'un, Ankara'nın İzmir'in risk haritalarını ortaya koyuyoruz deprem için. Bu söylediğim gibi birçok farklı tehlike için de ortaya konulması gerekiyor. Aynı zamanda birçok farklı senaryo için de yapılması gerekiyor. Cenk hocanın bahsettiği gibi geçmişte ortaya çıkan senaryolar, yeni senaryoların her bir tehlike için ayrı ayrı yapılması gerekiyor ki eğer biz bu senaryoyu dikkate almazsak bu bölümleri gözden kaçırmayalım bu olasılıkları kulağımızın ardına atmayalım. Bunu kattıktan sonra risk haritamız belli olur. Şimdi sırada ne var sırada şu var: bizim dirençli olabilmemiz için biraz önce de söylediğim gibi hiçbir binanın yıkılmaması gibi bir durum söz konusu değil. O zaman ne yapmamız gerekiyor? Bir önceliklendirme yapmamız gerekiyor. Hangi binalar daha çok hasar görebilir, hangileri daha az hasar görebilir? Hangi bölgeden güçlendirmeye başlamamız gerekiyor, hangi bölgede kentsel dönüşüm yapmamız lazım? Böylece zarar azaltmayı sağlamış oluruz. Aslında Sibel hoca daha farklı aşamalardan da bahsetmişti. Geçici barınma alanları, toplanma alanları, transfer ve tahliye alanları, acil ulaşım yolları gibi birçok aşama ama süremiz kısıtlı olduğu için hepsine değinemiyorum. Sadece yapılar, binalar ve altyapı üzerinden örnekler vererek devam etmek istiyorum.

Hazırlıklı olma aşaması bittikten sonra risk azaltma safhasına geçiyoruz. Risk azaltma safhasında mevcut simüle edilmiş riski nasıl azaltabileceğimizi ortaya koyuyoruz. Bunlar ne olabilir? Sibel hocamızın sunumunda yer verdiği gibi güçlendirme, kentsel dönüşüm çalışmaları, yönetim çalışmaları olabilir. Yapıların daha kaliteli hale getirilmesi için sürdürülen çalışmalar. Sigortacılık çalışmaları olabilir. Vergilendirme, cezalandırma ve ödüllendirme çalışmaları olabilir. Yani yapısını kontrol ettirene vergi indirimi gibi. Yapı ya da geçici barınma alanının bakımını sağlayan, kurulumunu sağlayan şirketlere vergi teşviki gibi çalışmaların her birisi bizim için zarar azaltma çalışması sayılabilir. Bunları yaptıktan sonra ne olacak? Biz kaynaklarımızı zarar azaltmak için yapılarımıza, altyapımıza, çevremize ve şehirlerimize ayırmış olacağız. Yani cebimizde afet yönetimine ayrılan kaynağı efektif bir şekilde harcamış olacağız. Normalde dünyanın literatüründe şöyle bir denklem var: zarar azaltma safhasında harcanmış olan bir lira her bir afet olduktan sonra -deprem üzerinden gidelim- deprem sonrası oluşacak kaybın ekonomik kaybın yedi

kat daha azalmasını sağlıyor. Yani siz 1 lira harcayarak 7 liralık kaybın önüne geçmiş oluyorsunuz. Bu şu demek oluyor: müdahale için daha az kaynağa ihtiyacınız olacak. Kahramanmaraş'ta yaşamış olduğumuz gibi müdahale ekipleri yetmedi, arama kurtarma ekipleri yetmedi hala ulaşılamamış enkazlar vardı. Neden? Çünkü müdahale edecek ekip sayımız yeterli değil. Tüm ülkenin seferber olması lazım ki ancak o zaman bütün enkazlara yetişebilsin. O zaman burada neyi yanlış yapmış olduk? Biz zarar azaltma safhasında gerektiği kadar zarar azaltmadık ya da kaynaklarımızı doğru kullanamadık. Zarar azaltma safhasında gerekli müdahaleleri yapamadık. O zaman bunlara dikkat etmemiz gerekiyor. İstanbul'da yapılması gereken şeyler bunlar.

Sibel hoca da biraz önce belirtmişti. Farklı çalışma grupları, farklı birimler oluşturulmalı. İstanbul Büyükşehir Belediyesindeki çalışma gruplarındaki hedef de bu. Zararı nasıl azaltabiliriz? Kentsel dönüşüm hangi bölgelerden başlatılmalı? Güçlendirme çalışmaları hangi yapılardan başlasın? Güçlendirme mi kentsel dönüşüm mü yapılmalı? Bunlara karar verecek karar destek çalışmaları gibi aşamalarla bu çalışmalar geliştiriliyor. Benzer durumda Kahramanmaraş'taki durum için neler yapılmalı tarzında bir çalışma grupları oluşturulmuş AFAD tarafından ve Türkiye geneli için bir risk azaltım grubu oluşturulmuş durumda Cumhurbaşkanlığı tarafından. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından farklı bir çalışma grubu oluşturuldu. Şimdi benim burada gördüğüm hata şu: bu kadar fazla kurum, bu kadar fazla çalışma birimi birbiriyle muhakkak çatışacak. Sibel hoca sonunda da söylemişti; çok hedefli amaçlarımız var. Afet yönetiminde tek hedefimiz can kurtarmak. Birçok amaç birbiriyle çelişebiliyor. İşte bu birbiriyle çelişen hedefler olmaması için aslında kurulların ortak çalışması gerekiyor. Bunun da AFAD üzerinden olması gerekiyor.

Şimdi afet yönetimine geçtiğimiz zaman afet yönetimi kuruluşuna bakmamız gerekiyor. 2009 yılında AFAD kurulduğunda Amerika'daki Fema sistemi kopyalanmıştı. Oradaki nasıl bir sistemdi? Doğrudan Amerika Başkanına bağlıydı. Onun altında çalışan bir kuruluştur. Ne oluyordu? Başkan bir bölgede afet bölgesi ilanını açıkladıktan sonra o bölgede fema dışında hiçbir kurum ve kuruluşun söz söyleme yetkisi yoktu. Başkan oraya gittiğinde şu olacak dediğinde o bölgede vali bakan kimse oradaki uygula-

yıcı onu yapmak zorunda oluyordu. AFAD da böyleydi doğrudan başbakanın altındaydı. Başbakan acil durum ilanı verdiğinde o bölgeye AFAD başkanını sevk ettiriyordu. Şimdiki durum ne yazık ki böyle değil. İçişleri bakanlığının altında bir birim oldu AFAD. O yüzden AFAD bölgeye giden bakanlara, valilere, bölgedeki valiye emir veremiyor. Şunu söyle yapın diyemiyor. Aslında en yetkili kişi AFAD başkanı, onun bu konuda koordinasyonu sağlaması lazımken AFAD başkanı bir emir eri tarzında orada o bakanın, şu bakanın altında çalışan birisi olarak faaliyet gösteriyor.

Bu da neyi doğuruyor? Afet yönetiminin koordine olamamasını getiriyor. Çok başlılığa sebep oluyor. Ekipleri bir oraya çekiyorlar, bir buraya çekiyorlar. O yüzden koordinasyonsuzluk ve iş efektif yapılamadan çalışmaların yeterli kaynakların doğru kullanılmayarak harcanmasına ve bu da hem vakit kaybına hem de can kaybına sebep oluyor. Bu nedenle Sibel hoca da bahsetti; bu konunun üzerine muhakkak gidilmeli ve kurumlar arası tatbikatların sıklıkla yapılması gerekiyor. Tatbikatın mantığı şudur: burada bir deprem olduğunu düşünün. Nereden çıkış var, nereye gidilecek, kaçacak mıyız yoksa bir yere mi çökeceğiz? Bunu biliyor muyuz? Bilmiyoruz. Nasıl bilebiliriz bunu? Tatbik ederek. Tatbikat yaparsak refleks olarak gelişir. O yüzden tatbikatların insanlarda, kurumlarda ve ülkelerde refleks haline gelecek şekilde sıklıkla tekrar edilmesi gerekiyor. Japonya neden bu konuda çok üstün? Çünkü sıklıkla tatbikat yapıyorlar. Amerika neden bu konuda iyi? Sıklıkla tatbikat yapıyorlar. Bu nedenle tatbikatların insanlarda ve kurumlarda refleks haline gelecek şekilde tekrar tekrar yapılması gerekiyor. Ne oluyor Türkiye’de. İşte bir yangın tatbikatı yapılmıştı bir yerde. Oradaki itfaiye eri yanlışlıkla kendi montunu tutuşturmuş sonra kendini kurtarmak için etrafa sarılmış sonra etraftaki insanları tutuşturmuştur. Ve bu olaydan sonra bu tatbikatları yapmamaya başladık. Aslında tatbikatlarda tam olması gereken şey de bu. Çünkü bunu tatbikatta yapmazsak gerçek hayatta yaşayacağız bunu tatbikatla bu hatayı göreceğiz ki bir sonraki tatbikatta bunu yapmamayı başaracağız. Başka bir hata çıkacaktır o zaman o tatbikatta onu yaşayıp ileriki tatbikatta onu yapmayacağız. Bu tatbikatlar silsile halinde devam ederek hiçbir hata yapmadan müdahale edebilir duruma geldiğimizde o zaman zaten tatbikat yapmamıza gerek kalmayacak. Türkiye’de bu anlayışları biraz kırmamız gerekiyor ki; hatalar görüldüğü

için tatbikatlar yapılıyor bunların iyileştirilmesi için yapılıyor.

Son olarak da müdahale aşamasını Sibel hoca zaten bahsetmiş oldu sonra iyileştirme süreci. Bizim dirençli şehirleri oluşturabilmemiz adına mutlaka ve mutlaka iyileştirme sürecini hızlı bir şekilde tamamlayıp eskisi ya da daha iyisi haline getirebiliyor olmamız gerekiyor. Peki, bunun için ne yapmamız gerekiyor? Bunun için de kaynak bizim için çok önemli. O nedenle hazırlıklı olma ve zarar azaltma safhasındaki kaynakları optimist bir şekilde kullanmamız gerek ki müdahale ve iyileştirmede kaynak ihtiyacımız az olsun.

Şimdi 200 küsur bin binanın yıkılmasından bahsedildi. Kahramanmaraş ve çevresinde. Bunun bir yılda tamamlanması aslında çok mümkün değil. Bir yıldan uzun sürecektir. Bu aşamada çok da şikâyet etmeyeceğiz ama işin aslına yani başına döndüğümüzde bu kadar konutun yıkılıp yeniden yapılmaması gerekiyor. Yani bu alanda bir eksiğimiz vardı ki bu kadar konutun yıkılması ve yeniden yapılması gerekti. Bunların da tekrardan İstanbul için göz önünde bulundurulması gerekiyor. Tabi bu risk azaltma, müdahale ve iyileştirme ile biten bir süreç değil, altyapıyı içerir şekilde sürekli devam etmesi gerekiyor. Biz 1 lira depremden önce hazırlık için harcadığımızda 7 lira kaybını engelledik, sonra bunun çevrimini tekrar tekrar yaparak mesela elimizde 5 birim kaynak kaldı biz burada ne yaparsak daha fazla zararı azaltırız, şu kadar daha azaltırız diyerek o kaynaklara götürmemiz gerekiyor. Tabi ki mantıksal olarak bu mümkün olmayacak ama mümkün olduğunca kaynak ihtiyacını azaltmamız lazım.

Türkiye’de Şehirlerin Yer Seçimi ve Dirençli Şehir İlişkisi Prof. Dr. Cemalettin ŞAHİN

Sayın Rektör yardımcım, hocalarım, kıymetli öğrenciler. Hepinizi saygıyla selamlayarak sözlerime başlamak istiyorum. Bugün bizim burada toplantı yapmamıza sebep olan 6 Şubat’taki depremde hayatını kaybedenlere Allah’tan rahmet, yaralılara acil şifalar diliyorum.

Benden önceki 3 konuşmacımız mühendis olunca bir sosyal bilimci olarak biraz daha farklı bir konudan bahsedeceğim.

Öncelikle bizim Türkiye’de yaşadığımız doğal afetler var. Bu afetlerle görüyoruz ki biz yerleşmelerimizi doğru yerlere konuşlandırmamışız. Yerleşimlerimizin yer seçiminde sıkıntı var. Yerleşmelerin yer tespiti tarihi süreç içerisinde, birtakım fiziki ve beşeri hadiselerin ortak bileşkesi olarak ortaya çıktı. Yani biz İstanbul’un yerini bugün seçmedik. Maraş’ın yerini biz seçmedik. Antep’i biz seçmedik, Tokat’ı biz seçmedik. Aydın’ı biz seçmedik. Bunlar uzun bir süreçten, tarihi dönemden beri gelen çok eski yerleşimler ve dolayısıyla bunların mevcut yerlerinde mekânsal olarak gelişmelerini biz seçmedik. İlk kuruluş yerlerini biz seçmedik, Anadolu şehirlerinin tamamını bir iki istisna hariç. Ama zaman içerisinde bu yerleşmelerin hangi istikamette gelişiye biz karar verdik. İşte o noktada bize düşen çok şey var. Konunun iyi anlaşılması adına şöyle bir girizgâh yapmak istiyorum: Anadolu’da yerleşmeler tarihi süreçte neye bağlı olarak yer seçiminde bulundular?

Arkadaşlar Anadolu dağlık bir coğrafya. Klasik coğrafya literatüründe Anadolu’nun adı minör Asya’dır yani küçük Asya. Asya kıtasının en önemli özelliği dünyanın en yüksek kıtası olmasıdır. Anadolu’da Asya’ya çok benzer; Anadolu’nun bugün ortalama yükseltisi bazı çalışmalara göre 1140 metre civarındadır. Bir kabartma haritasına bakarsanız Türkiye’nin gerçekten çok dağlık bir coğrafyaya sahip olduğunu görürsünüz. Evet, geniş ovalarımız var ama bugün Türkiye ovalarının toplam yüz ölçümü ülkemizin yaklaşık %30’u kadardır. Dolayısıyla Türkiye dağlık bir coğrafya. Eğimli yamaçları çok fazla. Dar ve derin vadiler çok fazla. Ve yerleşmeleri-

mizin büyük bir kısmı bu dar ve derin vadilerimizde gelişmiş durumda. Bir kısmı ovalar üzerinde bir kısmı ise ova kenarlarında. Özellikle Türkiye ovalarının geneline baktığımızda birçoğu tektonik kökenli. Ve bu tektonik kökenli ovaların oluşum mekanizması gereği dağlık saha ile ovanın kesiştiği noktada faylar vardır. Bunların birçoğu da aktiftir. Ve yerleşimlerimizin önemli bir kısmı da tam bu fay hatları üzerindedir. Peki, neden geçmişte böyle bir hadise cereyan etti ve yerleşmeler bu ovaların kenarında, dağların eteğinde, fay hattı üzerinde kuruldu?

Arkadaşlar hala bugün bile Türkiye'nin kırsal hayatında önemli bir iktisadi faaliyet olarak yaylacılık faaliyetleri sürdürülür. 1980'lere kadar bu çok daha önemli bir ekonomik faaliyetti. 80'lerden sonra yavaş yavaş rekreasyon alanı konusu, 94'te ilk defa yayla kanunu yayla turizmine yönelik kanunumuz çıktı. Ama yaylacılık Anadolu coğrafyasının tamamında istisnai bir iktisadi faaliyet alanıdır ve ikincil bir geçim kaynağıdır. Bunu niye söylüyorum? Yerleşmelere baktığımız zaman Anadolu'da ovaların merkezi kesimlerinde kesif bir yerleşimin olmadığını, ovaların kenarlarına doğru yerleşmelerin özellikle büyük yerleşmelerin buralarda olduğunu görüyoruz. Neden? Birincisi ovalarımız 19.yüzyılın ortalarına kadar bataklık sahası. Dolayısıyla sıtma yatağı. 1940'ların 1950'lerin Türkiye'sinde sıtma haritaları var dolayısıyla ovanın merkezi kesiminde yerleşmeler pek bulunmak istemezler. Daha çok tektonik kökenli ovaların ki bu tarihlerde tektonik kökenli ova kavramı yoktu- tektonik kökenli ovaların kenarlarında. Öyle bir yerde bulunuyor ki yaylacılık yaptığı için, yapmak zorunda olduğu için bu coğrafyada hayvancılık yapacaksınız, yarı kurak bölgede olacaksınız, tek geçim kaynağına ihtiyacınız var yani köyün arazisi size yetmiyor, ilave geçim kaynağı bulmanız lazım, yaylaya çıkmak zorundasınız. Dolayısıyla dağın eteğinde bulunduğunuz zaman ilk olarak lokalizasyon açısından ikincil iktisadi faaliyet alanınız olan yaylaya yakınsınız. Aynı zamanda daha yakınsanız yakıt elde ediyorsunuz. Yakacağı oradan buluyorsunuz. İkinci olarak, tarım yaptığımız, ekip biçtiğiniz ovaya da yakınsınız. Ve aynı zamanda dağ ile ovanın birleştiği yerlerde fay olduğu için kaynaklar var; su kaynakları var. Bakın ovalık sahalarda içme suyu sıkıntısı vardı, ova suları çok sağlıklı, çok leziz çok da tercih edilen sular değildir. Dolayısıyla dağların kenarlarında bulunan su kaynakları da insanı oraya çeker.

Eski Anadolu haritalarına baktığınızda ulaşımı sağlayan yollar bile ovaların içinden geçmez, ovalarda doğrusal yollar bulamazsınız, hep ovaların kenarlarından adeta tespih tanesi gibi dizilmiş şehirleri ve kasabaları ziyaret ederek gidersiniz. Dolayısıyla bu bir coğrafi bir zorunluluk. Biz böyle bir coğrafyadayız ve böyle bir mirası devraldık. Problem nerede başlıyor? Problem şu: Anadolu şehirleri özellikle 1950'lerden sonraki gelişim sürecinde iyi yönetilemedi, yanlış yer seçimlerini biz o dönemde yaptık. Yani şehirler mekânsal olarak hızla büyürken şehrin direncini kıran, şehrin ileriki tarihte meydana gelecek bir afette büyük zararlara uğratabilecek mekânlara doğru biz şehirlerimizi büyüttük. Bunların başında, içinde bulunduğumuz günlerde de çok sık konuşuluyor; Cumhuriyet şehirlerinin büyük bir oranda ovalık alanlara, tarımsal alanlara doğru gelişti. Ben 1984 yılında İstanbul Üniversitesi coğrafya bölümüne kaydımı yaptırdım. Orada hocalarımızdan duyduğumuz bir söz var: Türkiye ovaları yerleşimler tarafından işgal edilmekte. İşte Bursa ovası, Afyon ovası, Aydın'ın bulunduğu yerde Büyük Menderes, Manisa ovası gibi, Erzurum ovası gibi. Ovalarımız yerleşimler tarafından işgal edildi. Tabii bunun bir tarımsal tarafı var ama şu an konumuzu ilgilendiren tarafı yanlış yer seçimine doğru gittik. Depreme karşı, sellere karşı son derece sıkıntılı zeminlere, sıkıntılı bölgelere doğru yerleşimlerimizi kaydirdik.

Bakın bugün Türkiye'de depremi konuşuyoruz ama aynı zamanda birkaç gün önce meydana gelen Urfa, Adıyaman'daki seller sebebiyle selleri de konuşuyoruz. Yakın geçmişi hatırlayın; Giresun Dereli seli, Bozkurt, Abana seli, 1957'de Ankara'da Hatip Çayı taşıyor 157 can kaybı var. 2009 yılında İstanbul'da 31 kişi boğularak öldü sel felaketinde. Dolayısıyla bizim şehirlerimizin bir kısmı dere yataklarında- coğrafyacılara beni anlayacaklardır- birikinti konileri üzerinde alüvyal yelpazeler üzerinde. Dolayısıyla biz özellikle son 50-60 yılda şehirlerimizi geliştirirken mekânsal açıdan yanlış yerlere planlama yaptık. Kontrolsüz bir şekilde, düzensiz bir şekilde buraları iskâna açtık. İskâna açtık derken keşke bilinçli bir şekilde iskâna açsaydık. Onu da yapmadık. Herhangi bir plan proje olmadan, gelişigüzel, iç göçlerin ortaya koymuş olduğu büyük nüfus kitleleri şehrin çeperlerine gelişigüzel yerleştiler. Ve bugün karşımızda coğrafi anlamda sağlam olmayan zeminlerde, sağlam olmayan coğrafi ortamlarda nüfusumuzun %90'ının yaşadığı şehirlere sahip olduk. Bu çok ciddi bir

problem. Bu zeminlerde dirençli şehirler kurmak, bir afet sonrasında zararı az atlayacağımız şehirler neredeyse çok güç hale geldi. Bu deprem bizim için önemli bir fırsat diye düşünüyorum.

Türkiye şehirleri özellikle fiziki coğrafya unsurlarına bağlı olarak tarihi süreç içerisinde yerlerini seçmiştir. Bu süreçler neler? Her şeyden önce bu fiziki coğrafyada yükselti, iklim, topoğrafya bu özellikler ve aynı zamanda toprak özellikleri. Bunların üzerine gelen beşeri ve iktisadi şartlara bağlı olarak Türkiye’de şehirler yerlerini seçmişlerdir. Ve bu şehirlerin coğrafi özelliklerine nerede bulduklarına baktığımızda, yapılan bir çalışmada arkadaşlar 81 vilayet merkezimizin 45’i ovada, 12’si platoda, 13’ü vadi tabanında, 6’sı dağ eteği ve yamaçlarında, 4’ü ise birden fazla coğrafi alanların üzerinde bulunmaktadır. Bu sadece 81 vilayet üzerinde yapılan bir çalışma ama bunu biz bütün Türkiye yerleşimlerine teşmil ettiğimizde bu sayı çok daha fazla artacaktır. Şimdi zamanı kullanmak adına görseller üzerinden devam etmek istiyorum. Bakın ekranda Antakya’yı görüyoruz. Bu Cenk Beyin rahatlıkla tanyacağı bir harita; MTA’nın diri fay haritası. Antakya bilinen tarihine göre bazı kaynaklarda 14 bazılarında daha az yerle bir oldu. Antakya’nın kuruluş yerlerine bakıyoruz. Antakya Habibi Neccar dağının eteğinde ancak zaman içerisinde gelişim alanı nereye doğru? Ovalara doğru. Amik ovasına doğru. Biz coğrafya derslerimizde klasik olarak burayı anlatırken Antakya-Maraş çöküntü hendeği deriz. Klasik cümledir bu. Böyle bir tehlikeli hat üzerindesiniz ve dağlık yamaçtan kaçuyorsunuz sürekli mütemediyen, 1.sınıf tarım topraklarının olduğu, deprem bakımından son derece tehlikeli yerlere doğru ve aynı zamanda tarıma ayrılması gereken yerleri şehirlerimize kaydırıyorsunuz. Esas problemimiz burada ve bu bizim suçumuz başka kimsenin suçu değil. Bunu biz yaptık.

Şimdi 1946’da basılmış olan bir harita. Bu haritada Antakya’yı görüyorsunuz şurada küçücük bir şehir. Ama bugünkü Antakya çok daha geniş bir alanda şurada bakın şu bölgede Antakya bir odağa bağlı olarak uzamış gösteriyor. Maraş. Yine MTA’nın diri fay haritası. Ahir dağının eteklerinde. Zaman içerisinde dağın eteklerinden Maraş ovasına doğru yayılmış bir şehirden bahsediyoruz. Burada gördüğümüz sarı yer şehirsiz alan ama gerçekte daha fazla. Çünkü harita hem yapılış zamanı hem de

yapılış amacı farklı. 1946'daki alanına bakıyoruz Maraş'ın. Maraş küçük bir yerleşim yeri Ahir dağı eteğinde. Henüz ovaya inmemiş. Ama bugünkü Maraş'a baktığınızda çok geniş bir alanda. Şurası Maraş ovası tamamen. Havaalanının olduğu yer. Çok geniş bir alanda Maraş'ın geliştiğini görüyoruz. Biz buna coğrafyada mekânsal gelişim diyoruz. İşte bu gelişimle biz şehirlerimizi iyi yönetemedik. Dolayısıyla sıkıntı da buradan başlıyor. Hem tarım alanlarımızı kaybettik hem de depremde zarar göreceğimiz yerlere doğru şehirleri-üstelik plansız bir biçimde-gelişmelerini seyrettik. Ne denetimlerini yapabildik ne cadde-sokak sistemini doğru planlayabildik dolayısıyla bugünkü tabloyla karşı karşıya kaldık.

Bir başka örnek. Burdur şehri. Hemen batısında Burdur Gölü var. Burdur şehri bir birikinti yelpazesi üzerinde olan bir şehir. Buradan gelen akarsuyun Burdur Gölü'ne döküldüğü ve şuradaki çıkıntıyla birikinti yelpazesine bağlı olarak oluşmuş basit bir delta olarak söyleyebiliriz. Bugünkü Burdur şehri işte bu alüvyal delta üzerine, birikinti yelpazesi üzerine kurulup genişliyor. Google Earth'den aldığımız görüntü. Şehrin ilk kuruluş yeri burası ancak zaman içerisinde kuzeybatıya göle doğru ve doğu batı istikametinde kent plansız olarak gelişiyor.

Şurası Tokat. Tokat şehrimiz. Bir vadinin içerisinde kurulmuş ve vadinin dönüşüne bağlı olarak kuzey-güney yönlü daha sonra Yeşilirmak nehrinin ana koluna ulaştınca doğu-batı yönlü gelişimini sürdürüyor. Bakın; 1940'lı yıllarda Tokat şöyle küçük bir şehir. Kale var. Kalenin güneyinde bulunan vadiye sıkışmış bir şehir. Ama bugünkü Tokat; kabaca çizdiğim alanı tamamıyla kaplamış bağlık olan alanların tamamı şehrsel yerleşme ile dolmuş haritada gördüğünüz gibi. Tokat deprem bölgesi ama hem bir taraftan tarım alanlarını işgal ettiği yerleşimler hem öbür taraftan depremden zarar göreceği zeminlere doğru taşındı. Tokat'ta bir sel var yüzyılın başlarında; geçici olarak askeri birliği yerleştiriyorlar fakat ani sağanak yağışlarla beraber Yeşil ırmağın kolu Behzat çayı taşıyor ve yüz küsür askerimiz o gece orada boğularak şehit oluyor. Yer seçimleri hem geçici yerleşimlerde hem daimi yerleşmelerde oldukça önemli.

Aydın şehrimiz. Yer değiştiren şehirlere bir örnek. Şimdi ilk kuruluşu

şurada dağlık sahanın eteğinde bir yerde. Ama zaman içerisinde şehir güneye doğru genişliyor. Üstelik bakın şuradaki akarsuyun getirmiş olduğu tektonik depresyon tabanından açıldığı yerden birikinti yelpazesi oluşturuyor. Bu birikinti yelpazesi üzerinde biz bugün Aydın şehri görüyoruz. Yani o kadar tehlikeli ki. Aydın'ın 1940'lardaki hali. Bakın küçücük. Ama bugünkü aydın nerede biliyor musunuz? Bütünyle şu alüvyal ova üzerinde, birikinti yelpazesi üzerinde gelişmiş bir şehir durumunda. Bugünkü haline bakalım; işte görüyorsunuz bugünkü Aydın da bu. Tabi bu sadece Aydın için geçerli değil. Büyük Menderes depresyonundaki bütün yerleşmeler üç aşağı beş yukarı aynı mekânsal gelişim sürecini yaşamış.

Afyonkarahisar bir başka örnek. Bakın fayları görüyorsunuz kırmızı olarak. Ama Afyon kalesi volkanik bir çıkış. Volkanik bir kütle. O kale etrafında teşekkül eden şehir zaman içerisinde alüvyal ovaya doğru sahasını genişletiyor. Eskişehir yine Hıdırlık dağı eteklerinde. Kale burada. Kalenin eteğinde. Henüz bakın istasyon civarında yerleşmeler yok ama bugünkü haline baktığımızda ovaya doğru gelişme gösterdiğini görüyoruz.

Son olarak şunu söylemek istiyorum: bu saatten sonra yapılması gereken aslında toplumsal olarak bir mekân bilincine bir coğrafya bilincine kavuşmamız lazım. Coğrafya bize mekânı nasıl kullanacağımızı öğretir ve bize bir mekân bilinci verir. Ama maalesef bugün Türkiye'de gerek şehirlerimizde gerek küçük kırsal yerleşmelerimizde yer seçiminde coğrafi şartları herhangi bir şekilde dikkate almadan, onları hiçe sayarak yerleşmeler kuruyoruz; kurmasak da eski şehirlerin yeni yerleşim alanlarını böyle alanlarda açıyoruz. O sebeple de afetlerde çok ciddi kaybımız var, sellerde çok ciddi kaybımız var. Dolayısıyla bundan uzak durmak zorundayız. Son bir görüntü var. Şu an yaşadığımız için.

Burası İstanbul arkadaşlar. Sosyal medyadan buldum. Orada çok dolaşılıyor. İnşaat yeni. Bakın burada parasızlık yok, imkânsızlık yok, her türlü şey var. Ama dere yatağına bu konutları yapıyorsunuz, üstelik göletin çıkışına. Buradaki akarsu akış istikameti bu arkadaşlar. Kuzeyden geliyor böyle, burası güney. Şurada toprak şey var burada beton sette yok. Burada toprak dolgu bir sette var. Hatta göletin savağı şurası yani bu gölette çok

su birikirse şuradan akacak buradan atlıyor, bir de onların arasında geçiyor şöyle böyle geliyor ve şu anda burası inşaat halinde. Bir diğeri ters açıdan baktık. İşte dolu savak burada; buradan çıkacak şöyle akacak, böyle gidecek. Dere yatakları nasıl iskâna açılır bunun en güzel örnekleri şu an yaşadığımız süreç içerisinde. Bu örneğin aykırı olmadığı kanun yok gibi.

Akarsuyun morfolojisine çok müdahale oluyor. Ben geçtiğimiz günlerde de söyledim. Bir arazi çalışmamda vatandaş bana şunu söyledi dere yatağına ev yapmış. Suyun dedi burada ne işi var suyun şu tarafa alınması lazım. Bütün Türkiye şehirlerinde köylerinde birikinti konilerinin üzerinde, dere yataklarının üzerinde çok şehirlerimiz var. Bu nedenle başımıza çok çeşitli sıkıntılar geliyor.

Çok teşekkür ediyorum, iyi çalışmalar diliyorum.

2.OTURUM

DAYANIKLI ÇEVRE DİRENÇLİ TOPLUM

OTURUM BAŞKANI: DR. ÖGR. ÜYESİ BETÜL HANDE GÜRSOY
HAKSEVENLER

**Kentsel Çevresel Adalet: İstanbul'da Çevresel Fayda ve Yüklerin
Bölüşüm Analizi**

Prof. Dr. Tüzin BAYCAN

Şehir Yıkımları ile Eski ve Yeni Şehirlerin Ruhu Üzerine Düşünmek

Prof. Dr. Aynur Atmaca CAN

Pro-Aktif Yönetim: Dayanıklı Şehirler

Prof. Dr. Yüksel DEMİRKAYA

Geleceğin Dirençli Şehirleri İçin Bakış Açısı Değişimi

Prof. Dr. Alev ERKİLET

Kentsel Çevresel Adalet: İstanbul'da Çevresel Fayda ve Yüklerin Bölüşüm Analizi

Prof. Dr. Tüzin BAYCAN

Çok teşekkür ediyorum. Ben de herkese hoş geldiniz diyorum. Bu önemli toplantıyı düzenlediği için Marmara Üniversitesine ve Şehirli Derneğine çok teşekkür ediyorum; gerek organizasyon için gerekse de beni davet ettikleri için.

Ben toplantıda ne sunabilirim diye aslında düşünmüştüm. Önceki düşüncem sürdürülebilir kalkınma hedefleri üzerinden sunum yapmakta aslında. Fakat son dönemde hızla değiştiği için koşullarımız Türkiye'de de biz bir anda geçmişte bir takım hedeflerde sıkıntımız yokken Türkiye olarak; birçok hedefte eşik değerleri aşıyor durumdaydık, iyi bir durumdaydık ama son dönemde çok hızlı bir gerileme yaşadık maalesef.

Açlık ve yoksulluk hedefleri ilk iki hedef. Bunlarda artık yaşadığımız ekonomik problemler, yüksek enflasyon nedeniyle çok ciddi bir açlık ve yoksulluk sınırında olan nüfusun oranı artık çok büyük bir oran. Arkasından depremler geldi ve depremlerle birlikte hepimizin de bildiği gibi deprem bölgesinde temiz suya erişim çok kritik bir konu halinde. Dolayısıyla o hedefi de şu anda ülke koşulları içinde sağlayamıyor durumdayız. Yerle bir olan kentlerimiz dolayısıyla diğer 17 hedefin birçoğunda maalesef hızla bir geriye düşme yaşadık. Dolayısıyla bunları da konuşmaya elbette ihtiyacımız var ama belki biraz daha toparlandıktan sonra konuşmakta fayda var. Çok karamsar bir tabloda konuşmak istemedim. Ve bugünkü toplantının konusu içinde toplum faktörü de olduğu için dirençli toplumlar konusu olduğu için ve diğer programdaki diğer konuşmacıları sunumlarıyla da daha uyumlu olması açısından ben de bugün sizlerle Çevresel Adalet konusu üzerinde konuşmak ve tartışmak istedim.

Bu çalışma benim yürütücülüğünü, danışmanlığını yaptığım bir yüksek lisans tez çalışması. Öğrencim bu çalışmayı kısa bir süre önce tamamladı. Ve İstanbul'da çevresel faydayla bölüşüm analizine odaklandı. Burada bir mekânsal analiz ve kalitatif analiz ve bunun sonuçlarını sizlerle paylaşmak

istiyorum.

İstanbul'da ilçeler bazında yaptığımız bir analiz çalışmasında acaba kentsel fayda ve yüklerini biz nasıl paylaşıyoruz. Burada adil bir bölüşüm sistemi ya da adil bir yararlanma sistemi var mı yok mu bunun üzerinden ilerlemeye çalışacağım.

Önce çok kısaca biraz çevre sorunlarından, çevre hakkı ve çevresel adalet alanlarına da nasıl geliyoruz biraz bunlardan bahsetmek istiyorum. Çevre sorunları hepimizin elbette bildiği sorunlar. Çevre hakkı meselesi de aslında öncelikle Amerika'dan ortaya çıkan, Amerika'da yaşanan çevresel problemler ve oradaki işte farklı ırklar, farklı sosyal gruplar ve onların karşı karşıya olduğu problemler üzerinden aslında ortaya çıkmış olan bir konudur çevre hakkı konusu. Ve burada hem çevresel değerlere hem de kaynaklara erişim açısından hem de çevresel zararlardan korunma açısından bir haktan bahsediyoruz. Ve çevre hakkı da ırk, sınıf, sosyo ekonomik statü, gelir durumu gibi faktörlere bağlı olmaksızın herkesin çevresel değerlerden faydalanma hakkı ya da çevresel risklerden de zararlardan da korunma hakkını ifade ediyor. Çevresel adalet de yine çevre hakkıyla ilişkili bir kavram olarak gündeme gelen bir kavram.

Ve özellikle heterojen yapılarda, heterojen toplumlarda- ki bu heterojenlik de en çok kentsel alanlarda görülüyor- bu alanlarda çevresel kirliliklerden korunma veya çevresel değerlere erişim konusunda sosyal grupların ya da farklı sosyal sınıfların ne derece etkilendiğiyle ilişkili bir kavram olarak ortaya çıkıyor. Ama bu heterojen yapı aslında bu çevresel değerlerden ve çevresel faydalardan herkesin eşit düzeyde yararlanmadığını, çevresel zararlardan etkilenme düzeylerine baktığımızda da burada da bir yine eşit bir durumun söz konusu olmadığını görüyoruz. Yani burada çevre hakkı anlamında adil olmayan bir bölüşümün varlığından söz edebiliriz.

Biz bunu İstanbul ölçeğinde ortaya koymaya çalıştık. İstanbul çok büyük bir kent. Bir metropolüz. Bir mega kent ve çok heterojen bir yapısı var. Dolayısıyla İstanbul'da acaba nasıl bir tablo var? Bunu ölçümlemeye çalıştık. Ve bu bildiğimiz kadarıyla İstanbul'da da çevresel adaletin ölçümüne yönelik ilk mekânsal analiz olma özelliğini taşıyor. Bizden önce bu anlamda yapılmış bir çalışmaya biz rastlamadık.

Çalışmamızın amacı bu çevresel yük ve faydaların bölüşümüne ilişkin durumu ortaya koymak ilçeler düzeyinde. Ve sorularımızla acaba bu yük ve faydaları eşit olarak ya da aynı oranda bölüşüyor muyuz? Çevresel adaletin mekânsal dağılımı konusunda nasıl bir tabloyla karşı karşıyayız? Çevresel adaletimizi etkileyen faktörler neler? Çevresel yük ve faydalarla nüfusun sosyo ekonomik yapısı arasındaki ilişki nedir? Bunları karşılaştırmaya ve değerlendirmeye çalıştık.

Burada araştırmanın kapsamına bakacak olursak; yine özetlediğim gibi çevre sorunları çevre hakkından yola çıkarak çevreci sosyal hareketler, bunları uzun anlatmayacağım burada zaman çok kısıtlı olduğu için ama çevreci sosyal hareketler için de ortaya çıkmış olan bir kavram çevresel adalet konusu da, çevresel adalet hareketi de. Ama diğer hareketlerden diğer çevreci hareketlerden farklı olarak burada hem çevresel yapı hem sosyal ihtiyaçları birleştiren ve bütünleştiren bir yaklaşım sunuyor. O açıdan önemli. Çevresel adaletin altında kentsel çevresel adalet kavramı var. Çevresel adaletin nasıl ölçülebileceği konusu da yine literatürde karşılaştığımız bir konu. Bu konularda son yıllarda çok önem kazanmış konular. İlk hareketler belki çevreci hareketler 70'li yıllardan itibaren ortaya çıkıyor ama çevresel adalet kavramı ve bunun üzerine yürütülen çalışmalar özellikle 2000'li yıllardan sonra önem kazanıyor. Ve bunun ölçümleriyle ilgili çalışmalar da yine son yıllarda önem kazanan çalışmalar. İstanbul üzerinden bir yöntemle buraları kapsayacak şekilde bizim çalışmamızı da anlatacağım.

Şimdi çevresel adalet konusuna baktığımızda ilk çalışmalarda ırk ve sınıf ayrımı üzerinden bakarak risk bölüşümüne odaklanan çalışmalar olduğunu görüyoruz. Fakat süreç içinde burada çevresel fayda ve yüklerin toplumun tüm kesimi tarafından bölüşümüne yönelik bir değişim gösterdiğini de kapsam olarak görüyoruz. Bu kavram altında aslında pek çok disiplin açısından bunların arasında planlama da var, tabii biz şehir ve bölge planlama perspektifinden bakıyoruz. Buradaki pek çok konuyla ilişkili olacak çalışmaların ortaya çıktığını görüyoruz. Burada ulaşım, mavi ve yeşil alana erişim, arazi kullanımı, su kalitesi, iklim değişikliği, enerji, gıda güvenliği gibi pek çok konu aslında kentsel çevresel adalet kavramıyla ilişkisi ortaya çıkan çalışma konuları.

Kavramın yine boyutlarına baktığımızda bölüşüm adaleti, usul adaleti ve tanıma adaleti gibi kavramlar olduğunu görüyoruz, alt kavramlar olduğunu görüyoruz. Bölüşüm adaleti; tüm bu faydaların ve risklerin nasıl bölüşüldüğü farklı gruplar ya da farklı sosyal sınıflar açısından odaklanıyor. Usul adaleti daha çok karar verme süreçleriyle ilgili, karar verme süreçleri içinde ne kadar adil bir sistem işliyor ve katılım ne düzeyde olabiliyor ile ilişkili. Tanıma adaleti de bütün bu farklılıkları kent içindeki farklılıkların sosyal grupların ve bu heterojen yapının çevresel yük ve faydaların bölüşümü konusunda tanınmasıyla ilgili olan kısmını ifade ediyor.

İstenmeyen arazi kullanımlarına yakınlık yoğunluğun görece daha fazla olduğu alanlar, ulaşım akslarının olduğu alanlar bunlar hava kalitesi açısından istenmeyen alanlar gibi alanları görüyoruz arazi kullanımında. Bunun üzerinden daha sonra söylediğim gibi her bir ilçe için yaptığımız şeyleri, bir takım yüzdelik dilimlerine göre bu alanlar etki alanlarının yüzdelik değerlerine bakarak bunlara bir puanlama sistemi geliştirdik; 1 den 5 e kadar her bir gösterge için. Ve bu puanlar da ayrı ayrı puanları toplam değere bölerek de çevre endeksi ve sosyo ekonomik yapı endeksi olmak üzere iki endeks geliştirdik. Bu iki endeksin çarpılması ile de çevresel adalet endeksini geliştirmiş olduk. Böyle bir sistemle çalışmayı yaptık. Şimdi bu haritalarda da sosyo ekonomik yapı endeksiyle çevresel yapı endeksi üzerinden nasıl bir İstanbul'la karşı karşıya olduğumuzu görüyorsunuz. Demin tek tek göstergeler üzerinden görmüştünüz haritaları; burada artık bütünleşik değerler, toplam endeks değerleri üzerinden durumu görüyorsunuz.

Sosyo ekonomik yapı endeksinde Adalar, Sarıyer, Beşiktaş, Beykoz, Kadıköy, Maltepe ve Üsküdar ilçeleri öne çıkıyor; bunlar sosyo ekonomik göstergelerin daha yüksek değerlere sahip olduğu, daha iyi bir seviyede olduğu ilçeler. Çevresel yapı endeksine baktığımızda ise Adalar, Arnavutköy, Sarıyer, Beşiktaş, Beykoz, Üsküdar, Fatih ve Şile'nin öne çıktığını görüyoruz. Okumadığım altta kalan diğer ilçeler de bunların daha zayıf olduğu yerler. Değerlerin daha düşük olduğu yerler. Bunlar üzerinden baktığımızda acaba bu faktörlerin birbirleriyle ilişkisi ya da birbirlerini etkileme düzeyleri nedir diye baktığımızda da burada örneğin nüfus yoğun-

luğu ile trafik yoğunluğu arasında bir yuiksek iliŒki olduğu görünüyor. Yine su yüzeyine yakınlık ve yeŒil alan miktarıyla konut değerleri arasında bir yuiksek iliŒki görüyoruz. Hava kalitesi ve nüfus yoğunluğu, göçmen nüfusu arasında yine yuiksek değerler görüyoruz. Eğitim düzeyi de yine su yüzeyine yakınlıkla iliŒkili. Eğitim durumu tabii gelir durumunu da etkilediği için onlar beraberinde bu yuiksek konut değerini iliŒki içinde çıkan faktörler. İki endeks arasındaki iliŒkiye baktığımızda burada pozitif yönlü ve grafiksel olarak anlamlı ve orta düzeyde bir iliŒki olduğunu görüyoruz. Bunun dıŒında kalan ilçeler var; Arnavutköy, Fatih, Sultangazi, AtaŒehir ve ŒiŒli gibi. Bunları biraz sonra daha detaylı olarak açıklayacağım niye böyle olduklarını. Ama pozitif iliŒki var genelde birbirlerine etki gösteren.

Œimdi bu haritada da çevresel adalet endeksi üzerinden tüm analiz sonuçlarını yansıtmiŒ oldu. Çevresel adalet endeksi üzerinden ilçelerin durumunu görüyoruz. Burada 5 gruba ayırdık ilçeleri. Bu gruplardaki ilçeleri görüyorsunuz. Birinci gruptaki ilçeler endeks değerleri itibariyle aslında en iyi çevresel adalet açısından en iyi durumda olan ilçeleri gösteriyor.

Bu grupta yer alan ilçeler boğaz kıyısında, kıyı bölgelerinde, nüfusun sosyo ekonomik yapısının da yuiksek olduğu yerler. İŒte boğaz hattı Üsküdar, Kadıköy, Bakırköy, Sarıyer, Beykoz, BeŒiktaŒ olmak üzere bu hatta olan ilçeler. BeŒinci grupta olan ilçeler haritada en açık renkte gördüğünüz yerler. Bunlar da aslında en kırılgan diyebileceğimiz çevresel adalet endiŒelerinin en yoğun olduğu alanları gösteriyor. Burada hem nüfusun hem de göçmen nüfusunun yoğun olduğu ilçeler olduğunu da görüyoruz. İki yakaya baktığımızda genel olarak Avrupa ile Asya yakasıyla karŒılaŒtırılarak değerlendirdiğimizde ise Avrupa yakasında çevresel adalet açısından Anadolu yakasındaki çevresel adalet endeksine göre daha dŒk olduğunu görüyoruz. Yani Anadolu yakası çevresel adaletin daha iyi sağlandığı Avrupa yakasına göre daha dŒk seviyede gerekleŒtiđi bir yer bölge olarak ortaya çıkıyor. Burada da bütün ilçeleri bütün bu göstergelere baktığımızda nasıl bir tablo var, nasıl bir iliŒki var diye bunu bir sonraki slaytta açıklayacağım ama burada kırmızıyla erevelelenmiŒ olan ilçeler diğer ilçelere göre farklılık var. Œimdi burada genel olarak sosyo ekonomik

yapı puanı düştükçe çevresel yapı endeksi puanının da düştüğünü görüyoruz. Yani ikisi birbirine paralel seyrettiğini görüyoruz.

Sosyo ekonomik yapı endeks puanı arttıkça da çevresel yapı endeksi puanının da arttığını görüyoruz, genelde böyle bir tablo var. Fakat bu bir taraftan İstanbul'da bir çevresel adalet eşitsizliği olduğunu ortaya koyuyor ama bununla birlikte İstanbul'da ilçelerin çevresel faydalardan eşit oranlarda yararlanmadığını, çevresel yüklerin de eşit olarak dağılmadığını da bize kanıtıyor. Burada bu durum genel olarak pek çok ilçede paralellik gösterse de bu anlattığımız şeyler, bazı ilçelerde durum farklılaşıyor. Bunlar hangi ilçeler? Ataşehir, Şişli bir önceki tabloda kırmızı çerçevelenmiş olan ilçeler bunlar. Ataşehir, Şişli, Kâğıthane, Ümraniye'de bu ilçelerin sosyo ekonomik göstergeler itibariyle işte yüksek bir şey sahip olduğunu görüyoruz. Ama buna karşı çevresel göstergelerin burada düşük olduğunu görüyoruz.. Yani biri arttığında diğeri de artmıyor, ters yönde çalışan bir ilişki var. Benzer şekilde Arnavutköy, Sultangazi ve Fatih'te de sosyo ekonomik faktörlerin düşük olduğunu buna karşılık çevresel faktörlerin yüksek olduğunu görüyoruz bu ilçeler için. Böyle farklı bir durum söz konusu.

Genel düzeye bakacak olursak bu çalışmanın İstanbul'da ilçeler bazında çevresel faydaların ve yüklerin bölüşümünde adil bir durumun olmadığını ortaya koyuyor. Bunu ortaya koyması bakımından ve perspektif olarak ortaya koyması bakımından bu çalışmanın önemli olduğunu düşünüyoruz. Bununla birlikte bu çalışmanın bir takım kısıtları da var. Bu kısıtlar neler dersiniz; burada ilçe düzeyinde çalışma yapıyoruz. İlçeler arası bir farklılık var, heterojenlik var, il bütününe baktığımızda. Ama ilçelerin kendi içinde de heterojenlik var, dolayısıyla bunu tam olarak yansıtamıyoruz. Bunu maskeleyiş oluyor bu ölçekte bir çalışma yapmak ama ilçenin daha altına inmek oraya uygun ölçek bulmak da çok kolay değil. Belki mahalleler bazında yapılsa çok daha isabetli sonuçlar alınabilir. Böyle bir kısıtımız var burada.

Göstergelere ilişkin kısıtlar var bunların tek tek söyleyemeyeceğim bazı şeyler var ama lineer olmayan şeyler var, arazi lineer değil gibi. Yeşil alanın fiziksel varlığı erişilebilirliği göstermiyor tek başına, aldığımız gös-

tergelerle ilişkili olarak da farklı şeyler var bunları ölçme konusunda kısıtlar var. Ayrıca tabii ki biz bu çalışmada tüm bu göstergeleri eşit ağırlıklı olarak ele aldık. Ama hangi göstergenin daha ağırlıklı olarak bu endeks değerini etkilediğini söylememiz de bu aşamada çok mümkün değil ki bunların farklı etkileri olabilir; biri diğerinden daha fazla endeks değerini etkiliyor olabilir. Bu anlamda da bir kısımımız var ama çalışmanın genel sonuçlarına bakacak olursak burada çevresel baskıların uluslararası, ulusal ve yerel tüm ölçeklerde aslında en kırılgan grupları, en savunmasız grupları etkilediğini söyleyebiliriz. Bu anlamda çevresel adalet endişeleri olduğunu söyleyebiliriz.

İstanbul'a baktığımızda burada adil bir dağılım olmadığını görüyoruz. Çevresel adaletsizlik var. Kimi ilçeler, kimi gruplar çevreden daha fazla faydalanırken, çevresel riskleri aynı düzeyde üstlenmiyorlar. Ama toplumun daha kırılgan grupları daha yoksullar, daha zayıf ve dezavantajlı gruplar çevresel riskleri de daha fazla üstlenmiş durumdadır. Yükler anlamında eşit bir bölüşüm ya da adil bir bölüşüm söz konusu değil. Bunun için çevresel politikalar üretilmesi tabii ki çok önemli, buna yönelik politikaların üretilmesi. Bu politikaların üretilmesi ve uygulanmasında da her zaman söylediğimiz gibi katılım, erişim ve şeffaflığın sağlanması kritik önem taşıyor. Ama bütün çevresel değerler ve sorunlarımız-sorunlar ne olursa olsun- hepimizin de bildiği üzere bir takım şeyler tanımlanıyor, yönetmelikler yapılıyor, raporlar yazılıyor falan bunları biliyoruz. Ama maalesef uygulamada başarılı olamıyoruz. Temel problemimiz de bu. Depremle birlikte bunu pek çok ölçekte birçok konuda yansımalarını gördük. Ama çevre ve çevre adaleti, çevre hakkı konusunda da bunları görüyoruz.

Çok teşekkür ediyorum.

Şehir Yıkımları ile Eski ve Yeni Şehirlerin Ruhı Üzerine Düşünmek

Prof. Dr. Aynur Atmaca CAN

Giriş; Şehir Yıkımları

2023 yılında yaşadığımız büyük deprem Türkiye’de şehir ölçeğinde yıkımlara yol açtı. On şehrin yıkılması karşısında üretilen yasal, dayanıksız, kimliksiz yapı stoku ile yakalandığımız depremde bir yönüyle ahlâki bir göçük altında kaldık. Bu durum bizi “kötülüğün sıradanlığı” kavramını hatırlattı. Diğer yönüyle, dayanışma örneği sergileyen dirençli ve özverili sivil toplum değerinin yükselişine tanık olduk. Bu durumda bize güç veren “iyiliğin (karşılıksız vermenin) yüceliği” kavramı yıkılan şehirlerimize ve gönüllerimize hayat verdi. Bu tezat var oluş ve duygulanma sürecinde dayanıklı şehirler kurmanın ve yaşatmanın önemi acı bir tecrübeyle ortaya çıkarken toplumsal ruhun canlı var oluşu dirençli toplum örgütlenmesinin güncel yorumuna taşınması gerektiği yönünde dersler sunmaktadır.

Bu yazıda şehir kavramının niteliklerinin altı çizilmekte, Türkiye’de kentsel biçimlenmede modern kentsel tasavvurun yansımaları mekânlar inşa edilmesi sorununa arka plan ışığında yer açılmakta ve şehirlerimizi dayanıklı ve özgün hale getirmenin çözüm yolları aranarak şehir yönetimi düşüncesine yönelik geliştirilen çalışma temaları ve de öneriler sunulmaktadır.

Şehir Nesnesi; Öznedir Aslında

Şehir; tarihte üretilmiş yüksek çözümleri içeren bir örgütlenme biçimidir. İnsanın büyük erdemi şehir kurmak olarak kabul edilmiştir. Akli selim, kalbi selim ve zevki selim derecelerinde üretilebilen bir sanat eseri olarak tanımlanmıştır. İç çelişkilerin çözüldüğü huzura ve olgun insana davet eden bir olgunlaşma yeridir şehir. Yapı, biçim, işlev, anlam boyutları ile insanın yaşadığı zamanı mekânı yorumladığı özgün bir araştırma nesnesi olarak ele alınan şehir aynı zamanda bir öznedir aslında. Böylece şehirler; hikâyeler üreten. mekân ve tabiat tecrübesi oluşturan, zamanın ruhunu yorumlayan, insanı dokuyan, arıtan, olgunlaştıran birikim yerleridir.

Şehir yaşamı değere, bilgiyi bilince dönüştüren bir kaynaktır. İnsan eliyle, düşüncesiyle, duygusu ve zevki ile şehri yaşanmaya değer özel bir mekân olarak yeniden üretir.

Şehirli yer bilgisini, duygusunu, görgüsünü, tecrübesini dolayısıyla hatırasını bizzatıhi oluşturarak gelecek kuşaklara taşıyarak sorumluluk sahibi varlıklardır. Şehir estetiği ilk planda anıtsal ölçekli yapılarla silüet değeri üzerinden okunabilir. Şehri, iktidarın bir göstergesi olarak vaaz eden uzaktan bakış değeri içine girildiğinde anlam katmanlarında insanı derinliğine davet eder. Entelektüel duyularla kat edilen bu dalışlar anlama ve kavramanın ötesinde bir zevk olarak hissedilir. Silüet değeri olan yapılar yeryüzü ile gökyüzü arasında şehir resminin dış kenar çizgilerini betimlerken şehrin genişliği meydan, yol, sokak ağları işlevsel alanları birbirine katar. Din, ticaret, sosyal hayat göstergesi mekânlar görünür kıldığı medeniyet ailesinin kökeninde taşıdığı temel telakki ve tasavvurlar bütününe değerler, normlar düzeninde temsil eder.

Tarihte şehirleri ele aldığımızda üretim biçimine bağlı olarak değişen etki ve etkileşim ağları ile tanımlayıcı bir sınıflandırma belirlemektedir. Şöyle ki;

- Organik -bütüncül ... geleneksel şehirler (tarımsal üretim-tarım toplumu)
- Mekanik-kurgusal ... sanayi kenti ... modern kentler (kapitalist üretim biçimi merkezli- endüstriyel toplum)
- Digital-parçacıl ... postmodern kent (enformasyon-teknoloji merkezli- postmodern toplum-anonim kalabalıklar- kitle kültürü-tüketim toplumu)

Eski Şehirler: Yeryüzünde Barınma Kültürü ve Adâbı Üzerine

Şehri anlamak ve anlamlandırmak üzere kategorize eden kentsel çalışmalarda kronolojik, tarihsel, sosyolojik vb. pek çok yaklaşımlar yer almaktadır. Bunlardan yararlanarak kabaca şehirler organik, mekanik ve dijital şehirler olarak yorumlanabilir.

Antik kentler ve ortaçağ şehrinin içine alan organik üretim biçimlerine dayalı şehir yapıları için kullana-bileceğimiz organik şehirlerde parça ve bütün birbiriyle doğrudan ilişkili ve etkileycidir. Sanayi kentinin izlen-

sinde doğan modern şehirler mekanik işleyen birimler bütünlüğü olarak okunabilir. Parça ve bütün ilişkisinin organik olarak değil mekanik bir biçimde kurulduğu ve kurgulandığı dolayısıyla ilişki biçimlerinin parçadan parçaya oradan bütüne yürüyen etki ve etkileşim yüzeyselliğinin bağlamının kurulduğu planlama pratiğini kullanan mekanik kentlerdir. Postmodernite çağlarında desantralize edilen sanayi, hizmet sektörünün deviniminin sanal ağlarla yeniden düzenlediği, parça bütün ilişkisinin koparak parçadaki değişimin parçada olup biten sınırlılıklar olarak betimlendiği, teknolojiyle dönüşüm pratiği ile dijital şehir sanal gerçekliği ortaya çıkmıştır. Böylece şehir kavram ve olgusu zaman, mekan ve insan kavrayış, hissediş ve yaşayış deneyimi olarak hızla kendini dönüştürmüş ve dönüştürmektedir.

Vaktiyle ecdâdımız bu topraklarda şehir kurma hikmetini gerçekleştirmişlerdi. Güzel şehirler kurmuşlar ve yaşatmışlardı. İçinde iç çelişkilerin çözüldüğü, mekân, zaman ve insanın parçalanmaz bütünlüğü içinde ele alındığı, yorumlandığı tevhibi şehir şemasını çizmişlerdi. Kök mekân kavramı içinde yüksek çözümleri içeren tarihi şehir çekirdeği oluşturulmuştur. Bu bağlamda Türkiye’de bütün kentlerimizin bir mekân kökü vardır. Kendi içinde doğa - kültür - tarih denge ve uyumunu oluşturmuş biçimler var olmuş ve var olmaktadır. Kök mekân kavramı ile kuşatabileğimiz bu tarihi şehir dokusu alanlarında hayat-ölüm dengesinin, varlık-yokluk uyumlu birlikteliğinin insan ölçeğinde kurulumu gerçekleştirilmiştir. Vahiy eksenli belirlenme ile ilahi sınırların gözetildiği, ahiret inancı ve dünya sorumluluğu olarak insan ruhunun yüceliğinin korunmasını içeren, hak ve batıl arasında ayık, uyanık şehirler olarak mirasımıza katılmışlardır.

Şehir kurma hikmeti nokta-i nazarı ile iyi-güzel-faydalı özdeşliği izlencesinde tevhibi varoluşun göstergesi olan gerçek ve aşkın olanı birleştiren, fanilik ve sonsuzluk dengesini kuran, hayal ile gerçek arası bir kıvamda oluşu geleneksel şehir mirasımız çok şükür ki halen okunaklı bir biçimde hayatımıza katılmaktadır.

Mekânın Yere Dönüşümünde Kavram Ağları

Şehir öncelikle doğal çevrenin bir gerçekliği olarak ve ardından toplumsal

bir gerçeklik olarak yaşayan tarihi ve sürekli bir varlıktır. Her şehir zorunlu ve kaçınılmaz olarak mekânın müstesnalığı ve yerin ruhu kavramına ev sahipliği yapmaktadır. Şehrin yapı, anlam, kimlik boyutlarıyla sarmalanacak ve okunabilecek derin katmanları bulunmaktadır.

Yerin ruhu kavramı;

Doğal mekân, yüzey şekilleri, doğal koşullar ve bağlamı: opografik karakter

Mimari mekân, doku, biçimler ve bağlamı: Mimari karakter

Fenomenolojik mekân, yaşantı, tecrübe, duygusal anlamı ve bağlamı: Yer, kimlik kavramlarını içine alır.

Yerin ruhu, etik ve estetik özdeşliği barındırır. Yaşantılanan, tecrübe edilen hayat alanı olarak anlam kazanan tarihi var oluş ve kimlik olgusunu içine alır ve dışa vurur.

Mekânın müstesnalığı ve mahallilik; her ne kadar tek genel bir mekândan bahsedilebilirse de onu oluşturan farklı mekânlar, mekânın her bir parçası neredeyse hiçbir benzerliği olmayan bir tür biricikliğe sahiptir. Mekânın bu benzersizliği özgül yerel toplumsal formasyonları içeren kendilerine has öznelliğe sahiptir.

Böylece mahallilik (yerellik), yerindenlik, yerel kültür, kültürel kodlar, sürdürülebilirlik, yönetişim, entegrasyon, kümelenme ekonomisi, yerel kalkınma vb. kavramlaştırmalarla yerel çözümlerde değer odaklı yaşam ve biçim arası denge, uyum ve etkileşim kuran ve sürdüren şehirlere, kentsel biçimlenmeye ve kentsel iyileştirmelere ihtiyacımız ortaya çıkmaktadır.

Modernite, Modern Kentsel Tasavvurun Kent Mimarisi: Bir İnsanlık Yanılgısı

Küreselleşen dünyada hızla modernitenin ürünü modern kentsel tasavvurunun kent mimarisinin yaygın görünümüne dönüşümünü izliyoruz. Genellikle doğayı yutarak içine alan, dikey ekseninde uzanan yan yana, üst üste yığılan, parçalanmış bireysel yaşam biçimini dışa vuran küçük kutucuklardan oluşan biçimi izleyen işlevsel kent tasarımının tipik şemaları

dünyayı hızla kaplamakta. Tipik, olağan, aynı ve sıkıcı bu mimari tarz iyi mimar kötü mimar söylemini ortaya çıkarmış, yeryüzündeki özgün mekânları silerek kendine yer açmaktadır.

Mekanın parçalanarak dönüşümü toplumun parçalanarak dönüşümünü birleştirir. Toplum, topluluk bilinçli ve örgütlü birliktelik hali yerini kitle kültürü ile ifade bulan hissiz kalabalıklara bırakmıştır.

Parçalı İnsan, Parçalı Toplum

Gelir düzeyi aralığı değişkeni ile belirlenen kategorize mekanlar (5 katlı, 10 katlı, 30 katlı, 99 katlı...vb.) (1+1,1+2, 1+3 ... vb.)

İnsan parçalandıkça mekanı parçalıyor, mekan parçalandıkça insanı paramparça ediyor. Alt üst olmuş gerçeklikten daha da sıkılınca bu insancık sanal mekânlarda ferah bulacağını sanarak yanılığını arttırmakta. Ve yeryüzünde yeni bir trajedi doğmakta. Yersiz yurtsuz bile değil paramparça insancık, sanal gerçeklik sandığı şeyde kaybolmak üzere. Bugün içinde yaşadığımız kentlerde hızlı ve basınçlı istihdama dayalı kentleşme olgusu, otomobilli yaşamın tezahürü değişim, baskıcı planlama anlayışı ile belirlenme, insan ölçeğinin bozulması ve ölçek parçalanması, ideolojik olarak hep onaylanan modernleşme olgusu içinde endüstrileşen kent mekânlarını kentsel yaşam kalitesini arttıramayıp gerçekliği hikayesi okunabilmektedir. Şehir mekânı ve zihinsel şema kapitalist programın spekülasyon ve kâr dürtüsü ile biçimlendirilmiş, endüstrileşmiş bir kentsel mekân olgusu ile karşı karşıyayız. Kamu eliyle yapılan kentten yeni mekân biçimlenmesinde modern kentsel tasavvurun yansımaları gözlemliyoruz. Modernitenin yaşam kalıplarını vaaz eden bu çağrışım modern kentsel tasavvuru yansıtmakta ve yaşatmaktadır. Moderniteyi daha yakından tanımak üzere onun temel betimleyici unsurlarına yer verebiliriz.

Modernite;

- Kendinden öncekini yok sayar veya yok eder. Unutur, unutturur.
- Gelenekle, geleneksel olanla bağını keser, kopartır, parçalar, bölerek çoğalır, çoğaltır.
- Kendi başına ve sadece kendisi için vardır.

- Maddi ilerlemeciliğe (terakki) dayanır.
- Rasyonel, işlevsel, konfor yaratıcıdır.
- İşlev biçimi izler. Biçim işlevi izler pragmatist programını sürdürür.
- Ayrışım, yabancılaşma, yalnızlık üreten başarılı bir işletim sistemi sunar.
- Merkezi yoktur.
- Ekonomi ve tüketime dayalı müsrif kentler yaratır.
- Ölümü örter, ölümsüzlük varsayımı ile kurgulanır.
- Huzursuz mekanlar üretir.

Şehir Yönetim Düşüncesine Doğru Dirençli Şehirlerin İnşasına Yönelik Öneriler

Şehir yönetim düşüncesine dair geliştirilmesi gereken temel çalışma alanları tematik olarak şöyle sıralanabilir;

- Yeni yerleşim alanlarının biçimlenmesi
- Yeni şehirler kurmak
- Mekânda özgürlük problemi-bir mekâna biçim verme özgürlüğü üzerine
- Şehir nesnesinin bir özne olarak ele almak üzerine
- Ayrışık ve parçalı kültürel yaşantı pratiği-kentsel ayrışım-yerel yabancılaşma
- Özel sektör ve kamu yönetimi mantığı arasında sıkışmış çok başlı kent yönetimi
- Modern kentsel tasavvur ve meta estetiği sorunsalı
- İnşaattan mekân inşa sanatına doğru yönelimler
- Miras ve koruma üzerine
- Yerin ruhunu ve anlamın bütünlüğünü korumak

Yaşadığımız haliyle modern kent veya kentte modernite olgusu, modern kentsel tasavvur Hakkı ve Hak duygusunu kuşatmakta mıdır? Hangi ölçüde kuşatmaktadır? Bu kentsel tasavvur ve ürettiği kentsel yaşama biçimi hakikate aşına mıdır? Bizim hakikatimize, ilahi habere aşına, ahiret inancı taşıyan bir topluluğa ne söyler?

Kitle kültürü için yapılan yabancılaşma, parçalanma ve yalnızlık üreten modern kentsel tasavvurun benzer, yeknesak, monoton biçimleri oldukça sıkıcı değil mi? Mekânın müstesnalığına ve yerin ruhuna meydan okuyan

bu biçimlenme yerine kök mekân ile bağ kuran ve kendine has var oluş ve güzellik yorumu ile fark yaratacak mekânlarımızı hayal edebilir miyiz? Kentli insanın sadece fiziksel/bedensel ihtiyaçlarını gidermeye talip modern kentsel tasavvurun mekanları yerine toplumsal oluşumuzun ifadesi aidiyet ihtiyacımız, ruhsal ihtiyaçlarımızı karşılayan bize, bize has oluşu ile estetik doyum sunan özgün mekânlarımızı nasıl oluşturacağımız üzerine tefekküre kapı açmak zorunda değil miyiz?

Kentin biçimlenmesine katılacak yeni yapı alanlarında ve eski şehir dokusunun iyileştirilmesi süreçlerinde özne olarak kentle diyalog halinde bütünleşik bir program olarak ele alınması zorunluluğu bulunmaktadır. Mekânın müstesnalığına saygı kadar yerin ruhunun ifadesi orada yaşayan topluluğun birikimi sosyal dokuya, kültürel kodlara duyarlı ve hürmetkâr bir tavır ve bunun teminatı olarak var olabilmelidir.

Unutulmamalıdır ki bu mekânsal müdahale ve süreçlerin gerçekleşmesinde korunması gereken en kıymetli eser, insan eseri ve ruhudur. Yerin ve zamanın ruhunu üfleyen şehirli insanın ihtiyaçlarını karşılarken bedensel boyutu ile alınan rasyonalist, işlevsel, konformist, pragmatist çözümler kadar aynı zamanda mekân hissi, insan ölçeği, doğal çevrenin hissi ve farkındalığı, fanilik-sonsuzluk dengesi, değişime açık esneklik içeren, ruhun tatminini sağlayacak, ontolojik güvenlik ve eminlik hissini armağan edecek mekânsal biçimlenmeyi çok boyutlu düşünmek ve ele almak mecburiyeti içerisindedir.

Mekânda özgürlük problemi yaratan, hayatı ve ölümü geçiştiren çözümler değil, gözün vicdanından bakan, varlığı bütünüyle okuyan, ölümü ve sorumluluğunu hayatın içine katan, insan ölçeğinde kurgulanmış, ilahi sınırlara ve insan ruhuna sonsuz saygı gösteren, insanî ve huzurlu mekânlara çok ihtiyacımız var.

Yerin ruhunu dönüştürmek için şehri insanla birlikte değer üreten bir özne olarak ele almak durumundayız. Şehri bütüncül bir kavrayışla ele alarak kent estetiğini etiğin ana konusu olarak dönüştürmek, ekonomik güce, beğeniye göre mekân tasarımını rızaya dayalı oluş ve insanın yeryüzünü kutsal yuvası olarak dönüştürebilecek inanç, anlayış ve kavrayışa geri

dönülmesi için neler yapabiliriz?

Sonuç

Sonuç olarak şehirlinin sadece fiziksel/bedensel ihtiyaçlarını gidermeye talip modern kentsel tasavvurun işlevsel mekanları yerine toplumsal oluşumuzun ifadesi aidiyet ihtiyacımızı, ruhsal ihtiyaçlarımızı karşılayan bize, bize has oluşu ile estetik doyum sunan

- Dayanıklı
- Dirençli
- İnsani
- Özgün

mekânlarımızı nasıl oluşturacağımız üzerine farklı perspektiflerden derinlemesine düşünmek zorundayız.

Böylece geleceğin şehri kurtarmak misyonu ve söylemi, teorik boyutta bilim dünyasının pratik boyutta kent yönetimlerinin acil gündemini belirlemektedir.

Pro-Aktif Yönetim: Dayanıklı Şehirler

Prof. Dr. Yüksel DEMİRKAYA

Ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz. Şehirlere bakarsınız, sistemin nasıl işlediğini görürsünüz. Köylere bakarsınız, toplumdaki ahlaki düzeyi görürsünüz, üniversitelere bakarsınız. Maalesef bu ayna bu milletin bir evladı olarak beni çok üzüyor ve içimi karartıyor. Çok dramatik bir tablo var.

Maalesef en yıkık, en dağınık şehir görüntüleri bizim şehirlerimizde görünüyor. Üzülerek söylüyorum bunu. Sadece şehirlerimiz değil, köylerimiz de böyle. Köyleri gezmeyi çok severim tatillerde. Sokaklar kirli, bu kadar mı zor temiz tutmak. Ciddi bir kafa karışıklığımız var. Bu sosyologların mı psikologların mı işidir bilmiyorum ama ben yönetim bilimlerinin içinden geliyorum. Sıkıntılı bir durum.

Türkiye'deki tüm şehirler gelecekteki risklere doğal afetler olsun, enerji, su kıtlığı olsun, iklim değişikliği ki bu son zamanlarda çok tartışılıyor. Son dönemdeki krizlere, risklere karşı şehirlerimizi hazır hale getirmeye çalışmalıyız artık. Krizlere karşı daha dayanıklı, daha dirençli hale getirmek. Bu anlamda son zamanlarda literatürde çok çalışma var. İlgili disiplinde olmamız dolayısıyla zaman zaman bakıyoruz çeşitli kavramlar var. En çok dayanıklı şehirler, dirençli şehirler. Olabilecek muhtemel risklere karşı şehirlerin, kentlerin direnme kapasitesi. Şehirlerdeki durum nedir? Kriz olmadan bunu nasıl minimize edebiliriz? Olduktan sonra etkilerini nasıl azaltabiliriz? Ve her şeye rağmen Türkiye'de şu anda olduğu gibi; eskiye nasıl dönebiliriz? Şu anda milyonlarca insan mülteci durumunda. En son Suriye savaşında böyle bir dramatik sahne oldu. Bazen de işin gerçekliğini insanlara anlatmak lazım. Süreci çabuk normalleştirmek adına. Şu anda bir sürü Malatyalı hemşerim İstanbul'da. Malatya'nın nüfusunun önemli bir kısmı burada. Birçoğu boş evlerimize yerleştirdik ve yaşamlarını orada ikame etmeye başladılar. Yani bunu unutmamamız lazım. Bu musibeti atlamayalım. İnsanca çocuklarımızı büyüteceğimiz, yaşayacağımız şehirler kurmamız lazım. Ondan sonra tüm gücümüzü denetimlere vermeliyiz. En küçük denetim biriminin aileyle

başlaması lazım. O ailenin de alanı, sınırı mahremiyeti de evdir. Bu ev soğuksa, bu ev ısıtılamıyorsa, bu ev nem alıyorsa, bu ev darsa, darlığından dolayı kardeşler ve anne baba problem yaşıyorsa, bu ev dayanıksızsa bizim yeniden düşünmemiz lazım. O zaman bu kadar dar evler mi bu kadar dar şehirler mi inşa etmemiz gerekiyor? Bakıyorsunuz TOKİ, KİPTAŞ minnacık evler inşa ediyorlar. Mahremiyet yok. Donatı alanı sıkıntısı var. Okul 5 kilometre ilerde. Bu kent planlama meselesinde sorunlarımız olduğunu gösteriyor. Bu konuda ahlaki problemin altını çizmek istiyorum. Bir zafiyetimiz var. Hastalıklar teşhis etmekle başlar. Teşhisle tedavi mümkün hale gelir. Bizim teşhis etmemiz lazım. Önce teşhis, sonra bilgi ve kapasiteyi artırmamız lazım. Yoksa hastalık artar. Vefakâr, cefakâr ve başkası için düşünen, başkası için yaşayan milletlerden birisiyiz. Deprem yardımları bunu gösteriyor. Tarihimiz de böyle. Her ne kadar kurşun dökmüş olsa da yine alttaki cevher onu gösteriyor. O zaman bu ortaya çıkamıyorsa işe baştan başlayalım. Öyleyse sistemi değiştirmemiz lazım.

Sistem değişirse biz onu takip ederiz diye düşünüyorum. Ordu millet; yani bir hareket başladığı zaman bu millet onu takip ederiz diye düşünüyorum. Onun için planlama diyoruz. Bizim eksik olduğumuz kısım. Bizim bunu planlamayla yapabilmemiz lazım. Şehirlerimiz için böyle, sağlık sistemimiz için böyle, ekonomik yapımız için böyle. Şehirlerimiz için planlama yapabilmemiz lazım. Daha önce söylediğimiz gibi tüm şehirlerimiz böyle hazırlanmalı.

Son dönemde televizyonda uzmanları görüyoruz. Talihsiz bir coğrafyadayız deprem açısından deniliyor. Ama şunu biliyorum ben; bir Paris'te, bir Londra'da, bir Manchester'da İstanbul'dakinden daha hızlı ve planlı bir kentsel dönüşüm var. Fay hattı yok, deprem olmuyor. Afetlere bizim kadar maruz kalmıyorlar, ama bizden daha fazla hazırlık yapıyorlar.

Tamam, ataları yapmış, iyi bir sistem kurmuşlar; hayır öyle değil. Gidin, bakın, inceleyin; ben Paris'i de, Londra'yı da, Manchester'ı da gördüm. Okuldayken de bizzat gördüm, projeleri de inceledim: kentsel dönüşüm projeleri var. Kenti sürekli dönüştürme projeleri var öyle kendiliğinden değil. Bir siyasi lider gelir yapar şeklinde değil. Kentlerin böyle mevzuat çerçevesinde adım adım, halka halka; bize göre çok daha yaşanılabilir ma-

haller gibi görünüyor ama dönüşüm kapsamına alınmış. Bu da neden kaynaklanıyor; bunlar her yapının, eşyanın, mahallenin zamanla değişmesi, dönüşmesi gerektiği hususunda bilimsel veriler doğrultusunda çalışmalarını yapmışlar ve bunun gereğini yapıyorlar.

Kıymetli hocamızın da söylediği gibi plan, plan, plan. Yapıyoruz da bizdeki sıkıntı uygulayamıyoruz. Herhâlde planlama konusunda en kompetan ülkelerden birisiyiz. Çok ciddi planlar yapıyoruz. Önemli olan uygulanmayan plan plan değildir. Kontrolsüz güç, güç değildir. İmkânın var olanağın var plan yapıyorsun. Şehirlerin planlarına baktığımızda maalesef depremi pek görmüyoruz ama öngörüler çok az gerçekleşiyor. Planların nasıl yapılması gerektiği hususunda makro ölçekte merkezi yönetimin de kent yönetiminin de kurallara uyarak biraz zorlayıcı olmak gerekiyor.

Hocam dramatik bir tablo çizdiniz peki ne yapalım? Kaçak yapılanma. Bunun üzerine daha bir şey söyleyebilir miyiz? Maraş ve Hatay bölgesinin çöküntü ve çukur bölgesi olduğunu biliyoruz. İki tane büyük devasa şehir. Bilinen bir gerçek. Evet, biz biliyorduk da çukur, Çukurova yani oluşmuş zamanında büyük afetlerden dolayı. Tarihi biliyoruz tarihi kayıtlar var. İstanbul bundan uzak mı? Denizi dolduruyoruz, üzerine sosyal donatıları koyuyoruz. Zamanında deniz olduğunu bildiğimiz alanlara şehirler kuruyoruz.

Merkezi yönetimi yerel yönetimi oluşturan parçalar var biz bunlara kamu yönetimi diyoruz. İkincisi gözetleme. Devlet mekanizmasını gözetleyen, denetleyen örgütlü toplum. Yani sivil toplum dediğimiz unsur. Bu mekanizmaların iyi çalışmadığına işaret. Biz siyasileri devlet yönetimi için seçiyoruz bunların emrinde olduğu kamu yönetimi bürokrasisi var. Bunlar topluma hizmet etmekle hizmetçi kademesinde olan insanlar oldukları halde bunu unutup bunun aksinde hareket eden bir yapı var. Demokrasi biz bunları seçtik ne yapalım? Demokrasi bu değil. Kuralları önceden objektif bir şekilde belirlersiniz, herkes görevini yapar. Bunun haricinde bu yapıyı denetlersiniz. Bu çerçevede herkes görevini yapıyor mu? Yapmayan insanların, yapmayan grupların ikaz edersiniz, değiştirirsiniz, dönüştürürsünüz. Aksi takdirde ne yapalım bizim kaderimiz buymuş deriz,

bunun da bir anlamı yok. Aciz insan gibi şikâyet ederiz. Bakın Batıdaki aydınlanma çağından bu yana gelişme kültürüne, insanların hareketliliğine işini yapmayan kurumlara çok büyük bir direnç vardır. Niye çünkü yapmıyorsun işini. İşte bu örgütlü toplumdur. Bu manada hayatımızı, çocuklarımızı, geleceğimizi tehlikelere karşı koruyabilmemiz için işini yapmayan işi ve kurumlara seyirci kalmamız gerekiyor. Sonuç olarak bizim üyesi olduğumuz Avrupa Birliği gibi OECD gibi Birleşmiş Milletler.

Bu manada toplumun biraz daha örgütlü olabilmesi, daha doğru planların yapılması ve bu planların uygulanabilir hale gelebilmesi için bu kültürün çok sistematik bir biçimde çalışabilmesi gerekiyor. Bu aslında çok zaman alabilecek bir süreç ama hepimizin de birlikte içinde yaşadığımız bir sistem.

Bir konuya dikkat çekmek istiyorum. Peki, İstanbul'un planlanması, İstanbul'un kentsel dönüşümü, depreme hazırlığı nasıl olacak? İstanbul Büyükşehir mi sorumlu, ilçe belediyeleri mi sorumlu, bakanlık mı sorumlu, üniversiteler mi sorumlu, sivil toplum mu sorumlu? Ayrıntılı ve karmaşık bir sistem çıkıyor ortaya. 16 milyon kişi, binlerce kurum ve yapı. Böyle bir yapı var karşımızda. Deprem tehlikesi var. Aynı zamanda bu şehirde trafik karmaşası var ve sinirimizi sürekli olarak bozuyor ve çözölemiyor yıllardır. Mesela ben trafikteki gerginliğimle yaptığım serzenişlerimi deprem konusunda yapmıyorum bir vatandaş olarak. Bu da bir risk aslında. Onun için İstanbul'un planlanması konusunda birinci sorumlu kişiler merkezi hükümetin ilgili birimleri ondan sonra onlarla işbirliği içinde çalışması gereken özel yapılanma tüzel kişilikleri olan, seçilmiş ortamları seçilmiş başkanları olan belediyeler; bunlar merkezi hükümetin bu konuda ilgisini ve alakasını çekebilmek için en yetkili kişilerdir, hiç kaçarı yoktur. Hep öyle derim öğrencilerime belediye başkanının hiç şikâyet etme hakkı yoktur. Belediye başkanı bir şirketin CEO'su gibidir. CEO hiçbir şeyi bahane edemez; insan kaynağı, zaman, nakit vs. sen CEO'sun, yöneticisin, sen iyi planlama yapacaksın.

Sonuç olarak bizim üyesi olduğumuz Avrupa Birliği gibi, OECD gibi Birleşmiş Milletler gibi benzeri uluslararası örgütlerin dayanıklı şehirler, dirençli şehirler, planlama, kriz yönetimi gibi projeleri fonları olan girişim-

leri çok iyi takip edip bunların sadık üyeleri olmalıyız. Türkiye uluslararası örgütlerin saygın bir üyesi olarak gösterilir fakat biz uygulayıcı değiliz, olmuyoruz.

OECD üyesiyiz fakat onların hükümleri çerçevesinde ne yapıyoruz? BM'ye üyeyiz fakat ne yapıyoruz? Biz bu örgütlerin norm ve standartları çerçevesinde bir dönüşüm başlatabiliriz. Bu maddelere biraz daha dikkat etmeli sivil toplum örgütleri. Bu konuları, bu kurumsal örgütlerin normlarını dönüşüm ve değişim çerçevesinde değerlendirmesi ve birincisi yönetim mekanizmalarını ve halkımızı uyarması. İkincisi de biraz önce vurguladığım eğer sistem çalışmıyorsa kamu yönetimi, özel sektör, sivil toplum arasında çalışmıyorsa burada en son ben ihaleyi üniversitedeki arkadaşlarıma keseyim; üniversiteler çalışmıyor demektir, fikir üretmiyor demektir arkadaşlar. Üniversiteler bunların kullanacağı malzemeleri, bu mekanizmanın çalışması için gereken bilgiyi ve stratejileri üretir. Ki bunlar arasındaki iletişim ve koordinasyon gerçekleşsin. İnşallah bu gibi sempozyumlar da vesile olsun ki bu mekanizma sağlıklı çalışsın.

Geleceğin Dirençli Şehirleri İçin Bakış Açısı Değişimi Prof. Dr. Alev ERKİLET

Çok teşekkür ederim. Bu oturumda birbirinden güzel üç konuşma dinledik. Ben bu sunumlar içinde özellikle Aynur Atmaca Can hocanın “Eski ve Yeni şehirlerin Ruhu Üzerine Düşünmek” başlıklı konuşmasına atıflarda bulunmak ve onun ortaya koyduğu soyut ve felsefi ilkeleri gerçek hayata nasıl aktarabiliriz? Bu fikirleri nasıl açımlayabiliriz? sorusuna cevap vermek arzusundayım. Ancak bunu yapmadan önce, geleceğin dirençli şehirlerini kurabilmek için gerekli bakış açısı değişimlerine dair somut bir örnek oluşturması hasebiyle 1755 Lizbon depremine ve bu depremin etkilerine değinmek istiyorum. Bu deprem, 6 Şubat 2023’te yaşanan Kahramanmaraş merkezli deprem kadar ciddi ve kapsamlı etkileri olan bir depremdi. Sizin de bildiğiniz gibi, 18. yüzyılın ortalarında Lizbon Avrupa’nın dördüncü büyük şehriydi. Saray şehrin merkezinde yer alıyordu ve soylular da krala yakın olabilmek için konutlarını merkezde ve sarayın etrafında inşa etmiş bulunuyordu. 1755 yılı Kasım ayında bu şehirde şiddeti 8,9 ya da 9,2 olarak tahmin edilen tarihin en büyük depremlerinden biri gerçekleşti. Bu depreme büyük bir tsunami eşlik etti ve şehrin her yerinde büyük yangınlar çıktı. 70.000 civarında kişinin öldüğü ve şehrin %85’inin yok olduğu düşünülmektedir. Tabiatıyla bu çok sarsıcı bir süreçti. Daha istisnai sonuçlarından biri de depremde çoğunlukla toplumun elit kesimlerinin ölmüş olmasıdır. Lizbon örneğinde saraya yakın olma gayretleriyle üst sınıfların ve özellikle de soyluların şehrin merkezinde yer alması toplumun kaymak tabakasının yitirilmesine yol açmıştır. Bu sürecin düşünsel açıdan anlamlandırılması da, entelektüeller için ciddi bir meydan okuma olarak kabul edilebilir. Kilisenin tepkisi önceki depremlere verdiği farklı değildi. Deprem ‘Lizbonluların günahlarından dolayı Tanrının onlara gazabı’ şeklinde okunmalıydı. Fakat 1755 depremi sonrasında, ilk kez görülen başka bir tepki daha ortaya çıktı. Avrupa Felsefesinde aydınlanmayı doğuracak olan bu tepkiler dönemin önde gelen düşünür ve felsefecilerinden geldi. Leibnitz, Kant, Voltaire, Rousseau ve kendilerinden sonra gelen düşünürler konuyu felsefi düzlemde ele almayı denediler. Mesela Voltaire’in kanaati bunun Tanrı’nın gazabı olarak değil jeolojik bir olay olarak değerlendirilmesi gerektiği yönündeydi. Ancak

Voltaire jeolojik olaylar karşısında insanoğlunun bir şey yapamayacağını, depremin yol açtığı zararları ve kötülükleri önleyemeyeceğini düşünüyordu. O bize, kendi bahçemizi ekip biçmeyi öneriyor; bir başka deyişle gücümüzün yettiği alanlarda hayatı iyileştirmek için çaba göstermemizi tavsiye ediyordu. Russell R. Dynes gibi sosyal bilimciler tarafından afetlere sosyal bilimsel bakış açısının kurucusu olarak kabul edilen Rousseau ise; Tanrıyı haksız yere suçladığımızı; depremden sonra başımıza gelenlerin tamamen bizim ellerimizin yapıp ettikleri yüzünden olduğu fikrini ortaya atıyordu. Rousseau gelecekte şehircilik pratiklerine yol gösterecek bir dizi prensibi ilk kez yüksek sesle dillendirdi. Bunlardan biri dar bir alanda, dar bir mekanda 6-7 katlı konutlar inşa edilmesi ve insanların mekana yayılmak yerine bu dar alanda istiflenmiş halde yaşamasıydı. Can kaybına neden olan dikey mimari ve sağlam olmayan binaların kendisiydi. Rousseau'ya göre binaların yapım sürecinde bazı güvenlik tedbirlerine uyulmaması; deprem anında dışarıya çıkmış olanların bile evlerindeki değerli eşyaları ve evrakları almak için geri dönmüş olması can kayıplarını artırmıştı. Halbuki en değerli varlığınız hayatınızdı diyordu Rousseau. Hasarlı binalara geri dönmenin ölümleri iki üç katına çıkarttığından bahsediyordu. Planlama, inşa ve deprem sürecindeki insan yapımı hataları deşifre ederek depremin -teolojik değil- sosyolojik arka planını vurguluyordu.

Rousseau'nun bir diğer önemli katkısı, neyin afet olarak tanımlanacağını da toplumsal faktörlere bağlı olduğunu altını çizmesidir. Ona göre afetten etkilenenlerin kimler olduğu o spesifik olayın bir afet olarak tanımlanıp tanımlanmayacağını belirler. Mesela Rousseau'ya göre Voltaire'in 1755 Lizbon depremini bir afet olarak nitelemesinin nedeni, depremde toplumun kaymak tabakasının hayatını kaybetmiş olmasıdır. Onlar ölmese, işçi sınıfı ya da köylüler hayatını kaybetmiş olsa Voltaire bu depremi bir afet olarak kabul etmeyecektir ona göre. Bu düşüncelerini yazılı olarak da ifade etmesi Voltaire'i çok kızdırır. Bunu hem yaştan hem de kariyerden gelen üstünlüğüne bir meydan okuma olarak kabul eder. Bu kişisel detayların ötesine baktığımızda ise, söz konusu tartışmalar dizisinin Avrupa düşüncesinde/felsefesinde güçlü bir geleneğin oluşmasına yol açtığı söylenebilir. Nitekim, bu dörtlünün yani Leibnitz, Kant, Voltaire ve Rousseau'nun katkıları üzerinden Batı'da hem aydınlanma hem de bütün

Avrupa tarihi boyunca devam edecek olan bir sosyo-politik tartışma geleneği ortaya çıkmıştır. Bu birikimin izlerini Covid kapanmaları sırasında Agamben, Zizek, Esposito ve Nancy arasında cereyan eden politik tartışmalarda gördük. Agamben'in iddiası devletlerin CO-VİD pandemisini bir "istisna hali" olarak tanımlamak suretiyle politik özgürlüklerimizi elimizden aldığı yönündeydi. Diğer düşünürlerin bu teze getirdiği eleştiri ve açılımlar güçlü bir politik-felsefi tartışma ortamı yarattı.

Kısaca özetleyecek olursak, Rousseau'nun insanoğlunun yapıp ettiklerinin depremlerin sonuçları üzerinde çok etkili olduğu iddiasını ortaya atması, sosyal bilimsel düşünceye büyük katkılarda bulunmuştur diyebiliriz. Ayrıca dayanıklı şehirlerin inşasında dikkat etmemiz gereken temel prensipleri de ortaya koymuştur. Rousseau'nun hatırlatmaları bugün dahi depremle ilgili kamu spotlarında sıklıkla karşımıza çıkan hususlardır: Hasarlı evlere girmemek, binalara ilişkin standartlar koymak ve bunları hassasiyetle uygulamak gibi. Nitekim depremden sonra Portekiz'de Marki de Pombal olarak tanınan bir devlet adamı Lizbon şehrinin yeniden inşasından sorumlu kılınmış ve onun döneminde bina yapım standartları tavizsiz şekilde ortaya konulmuş ve uygulanmıştır. Bunlardan biri de binaların sağlamlığını artıracak olan ahşap karkasların zorunlu tutulmaya başlanmasıdır. 1755 sonrasında ilk defa devlet ve belediyeler sorumluluk almış ve hatalarını kabul etmişlerdir. Lizbon'un bu yeni ilkelere göre inşa edilmesi Portekiz aydınlanmasına da etkide bulunmuştur. Burada 1755 yılından bahsettiğimize dikkat edilmelidir. 1755 depreminden 268 yıl sonra bugün hala yapım standartlarına uygun olmayan binalar sebebiyle on binlerce insan ölmekte ya da yaralanmaktadır. Bugün bu ilkelerin çoğu kağıt üstünde mevcut- tur ve yasal kabul görmüştür ancak uygulamaya geçebilmesi için gerçekten içselleştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Zihniyet değişimi ile ifade etmek istediğimiz hususlardan birincisi budur. Bu daha genel kabul görmüş prensiplerin benimsenmesi meselesidir.

Ancak kanaatimce bununla yetinmemek gerekir. Zira bunlar modernitenin ve kapitalist ekonomik ilişkilerin içinde kalarak yapılabilecek iyileştirmelerdir. Sağlam binaların yapımı için gerekli bugün evrensel kabul edilen standartları benimsemekle yetinmeyip kendi geleneklerimizi de göz önüne alarak kapitalist sistemin ötesine geçmek istersek ne yapma-

lıyız? Hangi temel prensipleri göz önüne almalıyız? Ya da bakış açımızı hangi istikamette değiştirmeliyiz? Konuşmanın ikinci ve son kısmında dirençli şehirler kurabilmek için yararlanabileceğimiz kendi mirasımıza değinmek yerinde olacaktır.

Bu hususu, modern kapitalist kent planlama pratiklerinin ötesine neden geçmemiz gerektiği sorusuna cevap vererek açıklamak isterim. Gerek dünyada gerekse Türkiye’de bugün işlemekte olan şehircilik pratikleri kapitalist sistemin gerekleri doğrultusunda sistematize edilmiştir. Bunlar genelde kent mekanının özelde de konutun kullanım değerinin yerine - Marx’ın sık kullandığı kavramlarla ifade edecek olursak- değişim değerini ya da mübadele değerini geçirmişlerdir. David Harvey’in, Henri Lefebvre’nin, Guy Debord’un, Manuel Castells’in ve kent üzerine düşünen diğer sosyal bilimcilerin de belirttiği gibi kent toprağı kâr hırsı üzerinden metalaştırılmıştır. Doğayı/çevreyi, kenti ve konutu bir emanet ve kentliler için anlam taşıyan deneyimlerin ve hatıraların mekanı olmaktan çıkaran ve mübadeleler üzerinden üretilecek kâra odaklanan bu kent pratiğinin dışına çıkılması, ütopyik bir tartışma konusu değildir.

Kahramanmaraş merkezli deprem nedeniyle söz konusu kentlerde kaybedilen konut stokunun yerine konulması gerekmektedir. Bu, büyük ölçekte imalat gerektirecek bir süreçtir. Kâr-merkezli değişim değerinin yerine emanet bilincine dayalı kullanım değerini öne çıkartmanın yeniden inşa sürecinin birincil ilkesi haline getirilmesi yeni yıkımların önüne geçilmesini sağlayabilir. Peki bu temel ilkenin hayata geçirilmesi için özen gösterilmesi gereken alt ilkeler nelerdir? Bu sorunun cevabını üç başlıkta verebiliriz: Doğal ve hafif malzemeye dönüş; tasarım ve üretim süreçlerine kullanıcıların katılımı; beşeri dirençlilik için mahallenin ve yatay ilişkiye dayanışma ağlarının güçlendirilmesi.

Doğal ve hafif malzemeye dönmekten kastımız betonarme yapılara mahkumiyetten kurtulmaktır. Yıllardır gündemde olan bu tezin önemi depremle birlikte bir kere daha ortaya çıkmıştır. Gerek tonlarca ağırlığın yıkımla birlikte binalarda yaşayanların üstüne çökmesi gerekse yıkımla birlikte ortama yayılan asbest ve yarattığı çevre kirliliği malzemenin önemini bir kere daha dikkatimize getirdi. Depremin neden olduğu çevre

felaketini ve bunun insan ve hayvan sağlığı üzerindeki orta ve uzun vadeli sonuçlarını hesaba kattığımızda doğal, hafif ve geleneksel malzemeye dönmenin ne kadar önemli olduğu da kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Değerli mimar ve hoca Turgut Cansever'in de ısrarla vurguladığı gibi doğadan gelen ve doğaya dönebilen malzemenin kullanılmasına odaklanmamız gerekiyor. Cansever geleneksel İslam ve İstanbul mimarisinin karakteristiği olarak gördüğu, faniliğin sembolü olduğunu düşündüğu ahşabı, doğaya dönebilirlik özelliği açısından da çok önemsiyordu. Ahşap yanında zikredilen diğer malzemeler taş ve kerpiçtir. Kerpiç malzeme bugün Hindistan'da, Çin'de ve Türkiye'de (özellikle Yük. Mimar Serkan Duman'ın öncü çalışmaları sayesinde) modernize edilerek bina yapımında kullanılmaktadır. Bunu kısaca toprağa dönmek olarak ifade edebiliriz. Doğal malzeme kullanımı bağlamda son bir örnek olarak Kazak arama-kurtarma ekiplerinin getirmesiyle medyanın da dikkatini çeken kumaş/ kıl /keçe çadırları ve bunlardan oluşan obaları zikredebiliriz. Yörüklerin, Türkmenlerin, Kazakların asırlardır sürdürdüğu organik ve hafif malzemeye dayalı bu konut üretimi yatay yapılaşma bakımından da elverişli bir model sunmaktadır. Turgut Cansever de dikey mimarinin İstanbul için bile bir metrekare sorunu değil ideolojik bir tercih (Batılılaşma yönünde bir tercih) olduğunun altını çiziyordu. Batılı mimarlar Türk-İslam konut mimarisini inceler ve bundan kendilerine ilkeler çıkartmaya çalışırken bizim tersini yapmamızı eleştiriyordu. Demek ki bu perspektifi değiştirmek zorundayız.

İkinci olarak Cansever'e göre "kullanıcı kendi konutunun tasarım ve yapım süreçleri içerisinde yer almalıdır. İnsana yaraşan konut, insanın kendi ürettiği, tasarım ve üretim sürecine katıldığı konuttur." Hatta kadın ve çocukların gücüyle bile inşa edilebilecek olan konut ve mahalledir. Dolayısıyla sermaye sahiplerinin ya da müteahhitlerin ekonomik çıkarı için adeta seri üretim modeli içinde üretilmiş olan tek-biçimli konutlarda yaşamak, konutun, evin, yuvanın kullanım değerinin yerine değişim değerini geçiren faktörlerden biridir. Bu nedenle bireylerin ve ailelerin kendi ihtiyaçlarına ve tercih ve kararlarına göre üretilmiş olan konutlarda yaşama hakkını savunmamız gerekmektedir.

Üçüncü olarak da Turgut Cansever' in ve bu oturumda da Aynur Atmaca

Can hocanın altını çizdiği üzere mahallenin ve yatay istişare ve dayanışma ağlarının güçlendirilmesi daha dirençli kentlerin yaratılması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Mahalle, kararlarını müzakere ile ve ortaklaşa alan insanlardan müteşekkil bir yapıdır; bir birimdir. Şehirler aşağıdan yukarıya, yerelden başlayarak kademe kademe inşa edilmelidir; yukarıdan alınan kararların empozisi yoluyla değil. Mahalden, mahalleden başlayan bir yeniden inşa süreci yurttaş katılımı açısından da çok önemlidir. Müzakere ve pazarlık süreçlerinin kesintisiz biçimde işlediği mahallede konutların biçimine ve özelliklerine orada yaşayanlar karar verecektir. Doğan Kuban'ın Türk Ahşap Konut Mimarisi kitabında da belirttiği gibi mahremiyet mimarının önemli bir boyutudur; Cansever bu mahremiyet ilkesinin komşuları kendi evlerine pencere açmak için bile birbirleriyle istişare etmeye teşvik ettiğini belirtir. Pencereler komşu evin içini ya da bahçesini görüyorsa bu mahremiyete aykırı sayılır ve komşunun izni alınmadan eve pencere açılmazdı. Demek ki, İslam ve Osmanlı geleneği mahallede tüm paydaşların ortak ihtiyaçlarını ve haklarını gözetecek bir konut planlaması modelini bize miras bırakmıştır. Bu geleneğe gereken önem verilmelidir. Bu, kullanıcıların ihtiyaçlarına duyarlı, kullanıcının parçası olduğu bir yeniden inşa sürecine işaret etmektedir. Bu şehirleri inşa edebilmek, yatay dayanışma ağlarının geliştirilebilmesine bağlıdır.

Deprem, çok acı bir şekilde de olsa, bu ağların mevcudiyetini bize gösterdi ve geliştirilmesine vesile oldu. Farklı düşüncelere, değer ve inançlara sahip insanlar güçlü dayanışmalar sergilediler. Hem İstanbul'u hem de Anadolu kentlerini güçlendirmek için de bu ağlara sahip çıkmak durumundayız. Zira dayanıklılık sadece binaların güçlendirilmesiyle sağlanamaz. Aynı zamanda sosyo-ekonomik ve beşeri dayanışmayla mümkündür.

Konuşmamı bitirirken vurgulamak istediğim son husus, söz konusu tezlerin ütopyik fikir ya da uygulamalar olmadığı; bugün kavranmalarında yaşanan zorluğun kapitalist sistem tarafından kuşatılmış olmaktan kaynaklandığıdır. Ancak bu idrak, bize o yaşanılabilir şehirleri yeniden inşa etme imkanını verebilir. Ölümün ve faniliğin her daim hatırlandığı; şehrin yatay ekseninde mekana yayılarak inşa edildiği; komşusunun hakkını göze-

ten insanların yaşadığı ve temelinde etik ve ahlakın bulunduğu şehirleri ancak o zaman kurabiliriz. Bunun mümkün olduğuna çok güçlü bir biçimde inanmak gerekiyor. Geçmişte yaşanan acıları tekrar yaşamamak için bu istikamette bir zihinsel ve ameli dönüşüme ihtiyacımız bulunmaktadır. Şehirli Derneğine ve Marmara Üniversitesi Uluslararası Sürdürülebilirlik Uygulama ve Araştırma Merkezine bu konuda daha detaylı çalışmalar yapmak için çağrıda bulunuyorum.

Dinlediğiniz için teşekkür ederim.

3.OTURUM-GÜÇLÜ SİVİL TOPLUM

Oturum Başkanı: Dr. Murat ACAR

Gönüllü, Organize ve Çevik STK'lar

Prof. Dr. Nihat ERDOĞMUŞ

Mazlum Coğrafyaların Türkiye Depremine Yönelik Yardımları

Hüseyin ORUÇ

Toplum Vicdanının Sesi: Sivil Toplum

Dr. Kurtuluş ÖZTÜRK

Güçlü Sivil Toplum İçin İnsan İzinin Yaklaşımları

Umut SARIKAYA

Gönüllü, Organize ve Çevik STK'lar Prof. Dr. Nihat ERDOĞMUŞ

Değerli katılımcılar öncelikle merhaba. Programa hoş geldiniz. Süremiz 15 dakika dedi Murat Bey, aşmamaya çalışacağım. Evet, sivil toplum uzun süredir bizim gündemimizde ama deprem ile yeniden yoğun bir şekilde Türkiye'nin gündemine girdi. Öncelikle depremde vefat edenlere Allah'tan rahmet diliyorum. Yaralılara acil şifalar diliyorum. Zorda olanlara kolaylıklar diliyorum.

Sivil toplumun gündeme gelmesi çok kıymetli ama bir tarafta da sivil toplumun dayanıklılığını konuşuyor olacağız. Ben bu çerçevede diğer konuşmalar için de alt yapı olacak bir kavramsal çerçeve sunmaya çalışacağım. Sonra birkaç örnek üzerinde İlke Vakfı'nda bu konuda ne yaptığımızdan bahsederek sunumu bitirmek istiyorum.

STK'ları etkileyen gelişmeleri birkaç cümlede vurgulayacağım. Özel sektör veya kamu gibi STK'lar da değişimin ciddi etkisi altında. STK'lar da bu çevresinde yaşanan değişimi yönlendirebilecek güce sahip değil. Her ne kadar gaye temelli kuruluşlar olsalar da bu değişimden etkileniyorlar. Neden etkileniyorlar birkaç cümle ile altını çiziceğim. Peki, böyle bir gerçeklik karşısında ve aynı zamanda gaye temelli kuruluşlar olarak biz kendimizi nasıl konumlandırabiliriz biraz bunu ortaya koymaya çalışacağım. Çünkü sadece şunu deme lüksümüz yok: Değişim bir gerçeklik buna uyalım. Değişimi kabul edelim, fark edelim ama aynı zamanda sorumluluklarımız var. Aynı zamanda bir gayenin peşindeyiz. Buna uygun şekilde konumlandırma lazım.

Gönüllülük temelinde çalışmak çok konuşuldu. Bunu biraz açmak istiyorum. Artık seksenlerin doksanların gönüllüsü yok karşımızda, yeni bir gerçeklik var, yeni bir STK var. Bunu nasıl anlayacağız? Bir kere anahtar kavramlardan bir tanesi bu kadar değişim fazlaysa değişimi hazır bulunuş diye önemli bir kavram var, değişim yönetimi çalışmalarında dile getirilir. Hatta değişime direnç yerine bu daha fazla tercih edilir olmaya başlandı. Değişime hazır bulunuşun bir bilişsel tarafı var. Yani dışımızda bir şeyler

oluyor, ne düşünüyorsunuz? Bir, değişim gerekli mi? İki, evet değişim gerekli ama biz bunu yapabilir miyiz? Bir kere böyle bir zihin durumuyla karşı karşıyayız. Biz ne kadar farkındayız değişimin? Farkındayız ama ne yapabiliriz, burada ne düşünüyoruz? Değişime hazır bulunuşun ikinci boyutu değişim karşısında ne hissediyoruz? Bu da son derece kritik. Bazen çok pozitif sonuçlar oluşturabilir bazen de içe kapanmayı getirebilir. Hissiyat da burada önemli. Üçüncü boyut olarak da bu olan bitene karşı nasıl eyleme geçebiliriz? Bu anlamda kapasite nedir? Biraz buraları tartışmaya çalışacağız.

Sivil toplum olan biten karşısında ne kadar değişime hazır? Analitik bir şekilde, düşünce düzeyinde, duygu düzeyinde ve eylem düzeyinde ciddi bir analize tabi tutmamız gerekiyor. Deprem dönemindeki performansımız çok büyük, hayati birçok işlev gördü. Ama süreklilik gösterebilir miyiz? Ne kadar dayanıklı bir toplumdaki bahsedebiliriz? Buraları da görmezden gelmemek gerekiyor. O yüzden de olan biten ve bundan sonraki sivil toplum ve sivil toplum kuruluşlarının ne kadar sonraki gelişmelere hazır olduğunun da incelenmesine ihtiyaç var.

Sivil toplum kuruluşu dediğim zaman bir organizasyonu düşünüyoruz. Bir kurumu konuşuyoruz. Orada insanlar var, gönüllüler var, çalışanlar var, yönetim kurulu var, işler var, süreçler var. Tekil olarak hepimizin bakışı ve değerlendirmesi farklı olabilir. Ama bir heyet olarak, topluluk olarak kolektif bir bakış olarak durumumuz nedir? Bu son derece kritik.

Değişim literatüründe değişim bilgiyle başlar. Ne oluyor, ne bitiyor, neler yapmak lazım? Dikkat ederseniz bu bilgi kısa sürede kolayca aktarılabilir. En fazla bir günde ya da birkaç okumayla halledersiniz. Fakat bu değişimi yapma kapasitesinde olduğumuz anlamına gelmiyor. Peşinden ikinci düzey, tutum düzeyinden sorgulamalar başlıyor. Bu olur mu? STK'larda bu olur mu? Biz ne yapabiliriz? Acaba ne olacak? Buraları hızlı geçerse konu içselleşmemiş oluyor. Bunlara kolayca evet dersek sonrasında sorun olarak çıkabiliyor karşımıza. Dolayısıyla insanlar soru sorsunlar, ne oluyor, ne bitiyor? Gönüllülük ruhu mu kayboluyor vesaire. Bunlar sorgulansın, tartışılsın, cevap bulmaya çalışalım. İnsanlar bu doğal süreci yaşasınlar. Bu süreç yaşanırsa davranışa dönüşüyor. Evet, bunları yapmamız lazım. Kişi-

ler değişirse de kurumlar değişmeye başlıyor.

Böyle bir perspektif de var değişim yönetimiyle ilgili. Tek kişiyi konuşmuyorsak kurumu konuşuyorsak kurumsal değişim denilen şey birkaç saatlik bilgiyle birkaç günde aşılabilecek bir şey değil. Bilgi, sorgulama düzeyi, davranışa dönüşme ve kurum düzeyinde değişme diye sıralayabiliriz.

Politik, ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel, hukuki değişimlerle karşı karşıyayız. Bunlar tekil gitmiyor. Birbirleriyle etkileşim halinde gidiyor. Değişimle ilgili ne oluyor, nasıl oluyor ve kurumsal olarak biz bunu nasıl okuyoruz? Bir kere böyle bir bakışa ihtiyaç var. STK'lar ölçeğine göre bu bakış farklılaşabilir.

Fakat belli bir büyüklüğe ulaşmış STK'lar bu anlamda çevrelerinde olan biteni ortak akılla kurumsal okumaya ihtiyaç duyar. Kurumsal okumanın altını çiziceğim bunu okuyabilecek kapasiteye de ihtiyaç var. Çevrede olan bitenin algılanabilmesi gerekiyor. Ne oluyor? Nereye gidiyor. Gelecekte ne olacak? Tabii bu gelişmeler yıllar itibariyle 2025'te 2030'larda ne getirecek bize? Bugün adım atılan şey nereye gidecek?

Biz biliyoruz, mesela bilimsel çalışmalar 15-20 sene önden gidiyor. Bugün bizim karşımıza bir ürün olarak çıkan çıkan şey aslında 15-20 yıl öncesinin bilimsel çalışmalarıdır.

Bu sosyal konular için de geçerli. Bugün sivil toplumu ve geleceğe dair ne tür işaretler, eğilimler dikkat çekiyor? Bugün yaygın olmasa da bilim insanları, düşünürler neye dikkat çekiyor? Ne çalışılıyor? Bu işaretler ve eğilimler daha sonra gündelik uygulamalar, tarzlar, işleyiş olarak yaygın biçimde karşımıza çıkacak. Bu yüzden önden işaretleri ve eğilimleri anlamaya ve kavramaya ihtiyaç var. Tabi bunları kavrayabilmek de ayrı bir kapasite. Çevremizdeki gelişmeler tehditler kadar birçok imkân ve fırsat da doğurabiliyor. Önemli olan şey gelişmeleri imkana, fırsata çevirebilmek.

Biz gaye temelli kuruluşlarız. Sivil toplum kuruluşları olarak biz bir şeyi gerçekleştirmek, Allah'ın rızasını kazanmak ve toplumsal fayda üretmek

istiyoruz, bunlar tamam. Fakat bir başka bakmamız gereken şey; kaynaklarımız, kapasitemiz ve kabiliyetlerimiz. Birincisi, kaynaklarımız neler? İkincisi, kapasitemiz nedir? Üçüncüsü kabiliyetimiz nedir? Bunların yanında günümüzde STK'lar arası iş birliği çok önem arz etmeye başladı. İş birliklerini biraz fazlaca vurgulamamız lazım. Tek bir sivil toplum kuruluşu olarak bu alanda faaliyet yürütmek, bu alanda olan bitenle başa çıkmak oldukça zor, çünkü kapasitemiz sınırlı. Herkes artık uzmanı olduğu alana yoğunlaşacak, diğer alanlarda o alanlarda en iyi olan STK'larla iş birliği yapacak. Dolayısıyla bu iş birliklerinin STK'larda gelecek yıllarda daha fazla öne çıkacağını, önemli hale geleceğini vurgulamak gerekiyor.

Depremde de bunun örneğini gördük yani belli STK'ların belli alanlarda uzmanlıkları var oralardaki birikimleri bir şekilde kullanmamız gerekiyor. Kurumlar arasında birlikleri çok önemli, hatta sadece STK'ların değil özel sektörün de şu anda en çok odaklandığı alanların başında geliyor. Artık şunu görüyoruz, biz odaklandığımız alanlarda işi iyi yapıyoruz, tecrübemiz, birikimimiz var. Ancak bizim çalışmalarımızın merkezinde olmayan iş ve faaliyetlerde de başka STK'lar çalışma yapıyor, onların asıl işi. Bizler asıl işimize odaklanıp, işimizin kenarında olan başka işleri o işin uzmanı olan STK'larla birlikte yapmak ya da onlara yönlendirmek lazım. Bu anlayışı ve bu ilişkileri geliştirmek zorundayız. Burada artık kimliklerimizi bir kenara bırakıp, kimliklerimizi muhafaza etmeye de dikkat ederek ama birlikte çalışmanın da bir yolunu bularak çalışmamız gerekecek. Bunu yapmazsak herkesin küçük dünyasında bir şeyler üretmeye çalıştığı sınırlı etki sunan STK'lar görürüz.

STK'lar kurumsal olarak, çevrelerindeki gelişmeleri bütünlüklü bir biçimde ve çevresel faktörleri birbiriyle etkileşim halinde ele almalı. Mesela bugün teknolojik gelişmeleri çok konuşuyoruz, hayatımızı derinden etkiliyor. Ekonomik altyapısı olmadan, ekonomik talep olmadan teknoloji kolay gelişmeyecek. Toplumsal olarak değişimler olmasa belki teknoloji bu hale gelmeyecek. Dolayısıyla ekonomik, sosyal, teknolojik vb. gelişmeleri etkileşim halinde okuyarak ve kurum halinde bir kapasite üretilip buna göre bir konumlandırma yapmaya ihtiyacımız var.

STK konuşulduğu zaman iyi bir organizasyon olsun istiyoruz. Yönetimin

planlama, örgütleme, icra, koordinasyon ve kontrol işlevleri vardır. Depremde en çok konuşulan kavram koordinasyondur. Koordinasyon yönetimin çok temel bir alt fonksiyonu. Diğer yönetim fonksiyonlarıyla ilişkili. Koordinasyon sadece bilgi falan değil, ciddi şekilde beceri ve kapasite gerektiriyor, defalarca pratik yaptıktan sonra ancak olabilecek bir şey. Ve yıllarca onun için uğraşırsın, tam lazım oldu, olaya göre, bazen saniyeler içinde bazen birkaç saatte devreye sokabilirsin.

Yine STK'ların kimlik sahibi olması çok konuşuluyor. STK kimlik sahibi ama aynı zamanda hızlı hareket etme kapasitesine sahip olacak. Bürokratik yapıları tasvip etmiyoruz artık. STK'larda organizasyon dediğimiz zaman daha organik yapılara ihtiyacımız var, düzenin de olduğu ve çevrede olan biteni hızla kavrayabilecek bir organizasyonel yapı lazım. İyi ve etkin bir organizasyonel yapı oluşturmak için çaba göstermek, zaman ve enerji ayırmak durumundayız. STK'lar verimli olmak zorunda. STK'larda süreklilik hayati bir şey. Etkin işleyen organizasyonel yapı verimlilik ve devamlılık getirecektir.

Yine STK'ları neler bekliyor? Aslında STK olarak herkesin yapabileceği o kadar çok şey var ki. Devletin ve özel sektörün yapmadığı ve/veya yapamadığı çok sayıda alan var ve var olmaya devam edecek. Gelecekte yeni meseleler ve konular karşımıza çıkacak.

Belirsizliğin ve dijitalleşmenin arttığı bir dünya da yeni ihtiyaçlar ortaya çıkacak. Bu alanlar STK'lar için yeni ve önemli çalışma alanları doğuracak. Öbür taraftan daha iyi bir dünya için siyasi ve ekonomik meselelerle ilgili yapılacak çok fazla şey var. Ve yine insanların temel ihtiyaçlarına yönelik STK çalışmaları devam edecek. O kadar çok alan var ki. Ne kadar başka kurumlar olsa da ne kadar güçlü özel sektör olsa da STK'ların yapacağı çok sayıda faaliyet alanı var ve bundan sonra da oluşacak. STK'ların sivil alanda kalarak çok fazla yapabileceği faaliyet var, çok sayıda imkân var. Örneğin gelir adaletsizliği STK'ların konusu mudur? Bence evet konusudur. Dünyanın temel meseleleri, varoluş meselesi, genç nesil, STK'lar için ciddi konulardır. Sivil toplum alanındaki gelişmeler bize şunu söylüyor; biz kendi deneyimimizle de gördük. Mesela bir ara İLKE olarak bir yardım derneğimiz vardı. Gayet de güzel ve organize çalışıyordu. Gıda

yardımları alanında çalışan STK sayısının artması, belediyelerin yüksek sayılara bu alana girmesi ile biz bu alanda devam edip etmemeyi konuşmaya başladık. Bir şeyin devam edebilmesi insanın çok hoşuna gidiyor. Oradan da çıkmak çok kolay değil. Biz gıda dağıtımı alanından çıkmaya ve kaynak ve enerjimizi ilmi çalışmalar, araştırma ve bilgi üretimi alanına yoğunlaştırmaya başladık. Daha az yapılan, daha zor ve önem arz eden alanlara yönelme kararı verdik. Ve iyi ki de yapmışız. Rabbim yardımcı oldu, bu alanlarda mesafe kat ettik. Bunları yapmak zorundayız. Yarın başka tercihler de karşımıza gelecek. Aslında bu bize şunu söylüyor: Her STK'nın yaptığı işe odaklanması gerekiyor ama bir taraftan da bulunduğu seviyeyi ve kapasiteyi yukarıya çıkarması lazım. STK'lar mevcut faaliyetlerini güzel ve etkin yapmak zorunda. Bununla birlikte bazen bir STK bir alanı bırakıp daha yüksek kapasite gerektiren önemli bir alana da talip olmalı, o yönde çaba göstermeli. Bu çaba içindeki STK'lara da ihtiyacımız var. Bu anlamda kapasite artışı ile çok daha fazla değer üretecek STK'lara ihtiyaç var. STK'ların bu anlamda konfor alanından kalmak yerine bir üste talip olmak, kapasitesini arttırarak basamak basamak yukarı doğru kendini taşımasına ihtiyaç var diye düşünüyorum. Bunun özellikle altını çizmek istiyorum. Bu önemli bir ihtiyaç.

STK dediğimiz zaman bir bilgi birikimine ihtiyaç var. Bunun bir organizasyonel yapısının olması lazım. Sonra da güçlü bir yönetim kapasitesi ve becerisi ile faaliyetlerini sürdürmesi lazım. Şimdi bu nasıl olacak denildiği zaman şunu söyleyebiliriz. Bir kere STK'lar özel sektör kuruluşu veya kamu kuruluşu değil ama oralardan esinlenebilir. Ben özel sektör birikiminin sivil toplum alanına belli ölçüde taşınabileceğini ancak birebir transfer edilemeyeceğini düşünmüyorum. Bu arada ben Yıldız Teknik Üniversitesi İşletme Bölümünde Öğretim Üyesiyim. Uzun yıllardır da sivil toplum alanıyla hem akademik hem de uygulama düzeyinde ilgiliyim, içindeyim. Burada şunu görüyoruz; özel sektör kuruluşları ayakta kalmak, büyümek, karımı arttırmak gibi gerekçelerle dinamik kalmak zorunda. Bunu kaybederse var olmaya devam edemiyor. Yine özel sektör kuruluşları bunları gerçekleştirmek için yeni yönetim yol ve yöntemleri bulmak ve yenilik yapmak zorunda Bu dinamik alanda önemli bir yönetim bilgisi ve tecrübesi birikiyor. Bir global şirket düşünün. Bu şirket 100'den fazla ülkede faaliyet gösteriyor, 1 milyon çalışanı var ve 1 trilyon ciro

yapıyor. Bu örneği başka ölççekler için de konuşabiliriz. Bir ulusal şirket, bir KOBİ ya da bir start up da olabilir. Özel sektörün amacı, faaliyet alanı, çalışma biçimi tabi ki STK'lardan farklı. Birebir transfer ya da kopyalama uygun değil, mümkün de değil. Ama büyüme, insan yönetimi, iş yapma usulleri bakımından STK'ların daha sonra karşılaşıacağı bazı sorunları önceden yaşıyor. Bunlara çözüm bulmaya çalışıyor, bu konularda yenilik yapıyor. Burada önemli husus; daha dinamik ve önden giden bir alandaki birikimin bir kısmından STK'lar nasıl yararlanabilir konusudur. Yani özel sektör kardan başka bir şey düşünmez vesaire deyip geçilebilecek bir konu olduğunu düşünmüyorum.

Sivil toplum alanının dinamiklerini dikkate alarak başka alanlardaki birikimin sivil alana taşınabileceğini düşünüyor ve önemsiyorum. Bu birikimin taşınması ve uygulanmasının teknik, sosyal ve kültürel yönleriyle kolay olmadığını STK yöneticilerini zorlayacağını, ikilemlerin oluşabileceğini biliyorum. Bunların yönetilmesi gerekiyor. Kamudan da alınabilecek şeyler var. Özel sektörden de transfer edilecek şeyler var. Biz gönüllü işler yapıyoruz. Gönüllü olarak çalışmak demek verimli çalışmamak anlamına gelmiyor. Gönüllü olmak demek o ruhu kaybetmeden iyi örnekleri almak ve uygulamak gerekiyor. Burada sorun şu; bazı insanlar özel ya da kamu çok farklı deyip tamamen karşı çıkıyor; bazı insanlar da oralarda birer kurum kamu aynen alabiliriz diyor. Orta yerde durmamız gerekiyor. Bunların kendine göre bir iş yapma usulü var, amacı var. Bunu kaybetmeden başka alanlardan STK'ların beslenmesi gerekiyor. Sivil toplum kuruluşları gönüllüleri kadar dışından STK'lara yenilik katabilecek dinamizm katabilecek bakışları bünyesine belli ölçüde katabilmesine ihtiyaç var. Bunu bir şekilde yapmamız gerekiyor. Dolayısıyla yönetim anlayışı bakımından, insan gücü bakımından ve kaynaklar bakımından bunları dikkate almamız gerekiyor.

Biz İlke Vakfı olarak biraz geleceğe odaklandık. Sivil toplum alanında kalarak Türkiye'nin meselelerine kafa yoruyoruz. Bu kapsamda Geleceğin Türkiye'si adıyla kapsamlı bir proje yaptık. Eğitim, yükseköğretim, yönetim, ekonomi, uluslararası ilişkiler, sosyal politikalar, kültür politikaları ve sivil toplum alanlarında proje geliştirdik. Bunlardan bir tanesi de sivil toplum alanıydı. Sivil toplumda kapasite geliştirme ve bu

alana dair bilgi üretimi öncelik verdiğimiz alanlardan birisi. Sivil Toplum Akademisi (STA) bünyemizde bu çalışmalarını yapıyor. Sivil toplumla ilgili yönetim, insan kaynakları, gönüllülük alanlarında yayınlar yapmaya başladık, eğitimler ve projeler yapıyoruz. Bazı faaliyetlerimizi başka STK'larla işbirliği içinde yürütüyoruz. Bize destek olan kuruluşlar var, sağ olsunlar. Başka konularda bizim destek verdiğimiz kuruluşlar var.

Sivil toplum kuruluşlarının kendilerini değerlendirebildikleri bir sistem oluşturduk: STK'lar için Öz Değerlendirme Modeli. Bu modeli de daha geliştireceğiz. Sivil toplumun kendi öz değerlendirmesini yapmasını istiyoruz ki kendi eksiklerini görsün, bunlarla ilgili gelişim faaliyetleri yapsın.

Bir de 15 Şubat'ta bir STK zirvemiz vardı. Deprem olunca onu yapamadık. Sonbahara erteledik. Şehirli Derneği güzel bir zirve yapıyor, teşekkür ediyorum. Biz STK zirvemizde sivil toplum alanında yapılan faaliyetleri ödüllendiriyoruz. Bu kapsamda gönüllülük ödülü, öne çıkan STK gibi ödüller yoluyla da bu alanı desteklemek ve teşvik etmek istiyoruz. Özetle; sivil toplum alanı ciddi bir alan. Türkiye gibi devletçi bir ortamda yer bulması çok kolay değil ama sivil toplumun sivil alanda kalarak kendine alan açması rüştünü ispat etmesi, değer üretmesi lazım. Bu anlamda sivil toplumun epey kat etmesi gereken mesafe var. Kurum olarak bu anlamda tüm sivil toplum kuruluşlarına depremdeki çaba ve katkıları için ben çok teşekkür ediyorum. Arkada ciddi bir gönüllü gücü var Türkiye'nin. İşte o deprem bölgesine aktı. Bunun sürekli hale getirilmesi önemli. Daha çok yapmamız gereken şeyler var, bu anlamda uzun soluklu çabaya talip olmak gerekiyor.

Bir de STK'larda çalışma ve sivil alanda kalmak ve bir şeyler yapmak için başka şeylere hayır demek gerekiyor. Bu siyasetse siyaset, bir yerden gelen bir yönetim teklifi ise o. STK'lar ruh ve bedenlen burada olmayı gerektiren alanlar, kendi özel işimizden daha kıymetli alanlar.

Organizasyon için tekrar teşekkür ediyorum, saygılarımı sunuyorum.

Mazlum Coğrafyaların Türkiye Depremine Yönelik Yardımları Hüseyin ORUÇ

Çok teşekkür ediyorum Murat hocam. Çok güzel bir başlık ve konuşmamız gereken konular var birkaç tespit yapıp sonra da bizim için önemli olan bir konunun altını çizmek isterim.

Deprem bölgesini neredeyse tamamını ziyaret eden birisi olarak yaklaşık 1500 kilometrelik yol yaptım bölgede. Bu kadar alanda 1 kilometre yer yoktu ki yıkım olmayan alan olsun. Daha önce birçok deprem gördüm. Dünyanın diğer bölgelerindeki Pakistan, Endonezya gibi yerlerdeki büyük depremleri de gördüm ama benim buradaki kadar 11 şehir sanki 11 noktada deprem olmuş gibi bir algılama oluyor. 1500 Km kadar yol kat ettim. Deprem şehir merkezlerine indirgenirse 73 tane büyük depremin yan yana olduğu bir depremle karşı karşıyayız. Bunu gitmeden anlamıyorsunuz. Merkez üssü noktaları arasındaki 400 km'lik yol boyunca tüm yıkımı görebiliyorsunuz. Böyle büyük bir fotoğraf var ve ikinci tespit ; Türkiye ilk defa en azından 30 yıllık sivil toplum bilgisi içerisinde ilk defa uluslararası yardımlara kapıyı açmış oldu. 99 Depreminde bile daha sonrasında ilan edilmişti. Daha geç ilan edilmişti yardım. İlk dakikadan itibaren uzun zamandır ilk defa uluslararası yardımın önu açıldı. O kadar büyük bir deprem daha önce hiç yaşamadık burada sivil toplum ve devletin beraber koordine olabilmesi çok değerli bütün problemlere rağmen. Altan gören birisi olarak söylüyorum çok aksaklık vardı ama iyi yapılan şeyler de çok fazlaydı. İyi yapılanların en önemlisi de yan yana gelmek ve birlikte çalışma kültürüydü. 99 depreminde biz köşe bucak kaçıp dağ yollarından yardım götürmeye uğraşıyorduk. Şimdi afet koordinasyon merkezinde de Ankara'da iki arkadaşımız vardı illerde de bütün koordinasyon merkezlerinde de ekip arkadaşlarımız tüm yetkileri paylaşma imkânı buldu. Bu 20 yıllık süre içerisinde devlet ve sivil toplum kuruluşları işbirliği içerisinde ciddi bir yol aldığını gösteriyor. Burada İHH'ya mahsus ayrıcalıklı bir şey söyleyeyim. Birçok kurumdan kapasitesi olan kurumlardan bölgede çalışanlarının hepsinin bölgedeki kurumların hepsinin koordinasyon içerisinde olduğuna şahit oldum. Bu koordinasyonun nasıl olduğu ile ilgili çok fazla yorum yapmayacağım, ora-

daki aksaklıklar o ayrı bir konu ama ilginin artması önündeki engel kaldırılması adına çok değerli çalışmadır. Bir başka tespit de, Türkiye milli gelirine oranla bakıldığında dünyanın en çok yardım eden ülkelerinden birisi. Burada birinci olmasak ikinci üçüncü oluyoruz. Dünyanın hangi coğrafyasına giderseniz gidin Türkiye'den bir kuruluş olur. Devlet veya sivil toplum kuruluşunun bir eseriyle karşılaşsınız. Bir ramazan kolisinden tutun da bir üniversiteye kadar çeşitliliği olan birçok yardım.

Türkiye bugüne kadar hiç alan el olmamıştı, hiç bekleyen olmamıştı. Bütün ekonomik sıkıntılara rağmen krizlerimize rağmen hep bir yurt dışında özellikle mazlum coğrafyalar da dağıtan eldik. Ama bu sefer kendimiz için istedik. Bu da yaşadığımız değişik tecrübelerden bir tanesiydi. Türkiye her zaman bizim operasyon bölgemizde ama dünyadan Türkiye'ye bir şey istemek. İlk defa başımıza gelen durumlardan bir tanesiydi. Bu da çıkarmamız gereken derslerden bir tanesidir. Belki de dünyanın da çıkarması gereken derslerden bir tanesi de budur. Hangi kapasitede olursanız olun bir gün yardıma ihtiyacınız olabilir. Bu kadar karmaşanın içerisinde bize en çok mutlu eden konulardan bir tanesi de uluslararası yardımın içerisinde gelen özel yardımlar. Ben bugün bunu paylaşmak istedim. Bir dirhem yüz bin dirhemi geçti diyor Efendimiz (sav.) Ve bugün umudumu çok arttıran konulardan bir tanesi bu coğrafyada böyle bir felaket olduğunda dünyanın en sıkıntılı bölgesi neresi diye sorsanız İHH'dan olan birisi olarak dünyanın en yoksul ve sıkıntılarının yaşadığı yer Bangladeş'teki Arakan kampları derim. 1 Milyon civarında insanın dünya ortalamasının çok çok altında güçlü koşullarda hayat mücadelesi verdiği coğrafya. Türkiye devletini duyan o bölgedeki insanlar kampta para topladılar 3-4 bin dolarlık bir bütçe oluşturdular. Ve onu Türkiye'ye gönderdiler. Sanıyorum onun ölçüsü bizim elimizde değil tabi ama birini geçtiği bütçeler bunlar galiba. Beni mutlu eden konu da şu; demek ki dokunmuşuz. Sadece gidip doyurmamışız. Sadece gidip bir çadır baraka yapıp koymamışız bu insanlara dokunmuşuz. Bir köprü oluşturmayı başarmışız. İşte İHH olarak bunu söyleyebilirim tüm dünyada bir network oluşturmuşuz. Ama Arakan kamplarından toplanan o birkaç bin dolarlık bütçe beni çok mutlu eden ve umutlandıran bir şey. Depremin Türkiye'ye olan mali boyutu görüyorsunuz arazinin yıkılmışlığını görüyorsunuz ama böyle iyilikler bizi çok umutlandırıyor. Böylece biz bunun altından çok

rahat kalkarız diyorsunuz.

Uzun zamandır içerisinde olduğumuz barışın da içerisinde olduğunuz daha doğrusu savaş kısmında içerisinde olmadığımız, güneyindeki bir bölge orada 2013'ten itibaren ben de gidip geliyorum İHH'yı temsilen. Oradaki barış sürecini izleme heyeti içerisindeyiz. Yardım etmek için de çok uğraşyoruz birkaç tane 4'üncüsü inşa halinde olan bir yetimhane çalışmamız var. Diğer çalışmalarda devam ediyor. Orada hükümet kuruldu. Özerk bir yapı var. Bölge başkanları kabine toplantılarında 1 milyon dolar bütçelerinden Türkiye'ye gönderdiler. Bizim bugüne kadar orada yaptığımız büyük yatırımları saymazsak yaptığımız yardım o kadar olmamıştır. Ve iç toplantılarında böyle bir karar aldılar. Ve bazı videolar paylaşıldı küçük çocuklar, üniversite okuyan öğrenciler Türkiye'ye deprem oldu ne yapabiliriz diye düşünerek kutular hazırlanmışlar ve o paralarla topladığı kutuları Türkiye'ye gönderdiler. Onlarca sıkıntılıların yaşadığı güvenlik sıkıntılarının, mali sıkıntılıların yaşandığı çok ciddi bir coğrafya olmasına rağmen.

Pakistan ilk yanımıza gelen ülkelerden birisi oldu yine bizim için daha ayrıcalıklı olan ülkelerden bir tanesi, ilk gelen ülkelerden bir tanesi de Bosna'ydı. Depremin 2. günü İstanbul'da olan bir heyet ne yapabiliriz diye soruyorlardı. Şu ana kadar da herhalde organize ettikleri yardım turları 50'ye yaklaştı, bölgeye ulaştırıldı. Bütün bunların hepsi şu ana kadar bizim sivil toplum olarak devlet olarak gerçekten ne kadar doğru adımlar attığımızı gösterdi.

Bir başka yine altını çizmemiz gereken konu orada yine işbirliği ve bu mazlum coğrafyaların desteği oldu. Arama kurtarma çalışmaları. Şimdi biz 99 depremini çok yakından yaşayan bir kurumuz o gün sivil toplumun bugünkü kadar uluslararası bir bağlantısı yoktu. Bosna'dan dolayı Çeçenistan'dan dolayı bizim hem batıda hem İslam coğrafyalarında çok sayıda tanıdığımız kurumlar oldu. 99 depreminde bunların birçoğunu biz misafir ettik. Ortak çalışma ile ilgili bütün engellere rağmen arazide de güzel çalışmalar yapmıştık. Bu İHH'nın uluslararası networkünde de çok önemli bir temeldir 99 depremi. Bunu geliştirmek lazım. Bu depremde de benzerlerini yaşıyoruz. Amerika'dan gelen birisi bizdeki bir programın

Amerikan versiyonunu yapan birisi milyonlarca takipçisi var devlet başkanları ile irtibatı olan ünlü birisi o Türkiye depreminde şu anda Türkiye'ye her gün 500 bin yemek çıkarıyor Suriye'ye de 100.000 kadar yemek çıkarıyor. Bizi nasıl buldu? Biz onu tanıımıyorduk. Gümrük kapısına gidip Suriye'de deprem bölgesinde kim çalışıyor diye sormuş. Onlar da İHH'yı söylemişler. Çat kapı geldi ve çalışmaya başladı. Her gün 100.000 yemek yapıyor. Bu işbirlikleri içerisinde çok büyük imkân taşıyor. Bir başka altının çizilmesi gereken konu arama kurtarmanın söylediği bizi en mutlu eden anlardan bir tanesi. Bir yakınımızın enkazdan sağ çıkarılması. Büyük bir mutluluk ama bir yakınımızın cenazesine ulaşip onu defnetmek de çok güç bir durum. Cenazeyi çıkarttığımız zaman boynumuza sarılıp hüngür hüngür ağlayan insanlarla karşılaştık.

Arama kurtarma da 3.000'e yakın eğitim almış arkadaşımız var. Bu sayı bu süreçte 7000'e yaklaştı. Sanırım sivil toplum üzerine düşen sorumluluklardan bir tanesi de sadece enkazın üzerine çıkabilmek için 10 binin üzerinde bir ayakkabı satın almamız gerekti yoksa belli bir saatten sonra çalışamaz hale geliyorsunuz, verimli olmak mümkün olmaz. Bu alanlara da yatırım mutlaka yapılması gerekiyor ki karşılık alınabilsin. Orada da işbirlikleri çok değerli yine umutlu ve mutlu olduğumuz konulardan Bosna'da Kuzey Irak'ta arama kurtarma eğitimleri verilmişti. O eğitimleri alanlar enkazda bizim arkadaşlarımızın yanındalardı. Hemen 4-5 günde geldiler ve çalışmalara başladılar.

Yine son bir şeyle bitirmiş olayım Suriye'de hiçbir şeyin ayakta kalmadığı bir kasaba Cinderes bölgesi. Bir tanıdığımız Ankara'da Cinderesin coğrafi bölgesini sordurmuş ve baktığında oranın coğrafi bölgesine sakın oraya dokunmayın orası bataklık demiş. Ama orada 50.000 kişinin yaşadığı bir şehir kurulmuş. 11-12 yıldır Suriye'de çok büyük bir operasyon devam ediyor, İHH da bunun en önemli aktörlerinden bir tanesi. Allah'a çok şükür önemli merkezlerimiz var. Büyük lojistik merkezlerimiz özellikle. Bazen bu kadar büyük yerler yapmaya ne gerek var deniyordu. Şimdi keşke biraz daha büyük yapsaydınız deniliyor 12 sene bölgeye hizmet etmişlerdi şimdi Türkiye'deki depreme hizmet ediyorlar. Şunu gördük altyapı çok değerli buna mutlaka yatırım yapmamız lazım. Sanıyorum devletle sivil toplum ilişkisinde en büyük gelişme de bu alanda olmalı. Devlet, sivil toplum

altyapısını oluşturmak zorunda yoksa bizim tek başına bunun altından kalkmamız mümkün değil. İnşallah iyi bir altyapı olduğuna şahit olacağız. En yoksul insanların yardımlarına şahitlik etmiş olduk inşallah kalan sıkıntılarımızı en kolay şekilde hallolur.

Tekrar çok teşekkür ediyorum Allah razı olsun.

Toplum Vicdanının Sesi: Sivil Toplum Dr. Kurtuluş ÖZTÜRK

Sivil toplum kuruluşlarının varlığı, güçlü bir toplumsal yapının oluşması için kaçınılmazdır. Sivil toplum kuruluşları bir taraftan güncel konuların takibine odaklanırken, diğer taraftan da toplumsal hafızanın taşınmasına eşlik ederler. Değişen sosyal ve siyasal gelişmelerin ötesinde toplumsal belleğin geleceğe taşınması konusunda da sivil toplum kuruluşlarının önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bu konuda modernleşme dönemi sivil toplum kuruluşlarının eğitim alanında ortaya koydukları birikimin günümüze kadar uzanan serüveni dikkat çekici bir örnektir. 1860'lardan itibaren yaygınlaşan Cemiyeti İlmîyelerden günümüze kesintisiz bir şekilde devam eden hafızanın aktarılma sürecini, 1863'de kurulan Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye'den 1951'de kurulan İlim Yayma Cemiyeti'ne uzanan süreç üzerinden takip etmek mümkündür.

Osmanlı coğrafyasında modern anlamda sivil eğitim kurumlarının tarihi Tanzimat Dönemi (1839-1876) ile başlatılabilir. Kamuya ait sivil okulların yanında Islahat Fermanı'yla (1856) yabancı ülkelerin de Osmanlı topraklarında yaygın bir şekilde okul açmalarına imkan tanınmıştır. Alınan imtiyazlarla azınlıklar ve yabancı devletler kısa süre içerisinde çok sayıda özel okul açmışlardır. Batılı örneklerini modelleyerek açılan bu okullar kısa sürede Osmanlı coğrafyasına yayılmıştır. Başta Hristiyan kitleye odaklanan yabancı okulların, Müslüman tebanın çocukları için de çekim merkezi haline gelmesi siyasal ve toplumsal kaygılara sebep olmuştur. Bu durum Müslüman halkın da kendi eğitim projelerini gündem etmesini hızlandırmıştır.

Sivil Toplum Eliyle Örnek Modern Okul Denemesi

Bir taraftan modern batılı okullarla rekabet edebilecek diğer taraftan da kendi değer dünyasına ait birey yetiştirmek için kurulan en önemli okul örneği, sivil inisiyatif eliyle kurulmuş olan Darüşşafaka Sultanisi'dir. Bu okul, benzerleri arasında eğitim standartları ve kurucuları yönüyle ilginç bir örneklik olarak zikredilebilir. Okulun banisi, dönemin önde gelen

bürokrat ve aydınları tarafından kurulmuş olan Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye'dir. Hukuki olarak dernek statüsünde olan Cemiyet, klasik vakıf yapısından farklıdır.

Cemiyetin 22 maddelik kuruluş nizamnamesinde[1] (1871) idari yapısı, çalışma alanları ve çalışma esasları ortaya konmuştur. Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye, üyeler arasından seçimle oluşturulan bir yönetime sahiptir (Nizamname, madde 3,5). Cemiyetin kaynakları yönetici kadro tarafından oluşturulmak zorundadır. Üstelik yönetimin, ihtiyaçlar arttıkça sürekli yeni kaynaklar üretmesi de gerekmektedir. Bu yönüyle bugünkü anlamda sivil toplum kuruluşlarının öncüsü olma özelliğini göstermektedir. Cemiyet kurulduktan sonra ilk iş olarak yaygın eğitim alanında çalışma yapmıştır. Ancak Cemiyetin en büyük hizmeti Müslüman yetim çocuklara eğitim veren Darüşşafaka Sultanisi'ni açmak olmuştur. Bu okul bir taraftan Batılı eğitim kurumlarıyla rekabet edebilecek donanıma sahipken, diğer taraftan klasik birikimi koruyacak şekilde yapılandırılmıştır. Okul bu yönüyle başta Sultan Abdülaziz olmak üzere devlet kurumlarının da desteğini yoğun olarak görmüştür.

Okulun arsası bizzat Sultan Abdülaziz tarafından finanse edilmiştir. Sivil inisiyatifin girişimiyle kurulan ve padişah tarafından etkin bir şekilde desteklenen okulun müfredatında Türkçe'den başka Arapça, Farsça ve Fransızca, güçlü bir fen matematik, sosyal bilimler ve temel dini bilgiler içeriği yer almaktadır. İki boyutlu bir kaygıyla hazırlandığı anlaşılan Darüşşafaka'nın programı, akademik düzey olarak devrinin standartlarının üzerindedir.

Darüşşafaka'nın açılışına dair Sadrazam Âlî Paşa imzalı tezkirede, okulun açılış gayesi özetle şu şekilde açıklanmaktadır:

“Müslüman yetimlerin talim ve terbiyesi zmnında Darüşşafaka namıyla ihdas ve inşasına müsaade buyurulmuş olan mektep hitam bularak açılış zamanının geldiğine ve mezkur mektebin ihtisas ve asli vaziyeti dolayısıyla biri müslüman yetimlerin İslami akidelerle beraber gerekli ilimlerin mukaddematını tedris ve talim etmelerine ve ikincisi demiryollarına ve sair âsâr-ı nâfiyaya ait ameliyatta yabancılara müracaattan kurtulmak için mühendislik ve kondüktörlük ve makinecilik ve mimarlık gibi sanayiin

*talimine mahsus olmak üzere ulûm ve fûnun daireleri itibarıyla iki kısma ayrılmış olup işbu iki kısım dairelerin hemen açılması kararlaştırılmış ...”
(20 Receb 1290 /1874)”*

Metinde, okulun uygulayacağı eğitimin ikili amacı oldukça net bir şekilde ifade edilmiştir. Okulda, hem İslam akidelerinin öğretilmesinin hem de devletin ihtiyaç duyduğu kalifiye teknik elemanların yetiştirilmesinin hedeflendiği görülmektedir.

Cumhuriyet Türkiye’sine Teklif Edilen Eğitim Modeli

Modern dönemin ihtiyacı olan okul arayışı daha sonraki dönemde de devam etmiştir. Osmanlının çöküşü olan 1918 ile cumhuriyetin kendi yönünü tayin ettiği 1925 arasındaki dönemi, Türkiye’nin idari anlamda araftaki yılları olarak görmek mümkündür. Savaşın ve yeniden devlet organizasyonunun birlikte yürütüldüğü bu dönemde Osmanlı aydınları arzu ettikleri eğitim anlayışını ve yetiştirilmesini teklif ettikleri bireyi tanımlamışlardır. Sebilürreşad dergisi etrafında toplanan aydınların sembol ismi M. Akif, kendisinin ve arkadaşlarının önerisi olan Asım’ı (safahatın 6. Kitabı) tam da bu yıllarda teklif olarak sunacaktır. Akif’in önerisi de gençlere çift boyutlu bir eğitim verilmesi şeklindedir. Eğitimin marifet boyutuyla günün bilgi birikiminin elde edilmesi; fazilet boyutuyla da inanç, kültür ve tarihi birikimin aktarılması hedeflenmektedir. Bu teklif, sivil aktörler tarafından geliştirilmiş olsa da kamu eğitim sistemine bir öneri olarak ortaya konulmuştur. Aynı konuda bir başka Sebilürreşad yazarı Hasan Hikmet (Demirbağ) ise geçmiş dönemde eğitim hayatımızda yaşanan gelişmeleri uzun uzun analiz etmektedir. Her kademedeki eğitimin kendine has doğasına ve önemine değinmektedir.

Yazar, geçmişte yabancıların kurduğu güçlü okulların sosyal ve siyasal bünyemizde açtığı yaraları, ayrılıkçı hareketleri nasıl körüklediği ve Müslümanların çocuklarını nasıl kendi toplumlarına yabancılaştırdıklarını örnekleriyle aktarmaktadır. Tüm bu tecrübelerden yola çıkarak geleceğe güçlü bir toplum olarak yürüyebilmek için eğitimde tutulması gereken yolu ise şu şekilde izah etmektedir:

“bir taraftan ecnebî mektepleriyle tekemmülât-ı asriyye ve ilmiyye cihetiyle rekabet edecek ve halkı bu dalâlet müesseselerine muhtaç etmeyecek derecede yüksek ve ciddî mektepler tesis ve bunları memleketin her tarafına tevzî etmek; diğer taraftan milleti, an'anât-ı diniyye ve içtimâiyeye hürmetkâr bir seciyenin, metin bir terbiyenin neşr ve telkinine müteallik tedâbiri derecât-ı tahsiliyenin her şubesine şâmil olmak üzere tatbik etmek icap eder.”

Hasan Hikmet'in önerdiği eğitim modeli de Akif'inkiyle aynı amacı gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Ona göre okullarda iki alanda eğitim sağlanmalıdır. Birincisi asrın bilimlerini en üst düzeyde öğreten yabancı okulların eğitim seviyelerine denk bir müfredat uygulanmalı; ikincisi bütün eğitim kademelerinde “an'anât-ı diniyye ve içtimâiyeye hürmetkâr bir seciye” kazandıracak terbiye verilmelidir.”

1925 yılından itibaren Cumhuriyet Türkiye'si kendisine bambaşka bir istikamet belirlemiştir. Hızla gerçekleştirilen inkılaplar ve benimsenen eğitim politikaları, Akif ve Hasan Hikmet'in önerilerinin bir kısmını tamamen yok saymıştır. 1950'de Demokrat Parti iktidarına kadar bu durumun devam ettiği görülmektedir.

Belleğin Tazelenmesi: İlim Yayma Cemiyeti

1950'de ülkenin ikliminde meydana gelen değişimin peşinden bir araya gelen 68 kişi, 11 Ekim 1951 tarihinde İlim Yayma Cemiyeti'ni kurdu. Kurucular, aralarında Osmanlı Devleti'ni yaşatmak için çaba sarf etmiş, Anadolu'nun bağımsızlık savaşına katılmış Milli Mücadele kahramanlarının da yer aldığı aydın, bürokrat, ilim adamı, tüccar gibi toplumun tüm sosyolojik katmanlarını temsil eden bir zenginliğe sahiptir. Altmış sekiz kurucu isme biraz daha yakından bakıldığında, hangi büyük misyonun gerçekleştirilmesi için yola çıktığı açıkça görülür. Bu isimler arasında yer alan Osmanlı Devleti'nin İstanbul silahhane komutanı Ömer Cemal Karabekir, milli mücadele sürecinde Anadolu'ya silah gönderen isimlerden birisidir. Vehbi Çıkrıkçioğlu, Balıkesir'de Kuvay-ı Milliye hareketinin kurucularındandır. Kuruculardan Hasan Hikmet Demirbağ, Mehmed Akif'in dostu ve Sebilürreşad dergisinin toplumsal meselelere çözüm

arayan yazarlarındandır.

Akif'le birlikte 1924-1925 yıllarında teklif etmiş olduğu eğitim yaklaşımını, 1950'den sonra tekrar gündeme getireceği bir platform olarak Cemiyet'e katılmıştır. Av. Seniyyüddin Başak, Lozan da ülkemizin hukukunu savunan bürokratlar arasında yer alır. Bütün bu insanlar tıpkı Osmanlı yıkıldıktan sonra, yeni kurulacak devlete teklif ettikleri gibi bir birey ve toplum inşa etmek için harekete geçmişlerdir. Akif'in ifade ettiği gibi, hem marifet hem fazilet sahibi insanlar yetiştirecek bir eğitim kurumunun hayat bulmasını ve bu modelin yayılmasını sağladılar. Bu çift yönlü ihtiyaca cevap verebilecek eğitim programının uygulanacağı eğitim kurumuna İmam Hatip Okulu adı verilmiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin cesur ve kararlı girişimleriyle, 17 Ekim 1951 tarihinde yasal zemini kavuşan okulun ilk şubelerinden biri, İstanbul'da İlim Yayma Cemiyeti'nin koruyuculuğu altında açıldı. Çalışmalarının hedefine tüm ülkeyi alan Cemiyet, kurum tüzüğünde: "Gayemiz; ülkemizin kalkınmasına; milli, ahlaki, dini, manevi ve kültürel değerleri benimseyen, koruyan, geliştiren, vatanını ve milletini seven bir toplumun yetişmesine katkı sağlayacak eğitim ve kültür faaliyetlerinde bulunmaktadır." İfadesini kullanmaktadır. Tam da bu sebeple, ülke çapında inşa edilmesine öncülük ettiği 100'ü aşkın İmam Hatip Lisesi'ni, Milli Eğitim Bakanlığı'na vererek milletin hizmetine sunmuştur.

İmam Hatip Okullarının cazibesi, verdiği dini eğitim kadar, toplumsal değerleri dikkate almayan modernleşme tecrübesinin yol açtığı kimlik yabancılaşmasına ve değer bunalımına dirençli bir nesil yetiştirilmesi ile ilgilidir. Aile içinde aktarılan kültürel birikimle çelişmeyen bir eğitim vermeleri sebebiyle İmam Hatipler, zamanla toplumsal bir çekim alanına dönüşür. Bu okulların varlığı kız çocuklarının okutulması yönünde de önemli bir motivasyon kaynağı olmuştur.

Yatılı olarak ülke çapında hızla yaygınlık kazanan okulların temel olarak büyük sosyal ve siyasal yansımaları olmuştur. Bunlardan ilki, Anadolu çocuklarının şehirlere taşınarak önce şehirlileşme sürecini tamamlaması, ardından da siyasetten bürokrasiye, akademiden iş dünyasına kadar farklı alanlardan sisteme girmesine imkan sağlayan bir kapı vazifesi görmüş

olmasıdır. Bu şekilde binlerce öğrencinin okumak için kırsaldan şehre taşınması, süreç içinde gerçekleştirdikleri sosyal ve siyasi dönüşüm, bu sürecin yürütücülerinin dahi tahminlerinin ötesine geçmiştir. İkinci önemli yansıması, ötekileştirilen dindar kitlelerin, yeniden kendi varlıklarını fikri ve sosyal gerçeklik düzeyinde ifade etme imkanı bulmasını sağlamak olmuştur. Bu iki sürecin tabii bir sonucu olarak üçüncü bir yansıma da, ülke çapında yaygın ve güçlü bir sosyal ağın meydana gelmesidir. Bu ağ sayesinde toplumsal örgütlenme ve dönüşüm ciddi bir ivme kazanmıştır. Yaygın ve geniş insan ağıyla ülke genelinde çalışma yürüten İlim Yayma Cemiyeti, 6 Şubat 2023 tarihinde yaşadığımız büyük deprem felaketinden sonra, yaraların sarılması amacıyla inisiyatif almıştır. İlk günden itibaren ortaya çıkan en önemli problemlerden biri konaklama sorunu idi. Cemiyet, ülke genelinde yaygın olarak yurt hizmeti verdiği için, deprem bölgesinde uygun olan yurtlarımız deprem çalışmasında görev alan kamu personeli ve gönüllülerin konaklaması için hazır hale getirildi. Mutfaklarda tam kapasite yemek üreterek bölge insanının istifadesine sunuldu. Ayrıca bölgeye ulaşan kıyafet, gıda ve hijyen malzemeleri tasnif edilerek mobil ekipler tarafından kenar mahalle ve köylere kadar dağıtım yapıldı. Yeme içme, giyinme, barınma gibi zorunlu temel ihtiyaçların yanı sıra psikolojik iyi olmayı destekleyecek sosyal etkinlikler ve eğitim çalışmaları da bölge için oldukça önemliydi. Özellikle çocukların deprem şokuyla baş başa kalmaması, rehberler eşliğinde ve akran ortamında nitelikli etkinliklerle buluşmaları oldukça kritik bir başlıktı. Bu sebeple Cemiyetin eğitim müdürlüğü tarafından Adıyaman ve Maraş'ta oluşturulan eğitim ve etkinlik alanları, yüzlerce çocuğun nitelikli eğitime ve sosyal desteğe ulaşmasına katkı sağladı. Bu süreçte özellikle üniversite öğrencisi gençler aktif görev aldı ve olağanüstü bir performans sergilediler.

Tanzimat döneminde başlayan ve modern dönemin ihtiyaçlarına uygun yerli bir eğitim modeli önerisinde bulunan sivil organizasyonların anlayışı, Cumhuriyetin kuruluş aşamasında M. Akif tarafından “marifet” ve “fazilet” kavramlarıyla yeniden formüle edilmiştir. 1951’de kurulan İlim Yayma Cemiyeti, hafızanın taşıyıcısı olarak aynı anlayışla kurulan bir okulu yaşatmak ve yaygınlaştırmak için çaba sarf etmiştir. Sivil toplum sadece güncel ihtiyaçların karşılanması için değil, güçlü ve sürdürülebilir toplumsal belleğin taşınması için de gereklidir.

Güçlü Sivil Toplum İçin İnsan İzinin Yaklaşımları Umut SARIKAYA

Hoş geldiniz. Deprem bölgesinden geldiğim için biraz rahatsızlığım var. Afrika'ya gitmek ve bu programa katılmak için burada bulunuyorum.

Bugün 22 Mart Dünya Su Günü. Aynı zamanda İnsan İzi İnsani Yardım Derneğinin kuruluşunun 2. yıldönümü. Bundan yaklaşık 45-46 gün önce böyle bir afetle nasıl başa çıkılır, neler yapılır deseydiniz, maalesef hiçbir cevap alamayacaktınız. Ama bugün 45 gündür bölgede genellikle insani yardım çalışmalarının yanı sıra, farklı adımlar atmaya çalışan bir dernek olarak, bölgede uzun süre kalan biri olarak farklı tecrübeler de edindiğimi düşünüyorum. Doğal afetler insanın ne kadar aciz olduğunu gösteren durumlar. Antalya'daki yangın da dâhil, insan ilk olarak o bölgeye gidip çalışması gerektiğinin farkına varıyor. Fakat o bölgeye, o sıcaklığa yaklaştığınızda veya o deprem anında bölgeye ulaştığınızda, maalesef profesyonel değilseniz orada çok aciz kaldığınızı, hatta o bölgede profesyonel şekilde çalışan insanlara yük olduğunuzu görüyorsunuz.

Bildiğiniz gibi bu artçı dönemlerin devam ettiği süreçte, özellikle ilk on günde arama-kurtarma çalışmaları devam ederken, insanlar kendi içlerine kapalı şekilde hayatına devam ediyorlardı. Orada geçen her gün sürdürülebilirliğin daha çok farkına vardık. Bu başlık da bizim için çok kıymetli; "sürdürülebilir şehirler". Depremin olduğu sabah 4.17'den itibaren, yönetim kurulu tarafından toplantıya başladık, üyelerimizi bölgeye intikal ettirdik, kriz masaları vs. kurduk. Beşinci gün kendi arabamla deprem bölgesine gittiğimde Adıyaman'a doğru çıktım ve her gittiğim km'de, her yerin yıkılmış olması film sahnelerini anımsattı. Fakat ben 30-40 gün boyunca deprem bölgesinde bütün enkazları, bütün yıkılan şehirleri görmüş olmama rağmen, gittiğim mezarlıkta depremin ne olduğunu anladım. Çünkü 15 yıl boyunca yetecek denen mezarlıklar bir günde dolmuş. Adıyaman'da çok büyük araziler belediye tarafından "burası 15 yıl boyunca Adıyaman'a yeter" diye planlanan araziler, maalesef bir günde dolduruluyor. Tanrım bir kez daha ölenlere rahmet eylesin.

Değerli arkadaşlar, Adıyaman'da bir iyilik kompleksi kurduk. Diğer şehirlerde çalışmalarımıza devam ederken. Bu iyilik kompleksinde insanlar okulun bahçesine girdikleri andan itibaren, ne olursa olsun en azından hayatlarının devam etmesi gerektiğinin farkına varmaları için gayret sarf ettik. Üç öğün sıcak yemeğinden, kılık kıyafetlerine kadar tüm operasyon süreçlerini burada yapabilecekleri bir ortam oluşturduk. Fakat asıl gelmek istediğim meselelerden bir tanesi şu. İnsanlar ilk dört gün yedikleri yemeğin mercimek çorbası, kuru fasulye olmasına takılmıyorlar. Fakat 5-6 gün sonra, bölgede yaşayan insanların farklı problemleri ortaya çıkıyor. Yani 10. günden sonra duş problemleri, hijyen problemleri ortaya çıkıyor. Temiz ve farklı yemek problemleri ortaya çıkıyor. Çocuklar için, kadınlar için, büyük yetişkinler için modern destek grupları ihtiyacı ortaya çıkıyor.

Bir farklı mesele çamaşırhaneler, tuvalet ihtiyaçları. Çünkü şehrin tamamı yıkılmış ve bütün STK'lar iyi niyetli şekilde bazı çalışmalar gerçekleştiriyor. Buradaki STK temsilcilerimiz de büyük ihtimal benimle aynı düşünceye sahiptirler. Sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarında gördüğümüz bir konuya değinmek istiyorum.

Allah razı olsun Hüseyin Başkanımızın belirttiği gibi, İHH arama kurtarma çalışmalarında kendini çok güzel yetiştirmiş. Biraz önce laf arasında arama kurtarma çalışmalarının çok maliyetli olduğu söylendi. İnsan İzi Derneği olarak arama kurtarmaya gücümüz yetmeyebilir. Biraz sonra ne yaptığımızı değineceğim. Fakat biraz önce saydığım tuvalet ihtiyacından çamaşırhanesine, duşundan hijyen problemine kadar sivil toplum kuruluşlarımızın bence afet dönemlerinde her şeyi yapmaya çalışmak yerine, bir şeyi düzgün yapmaya odaklanması gerektiğine inanıyorum. Her gün mercimek çorbası dağıtarak buralarda çalışma yapamayız. Zaten yapılan bu çalışmaların sürdürülebilirliğinin STK'lar tarafından iyi planlanması lazım.

Bölgeden yeni gelen birisi olarak şu gözlemimi paylaşayım. Bölgeye 5. günde gittiğimde yemeğin her türlü çeşidini bulabiliyorken, bugün bölgede (Adıyaman için konuşabilirim) sadece on on beş arasında derneğin kaldığını görebiliyoruz. Maalesef bölgeye giden tüm arkadaşlarımızı şunu söyleyebilirler. Buradaki şehirlerin ayağa kalkması minimum 8-10 yıl. Tüm

bunların yanında sürdürülebilirliği sadece yapıyla inşa edemeyiz. Sürdürülebilir şehirlerden bahsederken, bu bölgelerin sadece yapılarla, inşaatlarla kalkındırabileceğimiz bölgeler, coğrafyalar olmadığını da belirtmek istiyorum. Bu coğrafyalar misafirperverliğiyle, kadim kültürüyle bizim ruhumuza nakşedilmiş coğrafyalar. Bu yüzden depremin 4. günü 2 tane proje yaptık 100 psikolog arkadaşımızla beraber.

İlk projemiz 0-18 yaş arası psikolojik ilkyardımla alakalı bir çalışmaydı. Bunu 500 çocuğumuza uyguladık. Ve 0-18 yaş grupları arasında yazdığımız Günebakan Projesi 1.5 saat grup iyileştirici oyunları ve grup terapileriyle beraber bir ilk yardım çalışması gerçekleştirdik. Bölgeye gönderdiğimiz onlarca tır, devam eden çamaşırhane hizmetleri veya hijyenlerin dağıtımında dört tane çadır oluşturduk. Bu çadırların iki tanesi psikoloji, iki tanesi oyun çadırlarıydı. Çünkü artık 7-8 günden sonra çocukların motivasyonsuzluğu ve insanların içlerine kapalı bir duruma düşmesi ve önlerindeki ekonomik sıkıntılar nedeniyle, insanların daha saldırgan ve depresif durumda olduklarını, sıkıntılarıyla baş başa kaldıklarını gördük. Bu 500 çocukla 0-18 yaş arasında gerçekleştirdiğimiz hem grup terapileri hem iyileştirici oyunlarla bir çalışma gerçekleştirdiğimizde şöyle bir sonuç ortaya çıktı. Çalışmanın başında ve sonunda yapılan anketlerde, çocukların bu deprem afetinde yaşadıkları olaylara baş etme güçlerinin %50 oranında olumlu olarak arttığı testler sonucunda ortaya çıktı. Yani biz çocuğu ilk terapiye aldığımızda yaptığımız testle, bu iyileştirici oyunlar sonucunda kayda değer bir fark olduğunu gördük.

Bir gün şöyle bir şey oldu. Deprem bölgesinde UMKE'ler var biliyorsunuz sağlık alanında çalışma yapan. Psikologlarımız kendi projelerine göre bu olayların geçici olduğu ve iyileşeceğimizi anlatan çalışmalar yaparken, oyuncakları yara bantlarıyla sararak bir terapi gerçekleştiriyordu. İki gün UMKE ve hastanelerden yara bandı arayarak geçti. Çocukların bu günleri geçirebileceğini anlatabilmek için yapılan bir terapiydi. Kalan %50sine yakın bir kısmı ise, yaşadıkları bu olaylardan artık daha az etkilendiklerini ifade ettiler. Bölgenin getirdiği zorluklar var, mesafeler var, Ramazan'la ilgili çalışmalar var. İkinci projelerimizden bir tanesi de, "Yaşam Çiçeği Projesi". Nasip olursa 100 psikolog arkadaşımız beraber 1-29 Ramazan arasın- da hem yetişkinler hem de çocuklar için çalışmalarımız olacak.

Psikologlarımız, oyun abileri ve oyun ablalarıyla beraber şimdi bilim çadırlarını vs. aldık arkeolojik çalışmalar için. Bölgeye gittiğimizde acaba psikologlardan tepki olur mu diye endişelendik önce.

“Burada ne acılarla uğraşıyoruz, bizi çocuk çocuk işleriyle uğraştırmayın” diye tepki göstermelerinden. İnsani yardım amaçlı 10 yıldan beri Afrika’ya gidip geliyorum. Somali’den Burkina Faso’ya kadar çok coğrafya gördüm. Böyle bir tepkiyle karşılaşır mıyız diye düşünürken, çok farklı olaylara şahit olduk, çok farklı mesajlar aldık. Hatta yetişkinler için olan ikinci projeyi yazmamıza vesile olan en önemlilerinden şeylerden bir tanesi şu oldu; çocukların ve yetişkinlerin enerjisinin arttığını gören ebeveynler kendileri için ciddi bir şekilde terapi talep etmeye başladılar. O yüzden sivil toplum kuruluşlarımızdan bu çalışmaları gerçekleştirirken, en az yemeği, hijyen kitlerini düşündüğümüz kadar, duş ihtiyaçlarını, çamaşırhaneleri, psiko desteği düşüncelerinin ve bu alanda profesyonelleşmemiz gerektiğinin de altını çiziyorum. Önümüzde Ramazan ve sonrasında Ramazan Bayramı var. Buradaki sivil toplum kuruluşlarımızın bölgede yaptığı çalışmalar çok önemli. Bir kez daha sizlerin huzurunda çok teşekkür ediyorum. Gerçekten gönüllüsüyle, yöneticisiyle çok insanüstü performans ortaya koydular. Sizlerden şöyle bir şey talep edeceğim. Bildiğiniz gibi Ramazan Bayramı bu coğrafyalar için çok kıymetli zamanlar. Yaklaşık 20-25 Ramazan’dan itibaren, bayramın yaklaşmasıyla beraber Türkiye’de bir kamuoyu oluşturmak istiyoruz. Tüm aileleri, tüm Türkiye’de olan ve deprem bölgesi dışında yaşayan kardeşlerimizi, vatandaşlarımızı deprem bölgesinde, çadır kentlerde, konteyner kentlerde bayramlaşmaya davet etmek istiyorum. İmkânı olan müsait olan tüm sivil toplum kuruluşlarıyla beraber bunu yapabiliriz. Adıyaman’da sizleri misafir edebiliriz. Muhakkak en azından moral destek grupları o bölge için çok kıymetli. Çünkü her geçen gün o bölge biraz daha yalnızlaşıyor. En azından Ramazan Bayramı’nı bayram gibi yaşamalarına vesile olabilirsek çok iyi olur.

Biraz önce Hüseyin Başkanım uluslararası taraftan gelen yardımlara dikkat çekti. Dubai’den, Rusya’dan, Afrika’dan pek çok gönüllü insan sosyal medya sayfasında bölgedeki günlerini anlatıyor. İzlemenizi tavsiye ederim.

Bu gönüllülerden bir tanesi olan Davud, bir gün benim odama geldi. Davud

Gineli bir arkadaşımız. Sivas Cumhuriyet üniversitesinde okuyor. TDV Diyanet bursuyla Türkiye'ye eğitim görüyor. Geldiğinin ertesi günü "özel olarak konuşabilir miyiz" dedi. Ben de özel bir sıkıntısı olduğunu düşündüm. Özel olarak konuşmaya başladığımızda dedi ki: Bir gün Gine'ye beyaz adamlar geldi. Bundan yıllar önce. Türkiye'ye okumaya öğrenci götüreceklermiş. Ben de bize çıkmaz diye düşündüm ama yine de 8 saat uzaklıktaki köyümden, Gine'nin merkezi Konakri'ye yolculuk yaptım ve sınava girdim. 20 kişi sınava girdik. Dört kişinin kazanma hakkı vardı ve dört kişiden bir tanesi ben oldum. Yıllardan beri Sivas'tayım. Liseyi okudum ve üniversiteyi de burada okuyorum. Ben köyünden çıkmamış bir insan olarak Türkiye Cumhuriyeti ve Türkiye'deki insanların hayırlarıyla okudum. Ailemin beni buralarda okutmaya imkânı yoktu. Türkiye'ye nasıl hakkımı ödeyeceğimi bilmiyorum. İki gündür burada deprem bölgesinde çalışıyorum. Bana bu fırsatı verdiğiniz için teşekkür ederim. Gece gündüz yerleri süpürüyor, bulaşıkları yıkıyor, gece gündüz bu millete hizmet etmek için çalışma yapıyor. Birkaç gün sonra Afrika'ya gideceğim. İnsanlardan bazen Afrika- da ya da dünyanın başka coğrafyalarında çalışma yaptığımızda "ne işiniz var oralarda" gibi sorular gelebiliyor. Ben bu deprem vesilesiyle şunu gördüm. Türkiye'nin bunca yıldır yapmış olduğu çalışmaları birçok ülke vefasını göstererek kanıtlamış oldu. O yüzden sivil toplum kuruluşlarının yaptığı çalışmalar çok kıymetli. İnşallah biz de elimizden geldiğince deprem bölgesindeki çalışmaları hem psiko destek anlamında hem insanı yardım anlamında devam hem insanı yardım anlamında devam ettireceğiz. Şu anda görüşmelerimiz devam ediyor. Bildiğiniz gibi o bölgelerde çalışma yapmak çok zor. Gönüllünün gelmesi, gitmesi vs. Şu anda birçok bölgede okullarda veya mobil olarak çalışmalar yapılıyor. Eğer belediyeler tarafından yer tahsisleri gerçekleşirse, psikologlarımızla beraber insanı yardım çalışmalarına ve "Yaşam Çiçeği Projesi'ni de uygulamaya devam edeceğiz diyorum.

Teşekkür ediyorum.

ŞEHİRLİ DERNEĞİ

www.sehirli.istanbul

bilgi@sehirli.istanbul

[sehirliderneđi](https://twitter.com/sehirliderneđi)

[sehirliderneđi](https://www.instagram.com/sehirliderneđi)

[sehirlihareketi](https://www.facebook.com/sehirlihareketi)